

GÖKKUŞAĞI

AYLIK AKTÜALİTE DERGİSİ 2,000 TL MART 1988

Ne diyorlar?

Humeyni
İran'ında
kadınlar...
'İmam'ın kızı
Mustafavi,
Azem Talagani...

Röportaj:
Mehmet Yazar
Murteza Çelikel

Filistin aslanları

Profil:
Haydar Kutlu

BALKANLAR'DA
BAHAR

Tam otomatik televizyona kavuştuk!

Türkiye sonunda, tüm işlemleri kendisi yapan mükemmel bir televizyona, "tam otomatik televizyon" a kavuştuk.

Siz koltuğunuzda oturun, uzaktan kumanda cihazınızın tuşlarına dokunun...

Toshiba Spacemaster -yüzdü yayımları dâhil- kanalları kendisi arayıp, kendisi bulsun. Arama işlemini ekranında gösterebilir...

Toshiba Spacemaster yayın sistemini kendisi seçsin. Hangi sistemi seçtiğini ekranında gösterebilir...

Toshiba Spacemaster renk-kıık-ses ayarlarını kendisi yapar. Ayar işlemlerini ekranında gösterebilir...

Toshiba Spacemaster, seçtiğiniz süre sonunda kapanmak üzere, kendimi ayarlasın ve bu süre sonunda kendiliğinden kapanır. Otomatik kapanışa ne kadar süre kaldığını ekranında gösterebilir...

Toshiba Spacemaster tam otomatiktir

Otomatik işlemleri, hassas istasyon ayarı, görüntü eşiksiz ses kesme özelliği, 11 sistemi, Microchip tuner i, 56 cm. In-Line (Black-Stripe) resim tüpü, 16 program hatırası, modern tasarımıyla çağımıza yakışan televizyondur.

Siz de bu televizyona kavuşun!

TOSHIBA

SPACE

M A S T E R

"Çağımıza bu televizyon yakışır"

BEKO ve AYGAZ bayilerinde.

GÖKKUŞAĞI

1 Mart 1988, Yıl 1, Sayı 3

Merkez Basın Yayın Tic. A.Ş. adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Ali Taygun

Yayın Danışmanı
Niyazi Dalyancı
Yayın Yönetmeni
Hasan Eriş

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Bülent Utku

Teknik Yönetmen
Sinan Şanher

Haberler
**Belma Akçora, Füreye Ersoy,
Harun Karakuş, Neşe Kars, Meliha Okur,
Müge Kıyauman, Gül Önet,
Pelin Yanardağ, Yasemin Öztürk,
Jülide Gülizar, Ankara**

Bu sayıya katkıda bulunanlar
**Christine Spengler, Paris
Dominique Vidal Sephiha, Paris
Günay Ulutunçok, Köln
Petra Groll, Köln
Osman İkiz, Stockholm**

Reklam ve Halkla İlişkiler
**Gül Önet (Müdür), Selma Genç
Muhasebe
Aysel Yağmurdereli**

Abone Servisi
Murat İter

Dizgi
Osman Tülü, Yazıevi

Teknik Hizmetler
Gökkuşağı Yayıncılık Matbaacılık A.Ş.

Renk Ayırımı
Dünya

Baskı
Güzel Sanatlar Matbnası

Merkez Basın Yayın Tic. A.Ş. Yönetim Kurulu
Ali Taygun, Niyazi Dalyancı, Halim Bulutoglu
Adres

**Cemal Nadir Sok. 17
Cağaloğlu, 34400 İstanbul
Telefon: 511 75 47-48**

ABD Temsilciliği
Pat Tummons

3-A, 818 So Brentwood B., Clayton, MO 63105
Telefon: (314) 721 5947

New England & the East Coast
Dr. E. Ahmet Tonak

Simon's Rock of Bard College
Great Barrington, MA 01230

F. Almanya Temsilciliği
Dr. Mustafa Danış

Lutticherstr 14, 5000 Köln
Telefon: (221) 52 68 85 Telex: 888 6391 mp d

Batı Berlin
Cemal Demirer

Dernburg Str 17, 1000 Berlin 19
Telefon: 321 52 88

İngiltere
Dr. Mehmet Ali Dikerdem

13, Bolton Walk, Andover Estate, London N7
Telefon: (1) 263 44 76

Fransa
Mahmut Deger

19, Square Mosoreau, 75 020 Paris
Telefon: (1) 43 68 48 46 Telex: 217 519 f

Avusturya
Mehmet İnhan

Malzgasse 5/15, 1020 Wien
Telefon: 334 78 44

Yunanistan
Aris Abacı

Kristalli 52, 162 31 Viron, Athens
Telefon: (1) 764 11 88

Fiyatı
2,000 TL (KDV dahil)

3 Merhaba

4 Okuyucu mektupları

5 Forum

6 Ankara'dan

—Jülide Gülizar

7 Şubat gündemi

—Niyazi Dalyancı

8 Bu ay

12 Mehmet Yazar:

Hükümet penceresinden

16 Profil:

Haydar Kutlu

Yasal çalışma
mücadelesi
veren TKP
Genel Sekre-
teri Haydar
Kutlu ile yur-
da döndük-
ten sonra ya-
pılan ilk rö-
portaj...

24 Altın tutkusu

—Pelin Yanardağ

30 Murteza Çelikel:

Artık sadece üyeyim

32 İran:

Şafakta on gün

—Meliha Okur, Tahran

Günlük ya-
şamlarıyla
İranlı kadın-
lar... Türk
basınında ilk
defa evli
çocuklarıyla
'İmam' Hu-
meyni...

33 Griler ve siyahlar ülkesi

35 Kadınlar kongresinde

39 Humeyni'nin evinde

40 'İmam'ın kızı

43 Azem Talagani

44 Davos'un yankıları

—Aris Abacı, Atina

46 Simon Peres'in ikilemi

—D. Vidal Sephiha, Paris

48 Arafat'ın aslanları

—Petra Groll, Filistin
GÖKKUŞAĞI, Köln

—Foto: Günay Ulutunçok

FKÖ Lideri'
nin 'General-
lerim' dediği
küçük Filis-
tinliler ölüm
ile yaşam
arasında eği-
tim görüyor.

56 Zehir hafiye

—Osman İkiz, Stockholm

58 Palme'nin ardından

—Cemal Demirer, B. Berlin

59 Yanlış hesap

Kongre'den döndü

—Pat Tummons, ABD

62 Balkanlar'da bahar

—Aris Abacı, Atina

Ayın dosyası:
19. yüzyılın
ateşli sorun-
larından
Belgrad top-
lantısına...
Balkan ülke-
leri arasında-
ki ilişkiler, te-
mel sorunlar.

68 Prof. Nazif Kuyucaklı:

Altı kaval üstü şişhane

72 Rekabetin kerameti

—Neşe Kars

76 Sinema:

Şenlik başlıyor!

78 Edebiyat:

Asım Bezirci

80 El sanatları:

Büyülü dünya

84 Fotoğraf:

İsa Çelik

88 Kadınlar:

Ayrımı bol bir yol

—Belma Akçora

94 Karşıtların birliği

ve mücadelesi

—Ali Taygun

96 Bulmaca

GÖKKUŞAĞI

Yunan basinında

Dergimizin ilk sayısında yer alan AT dosyası çeşitli kesimlerden olumlu tepkiler aldı. Bu arada, Yunanistan'da yayınlanan 'Proti' Gazetesi dosyaya geniş yer verdi.

Proti'nin yazısında ANAP, SHP, DYP ve RP temsilcileri ile Ömer Dinçkök ve Ali Coşkun'un Avru-

pa Topluluğu konusundaki sözlerine değiniliyor.

Yine ilk sayımızdaki Türk-Yunan ilişkileriyle ilgili haber, 15 günlük aktualite dergisi Anti'nin aynı konuda yaptığı araştırma için başvuru yapıtı oldu. Anti'nin haberinde sık sık GÖKKUŞAĞI dergisine atıf yapılıyor.

Derginiz GÖKKUŞAĞI'nın Mühür temsilcisi Güven Pamir'in gönderdiği mektup ve fotoğraflar yoğun çalışma tempomuz sırasında moralimizin yerine gelmesini sağlıyor. Teknik aksaklıklar nedeniyle biraz gecikmeyle çıkan 3. sayımızın F. Almanya'ya zamanında ulaşip ulaşmadığını merak ederken postacının getirdiği zarftan çıkan fotoğraf bütün kaygılarımızı sona erdirdi. Teşekkürler Güven Pamir...

GÖKKUŞAĞI

Yurt dışından (dövizle) abone olmak için bedelini Akbank, Bahçekapı Şb. 210874-4 no.lu hesaba veya (Almanya) Verlag Media Pro "GÖKKUŞAĞI" Postgiroamt Köln Konto: 328 208-503 BLZ: 370 100 50 no.lu hesaba yatırıp makbuzu postalamak yeterlidir.

Türkiye ve Kuzey Kıbrıs
Yıllık 20,000 TL 6 Aylık 10,000 TL

	Yurtdışı Yıllık	(Uçakla)
ABD	US\$ 27	US\$ 40
Avusturya	Sch 352	Sch 445
Belçika	BFr 1,041	BFr 1,225
Danimarka	DKr 192	DKr 242
F. Almanya	DM 50	DM 63
Fransa	FF 170	FF 215
Hollanda	Fl 57	Fl 72
İngiltere	£ 17	£ 22
İsviçre	SKr 176	SKr 222
İsviçre	SFr 42	SFr 53
İtalya	Lit 36,000	Lit 45,400
Yunanistan	Dr 3,850	Dr 4,975

Η ΠΡΩΤΗ

ΦΡΑΓΙΟ
Nέκρωσε η αγορά

Ανδρέας - Οζάλ

ΕΤΟΝ

η 7η συν

ΕΔΙΣΤΑΥΡΩΣΗ ΚΑΡΜΑΝΙΔΑ

εκρό κρονο οριστάκι

και θα προτείνει ιποσχετικού, εφόσον προσδιορισμό Διεθνές Δικαστήριο την τακτική ος θα υποσεί να

ΠΟΛΙΤΙΚΑ - Νταβός.

ΤΟΥΡΚΙΑ: Ολα για την ένταξη στην ΕΟΚ

Το άρθρο αφορά την κατάσταση των σχέσεων μεταξύ της Τουρκίας και της Ευρωπαϊκής Κοινωνίας των Εθνών (ΕΚΕ) και την προοπτική της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΟΚ. Ο Νταβός, πρόεδρος της Κοινωνίας των Εθνών, υποστηρίζει ότι η Τουρκία πρέπει να πληροί τα κριτήρια για να ενταχθεί στην ΕΟΚ. Η Τουρκία έχει υποβάλει αίτηση για να γίνει μέλος της ΕΟΚ, αλλά η διαδικασία είναι πολύπλοκη και απαιτείται η συμφωνία όλων των μελών της Κοινωνίας των Εθνών. Ο Νταβός πιστεύει ότι η Τουρκία μπορεί να ενταχθεί στην ΕΟΚ, αλλά μόνο αν πληροί τα κριτήρια και αν η Κοινωνία των Εθνών συμφωνήσει.

ιστορικά, είναι μια οδίζει στο τραπέζι ματεύσεων ότι έχει χάσει στο μέτωπο... (SEMIH GÜNVER Πρέσβης ε.τ. προς GOKKUSAGI τχ. 1.12.87).

Εξισουαντήσεις Ανδρέα με Οζάλ που έρχεται

«ΕΦΤΙΑΞΑΝ»

Το επόμενο βανδείο στην όδρα του ΝΑΤΟ Θα προηγηθεί συνάντηση Παπούλια - Γυμιάζ

αυτό πρέπει να επισημάτοχη των αναγκαστών, σηη η τουρκική «Χουριέτ» από λίγες ημέρες ότι η ήταν πρόθυμη να δεχθεί εθθέτηση της υφαλοκρηπίδας του αιγαίου, αν διευρυνόταν η βάση του συνυποσχετικού που θα υπογράψουν οι δυο γώρες. για να συμπεριλάβει εκτός

Merhaba

Gezenimizi bir anda ateşe atabilecek gerginlik odaklarının varlığına rağmen, dünyada barış ve yumuşamanın kalıcılaştırılması amacıyla yoğun çabaların gösterildiği bir dönemi yaşıyoruz. İran-Irak savaşı sürüyor. Lübnan bir cehennem. Filistin direnişi en sıcak günlerinde. Balkan ülkeleri arasındaki işbirliği için somut adımlar atılmasına karşın azınlık sorunları baş ağrıtıyor.

Bu çerçeve içinde ülkemizde demokrasinin geri dönülmez bir şekilde yerleştirilmesi, demokratik yaşama içerik kazandırılması her zaman fazla önem taşıyor.

GÖKKUŞAĞI, her zaman olduğu gibi bu sayısında da okurlarına böyle bir sorunlar yumağının ipuçlarını vermeye çalışıyor.

Demokrasi sorununun en çok sıkıntısını çekenlerden biri, TKP Genel Sekreteri Haydar Kutlu bu sayının konukları arasında. Kutlu'nun "profil"ini parmaklıklarının ardından çıkarmayı başaran **GÖKKUŞAĞI**, önümüzdeki sayılarda da TİP Genel Sekreteri Nihat Sargın'ı konuk etmeye hazırlanıyor.

Bir diğer konuğumuz Devlet Bakanı ve Hükümet Sözcüsü Mehmet Yazar. Yazar, arkadaşımız Jülide Gülizar'ın sorularını cevaplandırırken birkaç yıl önceki muhalif Mehmet Yazar ile de hesaplaşıyor.

Gülizar'ın Ankara Notları'nda parlamentonun, DSP kurmaylarından Murteza Çelikel ile yapılan röportajda da ayın ilk günlerinde yapılacak kongrenin havasını bulacaksınız.

İran, Türkiye'den sadece **GÖKKUŞA-**

ĞI'nın katıldığı bir uluslararası gazeteciler grubuna, uzun yıllardır ilk defa kapılarını araladı. Arkadaşımız Meliha Okur, İspanyol gazeteci Christine Spengler'in fotoğrafları eşliğinde İran'ın günlük yaşamını, İmam Humeyni'yi ve yakın çevresini gözler önüne seriyor. Savaş içindeki İranlı kadını anlatıyor.

Ayın dosyasında dışişleri bakanları toplantısının hemen ardından Balkan ülkeleri arasındaki ilişkileri temel alan ayrıntılı bir çalışmayı sunuyoruz.

Bu sayıda Filistin sorununa iki açıdan yaklaşıyoruz. Biri kamplardaki günlük ya-

şamın, diğeri İsrail'in içinden. F. Alman gazeteci Petra Groll Arafat'ın aslanları ile görüşürken Günay Ulutunçok da görüntüledi. Bir Filistin uzmanı olan Fransız gazeteci Vidal Sephiha ise Peres'in ikilemini ve İsrail'deki kamu oyunun soruna yaklaşımını aktarıyor. Yeri gel-

mişken söyleyelim; bundan böyle **GÖKKUŞAĞI**'nın Fransa temsilciliğini de Murat Değer yapacak. Değer, günlük ekonomi finans gazetesi "Cote Desfosses"de petrol ve otomobil endüstrileri sorumlusu. *Paris Premiere TV* kanalında da 20.30 haber kuşağında ekonomi ve finans haberlerini sunuyor...

Yine bu sayıdan başlayarak İsveç köpürsünü de devreye sokuyoruz. Arkadaşımız Osman İkiz bundan sonra da yazıları ile aramızda olacak.

Hasan Eriş

Haber istiyoruz!

Derginizin kalitesine gösterdiği özeni lütfen haber arayışında da gösterin. Sınırlı bütçelerimizden ayırdığımız paralarla aldığımız dergilerde sadece süslü fotoğraflarla dolu söyleşiler görmek istemiyoruz.

Osman Şendere / Adana

GÖKKUŞAĞI: *Oldukça haklısınız. Özellikle şubat sayımızda sanırız söyleşilerin biraz dozunu kaçırdık. Gelecek sayılarımızda daha nitelikli haberler bulacağımıza söz veriyoruz.*

TV'mizle uğraşmayın

Zaten tek eğlencemiz televizyon. En sonunda bir de ona kusur buldunuz. Tiyatro, sinema ateş pahası. Geriye sadece televizyonu izlemek kalıyor. Yazdıklarınızda haklı olabilirsiniz ama uğraşacak daha önemli konular var.

Fatma Kaya / Kayseri

Gökkuşağı'na selam...

Almanya'da yaşayan bir Türk olarak derginizi ilk kez şubat sayısı ile tanıma fırsatını buldum. Türkçe yayın özlemi çeken biri için kalitesinin yanı sıra son derece sevindirici bir düzeyliliğe de sahipti. Gelecek sayılarınızı merakla bekliyorum.

Gökay Sofuoğlu / F. Almanya

GÖKKUŞAĞI: *Sayın okuyucumuz, övgülerinize teşekkürler. Beğenimize layık olmaya çalışacağımıza emin olabilirsiniz.*

Demek ki Türkiye'de de böyle dergi çıkabiliyormuş. Dış haberlere ağırlık vermeniz oldukça yerinde bir karar. Şubat sayınızdaki Fili-

pinler haberi bir gerçeği yeniden gözler önüne seriyor. ABD, Vietnam'da 'dersini aldı' ama huylu huyundan vazgeçmiyor işte...

William Boorman / New Jersey

Ekonomist değiliz...

'*Ücretliye Ali Cengiz oyunu...*' Haberinizin başlığı buydu sanırım. Fakat okuyabilmem oldukça güç oldu. Haber hakkında ilk izlenimi verecek olan başlıkların okunabilirliği konusunda lütfen daha titiz olun. Ayrıca her okuyucunuzun ekonomist olmadığını düşünerek bu tür yazıların daha kısa ve öz olmasına özen gösterin.

İbrahim Onur / İstanbul

GÖKKUŞAĞI: *Başlıkların bir kısmının zor okunduğu bir gerçek. Gelecek sayılarda bunun bir daha*

yinelenmemesine çalışacağız. Yazının uzunluğuna gelince, okuyucuya daha derinlikli haber sunma adına bazen ipin ucunu kaçırdığımız oluyor. Ancak, eleştirilerinizi göz önünde bulundurarak, bundan sonra daha dikkatli olacağız.

Eğitim faciası

Tebrikler, tebrikler... Sonunda yaşadığımız eğitim faciası ve içinde bulunduğumuz bunalımı geniş bir şekilde ele alan bir yazı okuduk. Biz öğrencilerin sorunları karşısındaki duyarlılığınızın sürmesi dileğiyle.

İstanbul'dan bir grup öğrenci

GÖKKUŞAĞI: *Toplumsal yaşamımızın önemli bir parçası olan eğitim konusu ve ona bağlı olarak da öğrencilere karşı hiç bir zaman duyarsız kalmamız mümkün değil. Emin olabilirsiniz.*

Eski Beyoğlu Şimdi Çatı'da Yaşanıyor.

Özgün yemekleri... içkisi... geniş salonu... ve öğlen yemeklerinde Lidya'nın piyanosu, akşam çigan-tango müziği eşliğinde... özlediğiniz Beyoğlu keyfini Çatı'da yaşayın.

ÇATI

Restaurant Cafe – Bar

İstiklal Cad. Piremeci Sokak. Baro Han No: 20 Kat: 7
Beyoğlu, Tünel-İstanbul Tel: 145 16 56 - 151 16 42

Bitmeyen sorunlar

Bizler orta son ve lise birinci sınıfta okuyan iki öğrenciyiz. Eğitim ve öğretimin sorunlarını siz okuyucularımıza aktarmaya çalışacağız.

Dayak cennetten mi çıktı?

Eğitim ve öğretimin önemli sorunlarından biri de dayaktır. Bizleri insan yerine koymak istemeyen öğretmenlerimiz kendi özel sorunlarını ya da öfkelerini bizlerden çıkarıyorlar. Dayak hiçbir zaman çözüm yolu olamaz ve olmamalıdır. Yalnızca dayak mı? Hayır. Dayağın yanında bulunan hakaret, sövgü, aşağılama, hor görme gibi. Bunlardan birini dahi yeni gelişmekte olan bir kişide uygulamak, o kişinin karakterine ters düşebilir. Öğrencide tepkiye neden olabilir. İkinci önemli konuda baskıdır. Her gün bizleri bunalıma iten sebeplerden biri de derse girmeden önce yapılan kontrollardır. Bu kontroller sırasında bizler hem sıkılıyor, hem de zamanı boşa harcamış oluyoruz. Bunun yanısıra kılık kıyafeti uygun bulunmayan tekrar eve yollanıyor. Böylece derslerden de geri kalmış oluyoruz.

Okullardaki yaş ve çeşitlik

Her tahtaya kalkışında, bahçede dolaştığında, ya da koridorda iken kız öğrencilere bakıyorum ve hepsinin simsiyah olduklarını gördüğüm zaman içim bir tuhaf oluyor. Bir ortaokul öğrencisine zorla önlük giydirmek hiç de güzel bir şey değil. Ayrıca çok da komik.

Öğretmenlerimize "niçin önlük giyiyorsunuz" sorusunu sorduğumuzda, bizlere şu cevabı veriyorlar:

"Zengin ve yoksulların giyim ve kuşamları arasında büyük farklar var, yoksul çocukların, zengin çocukları üzerinde gördükleri giysileri görüp almak istemeleri ve ailelerinin alalmaktan dolayı üzülmelerini sağlamak için."

— Peki zengin ve yoksullar arasında olan farklar başka şekillerde belli olmuyor mu?

— Ailesi zengin olan bir çocuk en kaliteli kabanından kalemine kadar almıyor mu? Durumları farklı iki çocuğun çantalarını açıp baktığımızda defterinin, kalem kutularının vb. her şeyinin farklı olduğu görülmez mi?

Atatürk'ümüzün yaptığı ve bizim de uygulamamızı isteyen ilkelere bir de laiklik. Laiklikte hiçbir kimse dinin hiçbir şekilde dine karışılmayacak, herkes dininde serbest bırakılacaktır. Fakat bize öğretim sistemimizde din dersi zorunlu olduğu gibi, bir de din öğretmenlerimiz bizlere baskı yapmaktadır. Buna bir örnek verelim: Bir gün din öğretmenimiz bir daha unutmamamız gereken bir konuyu anlattı. "Bakın, çocuklar, bir tren bindiniz ve trenin hareketiyle beraber çıkan seslere kulak verin, bu sesi siz çok yakından tanıyacaksınız. Bu sesin size Allah Allah dediğini duyacaksınız. Bir başka anım ise, bir gün öğretmenimizin sözlü yaparken arkadaşımızı masaya çıkartıp, namaz kıldığı sırada masanın devrilmesi bize espri kaynağı olmuştu.

Bu işin altından nasıl kalkacağız?

Bizlere verilen ödevler o kadar çok ki, ne yapacağımızı bilmiyoruz. Öğretmenlerin verdikleri dönem ödevlerini dönem sonunda verilmesi daha iyi olmaz mı? Dönem ödevlerimizi yapacağımız derken, sınavlar için çalışmıyor, kötü not alıyoruz. Bu nedenle, ödevlerimizin çoğunu anne ve babalarımız yapıyor. Bu durumda, bizlere yüklü ödev vermenin anlamı nerede?

Vahide Aslı - Oya Başak

Abone olmak kolay

- Tanışan, danışan bir toplum isteyenlere...
- Kendi görüşü olmayan değil, ama başkalarının da görüşleri olabileceğini kabul eden, bunları bilmek isteyenlere...
- Doğrularını hayatla sınamaya hazır, yani kendisini evrenin merkezine koymayan insanların toplumunu isteyenlere...
- Kaba, sığ, acımasız, önyargılı bir dünyaya mahkum olmak istemeyenlere...

10 sayı fiyatına
12 sayı

GÖKKUŞAĞI
AKILLI AKUALİTE DERGİSİ

Gökkuşuğu'na

6 aylık (10,000 TL)

1 yıllık (20,000 TL)

abone olmak istiyorum

Bedelini Yapı Kredi Bankası, Çemberlitaş Şb. 2984-3 no.lu hesaba yatırdım. Dekont fotokopisi ektedir.

Adı, Soyadı: .....

Mesleği: .....

Doğum Yılı: .....

Adresi: .....

Şehir: .....

Cemal Nadir Sok. 17
Cağaloğlu, İstanbul
Tel: 511 75 48

Sap samandan toz dumandan ayrılacak mı?

Başbakan Özal her ne kadar ülke yönetimini TBMM'yle birlikte yürütmeyi sevmiyorsa da, sık sık TBMM'ye mecbur oluyor. Mart ayı boyunca da böyle olacak. Hatta nisan boyunca da... Çünkü, 88 yılı, 8 aylık bütçesinden TRT konusunda genel görüşmeye kadar birçok gündem maddesiyle dolu TBMM'nin önümüzdeki günleri. Yani bu iki şey boyunca, Başbakan'a karşın, ülke yönetimi TBMM ağırlıklı olacak. Üstelik Özal, TBMM'nin çalışma günlerini pazartesi-salı-çarşamba olmak üzere üçe indirdiği halde...

Anımsayacaksınız, 1987'nin ikinci yarısında 59 gün arayla, siyasal yasaklar konusundaki halk oylamasıyla, erken genel seçimlerin yapılması, 1988 yılı bütçesinin hazırlanamaması sonucunu getirmişti. Daha doğrusu bütçe hazır olduğu halde, yeni kurulacak hükümeti bağlamamak gerekmesiyle ele alınmamıştı. Hükümetin kurulmasından sonra ise bütçe kanununun görüşülmesine zaman kalmamıştı. Bu nedenle dört aylık geçici bir bütçeye başvuruldu. Asıl bütçenin yapılması ise daha geniş bir zamana bırakıldı.

Yeni bütçe kanunu tasarısı 15 Şubat 1988 günü TBMM Başkanlığı'na sunuldu. Aynı gün bir basın toplantısı düzenleyen Maliye Bakanı Kurtcebe Alptemoçin, sekiz aylık tasarının ana hatlarını açıkladı. Alptemoçin, 20 trilyon 840 milyarlık bütçenin daha başlangıçta ana hatlarını açıkladı. Alptemoçin, 20 trilyon 840 milyarlık bütçenin daha başlangıçta 2 trilyon 465 milyarlık bir açıklama olduğunu söylüyor ve bu açığı "bu

yıllık bütçenin, geçen yıllar bütçelerinden daha samimi olmasına" bağlıyordu. Alptemoçin bu yıllık rakamların daha gerçekçi olduğunu da vurguluyor ve "bu açık, iç ve dış borçlanmayla finanse edilecek" diyordu.

TBMM şimdi, ülkemizde dünyaya gelen her çocuk gibi, iki buçuk trilyonluk bir açıklama doğan bu bütçeyi görüşecek. Maliye Bakanı'nın bile "enflasyon bütçesi" diye adlandırdığı tasarının gerek Komisyon'da gerekse Genel Kurul'da görüşülmesi oldukça gürültülü geçecek. Sıkı muhalefete hazırlanan SHP ve DYP'nin ağır topları hazırlıklara başladı bile.

*Bütçe,
erken seçim,
MİT raporu,
TRT,
ve...*

1983 genel seçimleri... 1984 yerel seçimleri... 1986 ara seçimleri... 1987 halk oylaması... Ve 1987 erken genel seçimleri... Ara seçimlerdeki hafif düşüş dışında, ANAP'ın seçim grafiği hep yükselen bir doğrultu izlemiş. Bu doğrultu, erken genel seçimlerde gelip doruğa dayanmış. İktidar olanaklarını birtakım ayak oyunları ile da olsa böylesine eline geçirmiş Özal, şimdi doruk noktasını biraz daha yükseltilere tırmandırmak

amacında. Bunun da yolu bir erken yerel seçim. Özal seçim tarihini ekim '88 olarak saptadı bile. Bu demektir ki, önümüzdeki günlerde TBMM'de görüşülecek yerel seçim yasası mutlaka kabul edilecek, bundan sonraki aşamada ise Ankara ve İstanbul'un köstebek yuvasına dönen yolları hızla tamamlanacak ve ekimde yerel seçimler yapılacak. Genel yönetimlerde yetki ve olanakları çok büyük ölçüde elinde tutan Özal ve ANAP, ekimden başlayarak yerel yönetimlerde de sınırsız biçimde güçlenecek. Tabii, Anayasa Mahkemesi bu oyunu bozmasa...

Türkiye, şubat ayını şu ünlü MİT raporuna hayret etmekle ve şoktan şoka yuvarlanmakla geçirdi. İstanbul'un polis şeflerinden valisine, şarkıcı Emel Sayın'dan Genelkurmay eski başkanına, Banker Bako'dan DYP eski Genel Başkanı Hüsamettin Cindoruk'a ve Cumhurbaşkanı'nın damadı Erkan Gürvit'e kadar pek çok ünlü ve kudretli kişinin adlarının karıştığı rapor, asıl büyük kıyameti bu kesimlerde kopardı. Adı geçen kişilerin tümü, acayip seslerden oluşan bir koro halinde, "yalandır, aslı astarı yoktur, böyle bir şey yoktur," diye haykırdılar. Arada bazı sesler de solo yaptılar. Önce Çankaya'dan, sonra Başbakanlıktan, sonra eski Genelkurmay Başkanından açıklamalar geldi, raporun saçma ve yalan olduğu yolunda.

Herkes bir şey söyledi, her kalem bir şey yazdı ve her suçlanan birşeyler bağdırdı. Kim yazdı, niçin yazdı, kim kiminle çarpışıyor, kim bazı yollar tıkanıyor ve kimlere bunlar açılıyor, vs. vs. vs... sorular ay boyunca Türk kamuoyunu meşgul etti. Toz dumana, sap

Yumuşama alametleri

NIYAZI DALYANCI

samana karıştı ve sonunda SHP, konuyu TBMM'ye getirecek bir meclis araştırması istedi. SHP'nin önergesi bu ay görüşülecek ve doğal olarak yüzde 99 olasılıkla ANAP'ça reddedilecek. Tüm bu kargaşanın bir tek yararı oldu. Ucu yükseklere dokunduğu zaman, böyle bir raporun yalan, sahte ve düzmecelele dolu olduğunu avaz avaz haykırınlar, 12 Eylül süresinde evlerinden bir gece yarısı alınıp götürülenlerin, bazılarında hâlâ haber alınamayanların, işkencelerde can verenlerin, sakat kalanların, yıllarca cezaevlerinde yatanların, işlerinden, yurtlarından olanların, hatta idam edilenlerin pek çoğunun böylesi raporların kurbanı olduklarını kendi ağızlarıyla ilan ettiler.

Rapor işi bitmedi. Doğu Perinçek, geçen ayın son günlerinde yaptığı açıklamada, daha devamının geleceğini ve bu devamın, Başbakanı istifa noktasına kadar götürceğini çıtlattı. 36 kısımlık bu film in ikinci yarısı, bu ay bütün açık ve kapalı salonlarda görülecek.

Bu ay bir de, TBMM'de hakında bir genel görüşme izleyeceğiz. Tabii ANAP grubu genel görüşmeye izin verirse. DYP'nin "TRT'nin, iktidarın borazanı haline geldiğine" ilişkin önergesinin reddedilmesi olasılığı yüzde 100. Böylece TRT, ANAP grubunca aklanmış olacak. Tıpkı Milli Savunma Bakanı Ercan Vuralhan gibi. Doğaldır ki, genel görüşme önergesinin reddedilmesi, TRT'yi, bütün Türkiye'yi ayağa kaldıran zakkumlu kanser ilacı yayınından dolayı da temize çıkaracak.

Mart ayı, Türk halkı için oldukça heyecanlı bir ay olacak. Tabii Vuralhan'la ilgili yolsuzluk iddiaları gibi, ya da MİT raporu gibi, toplumu birbirine katan bir olay ortaya atılırsa —ki her zaman olabilir— bu heyecan doruğa çıkacak.

Şimdilik bütçe samimi, yerel seçim garanti, vergiler tamam, önergeler ret, rapor düzmece. Keyifler kekâ... mı? ■

İkinci Özal hükümeti mart' da üçüncü ayına girerken 24 Ocak, 1980'den beri uygulanmakta olan ekonomi politikalarının artık bir çıkar yol olup olmadığını tartışmaya başlandı. Gerçi, bu tartışma 24 Ocak kararlarının açıklanmasıyla birlikte başlamıştı ama o zamanlar tartışmayı gündeme getirenler "ideolojik"likle suçlanıp fena halde hırpalanmışlardı.

Ama şimdi ideolojilik suçlamasına hedef olmaları söz konusu bile olmayan iş çevreleri de tartışmaya katıldılar. Şubat ayının son haftası başlarken İzmir'de yapılan Ekonomik Forum '88 toplantısında Başbakan Özal'ın işadamlarına verdiği "daralın!" direktifi tepkilere yol açtı.

İSO Başkanı Nurullah Gezgin içine düşülen durumu açık sözlülikle tartışarak, "daralın!" komutunun da bir işe yaramayacağını söyledi. Gezgin'e göre "daralmak" işadamları için mümkün. Ama daralmak, daha az üretim, dolayısıyla maliyetlerin daha çok artması demek. Bu durumda, artan maliyetlerle enflasyonun önüne nasıl geçilebileceğini sordu Gezgin hükümetten. Bunun tam bir kısır döngü olduğu tanısına hükümetin şu sıralarda açık bir cevap vermesi beklenmiyor. Ancak, mart ayındaki ekonomik gelişmeler, bu yıl içinde meydana çıkabilecek politik gelişmelere de ışık tutabilecek nitelikte olabilir. Çünkü, işadamlarının da parmak bastıkları gibi çelişki artık Özal hükümetlerinin göreve başladıkları 1983 yılında ilan

edilen genel ekonomik felsefe ile 4 Şubatta açıklanan uygulamalar arasındadır.

Şubat ayının son günlerinde Dışişleri Bakanı Mesut Yılmaz Belgrad'da Balkan Konferansı'na katıldı. Türkiye'nin komşularıyla ilişkileri açısından gelişmeler böylece bir adım daha almış oldu.

Konferans öncesi sürpriz bir gelişme olarak Türkiye ile Bulgaristan arasında imzalanan protokol iki ülke arasındaki ilişkilerin yumuşaması açısından ümit vericiydi.

Güney Kıbrıs'taki seçimlerden sonra, Kıbrıs sorunu bir kez daha gündeme geliyor. Gerçi seçim kampanyası sırasında Yorgo Vasiliu toplumlararası görüşmelerin yeniden başlatılmasından yana olduğunu ilan edip seçim propagandasını bu yönde yürüttü ama bunun seçimlerden sonra pek kolay olmayacağı anlaşılıyor. Vasiliu seçildikten sonra Denktaş'ın da kendisini Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı olarak kabul etmesi gerektiğini ileri sürdü. Denktaş ise buna, eğer Vasiliu kendisini Kıbrıslı Türklerin Cumhurbaşkanı olarak kabul ederse, kendisinin de onu Kıbrıslı Rumların Cumhurbaşkanı olarak kabul edebileceğini söyleyerek cevap verdi. Şimdi durum, Kıbrıs'taki cumhurbaşkanlığı tartışmalarının nasıl sonuçlanacağına bağlı olarak gelişeceğe benziyor.

Tüm bu olumsuzluklara karşın, Türkiye ile Yunanistan arasındaki yumuşama havasının Kıbrıs sorununda sertliklerin giderilmesinde belli bir rol oynaması beklenebilir. Bu gelişmelerin ne yönde olabileceğini mart ayı içinde görebileceğiz. ■

'Evcilik oyunu'

Kaçamak, Başar Sabuncu'nun *Kupa Kızı* (1985), *Asılacak Kadın* (1986)'dan sonra özgün senaryosuyla çektiği son filmin adı.

Sabuncu yeni filmini "*Birlikte yaşama ya da yaşayamama biçimleri ile kimi yerleşik değer yargıları ve birlikte yaşarken bireyselliği koruyabilme üzerine güleryüzlü bir sorgulama filmi*" olarak niteliyor.

Boğaz yolunda bir trafik kazası sonucu ölen bir kadın ve erkeğin kimliklerin saptamaya çağrılar başka bir kadın ve başka bir erkek. Birisi erkeğin karısı diğeri kadının kocasıdır. İki de kendilerini saran sınırlı dünyalarının yıkılışını, aldadılmışlığı ve yalnızlığı aynı anda yaşarlar. Önce hınçlarını birbirlerinden çıkarmaya çalışırlar, ardından bir "*evcilik oyunu*" süresinde geçmiş yaşamlarıyla hesaplaşmayı denerler.

Kaçamak'ta başrolleri Müjde Ar, Çetin Tekindor, Hale Akınlı, Engin Şenkan paylaşıyor. Müziğini Attila Özdemiroğlu'nun yaptığı filmin görüntü yönetmeni Erdal Kahraman.

1986 Venedik Film Şenliği'nde büyük ödülü kazanan ve '87 Sinema Günleri'nde *Bir Ülke: İtalya* bölümünde gösterilen Francesco Maselli'nin *Aşk Öyküsü* bu ayın görülmesi gereken filmlerinden biri.

Yönetmen Maselli 1930 Roma doğumlu, 14 yaşında amatör filmler çekmeye başladı, 16 yaşında Centro Sperimentale di Cinematografia'da çalıştı. Bir süre Michelangelo Antonioni'nin asistanlığını yapan yönetmen, 1955'te ilk uzun metrajlı filmini çekti.

Başrollerini Valeria Golino, Bals Roca-Bey ve Livio Panieri'nin oynadığı "*Aşk Öyküsü*" iki gence âşık, ama ikisinden de vazgeçemeyen temizlikçi kız Bruno'nun tutkusunu, ustalıkla bir sinema diliyle anlatıyor.

Bale dünyası

İstanbul Devlet Opera ve Balesi'nin mart ayı programında yeni bir bale yer alıyor.

Türk avant-garde müziğinin temsilcilerinden besteci Cengiz Tanç'ın bestelediği, Turgut Atakol'un metnini yazdığı ve koreograf Oytun Turfanda'nın sahneye koyduğu *İnsanın Yükselişi* adlı tek perdelik bale, 5 ve 10 Mart tarihlerinde Atatürk Kültür Merkezi'nde sahneleniyor.

İnsanın Yükselişi adıyla bilinen *olimpik bale*, 1987 yılında Dünya Olimpiyat Komitesi'nin İstanbul'da toplanması nedeniyle ısmarlandı ve bir kez sahnelendi. İlk insandan başlayarak insanlığın çoğalması, topluma dönüşmesi, sevgi ve güzellik arayışının spora, dansa, sanata yönelmesi, iyiliğin erdemden doğuşu ve barış içinde özgür bir uygarlık düşüncesinin ko-

nu edildiği balede koreograf Oytun Turfanda folklorik öğelere de yer veriyor.

Orkestra şefliğini Elşad Bağirov'un yaptığı ve dekor ve kostüm-

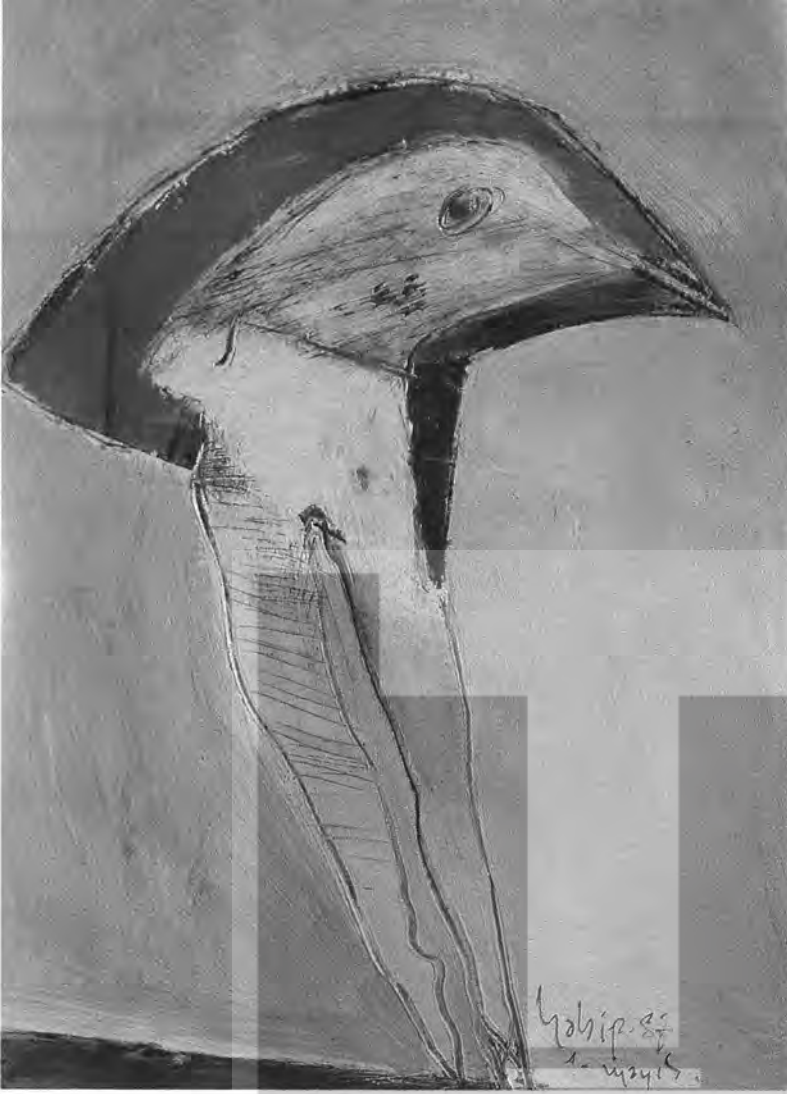
leri Osman Şengezer'in hazırladığı *İnsanın Yükselişi*'nde başrolleri Oktay Keresteci, Alev Kuntay, Erkan Çimenciler, Hülya Aksular ve Mesut Tokgöz paylaşıyorlar.

Woody Allen'in "Tanrı"sını kaçırmayın

Kahire'nin Mor Güllü, Zelig, Radyo Günleri, Hannah ve Kızkardeşleri... Sinema dünyasının gizemli ve keyifli yaratıcısı Woody Allen'in filmlerinin adları tüm bu saydıklarımız. Allen'in yazdığı bir oyunu seyretmeye ne dersiniz? Yanıtınız, "evet" ise Özel Tiyatro'nun Woody Allen'den uyarlayıp sahneye koyduğu *'Tanrı'*yı görmenizi öneririz.

Gülşay Kutsal'ın çevirdiği, Mıgırdıç Döndüyan'ın yönettiği ve Uğur Yücel, Erdal Tosun, Gülen Karaman, Suat Sungur, Vural Buldu, Mustafa Alabora, Dilek Gürel, Bensu Erhunöz, Turgay Kantürk'ün oynadığı *'Tanrı'*yı Dormen Tiyatrosu'nda izleyebilirsiniz.

Oyunun dekor ve kostümleri Ali Yenel'in, dramaturji ise İrma Dolanoğlu'ya ait.

Aydođdu'nun Uçan Düşleri — Ressam Habip Aydođdu, son dönem resimlerinden oluşan sergisini Galerı Lebriz'de açtı. 1984 yılından bu yana "Günler... Renkler... Kadınlar" konusunda resimler yapan Aydođdu 8 Mart - 31 Mart tarihleri arasındaki sergisinde 'Uçan Düş' adı altında topladığı resimlerini sergiliyor.

Batıbeki'nin renkleri

Figüratif tarzda çalışan ama sürrealist izlerin de göze çarptığı yapıtlarında, sanatçı, kadını bütünleyen müzik aleti, maske gibi objeleri de çok sık kullanıyor.

"Değer verdiğim objeleri kullanarak kendi içimdeki eksiklik ve yalnızlık duygumu tatmin etmeye çabalıyorum. Müzik benim için vazgeçilmez bir şeydir ama çok istememe karşın bir enstrüman çalmayı bilmiyorum. Bu duygumu kemansız bir keman teliyle bir resimde dile getirdim. İşte bu da eksiklik duygumu tatmin isteğimin somut bir göstergesi. Beni tanıyanlar resimlerimde beni görüyorlar. Kendimi, kendi duygularımı renklendiriyorum."

Tatbiki Güzel Sanatlar Akademisi'nden mezun olan Kezban Arca Batıbeki 1984 yılından beri resim yapıyor ve çok sayıda karma sergiye katıldı.

Kezban Arca Batıbeki ilk kişisel sergisini 12 Mart-7 Nisan tarihleri arasında Urart Sanat Galerisi'nde açtı.

Akyıldız sergisi

"Bir ressamın kendi içindeki yenileşme çabasını sunmasına sergiler olanak sağlar" diyen ressam Mevlüt Akyıldız'ın yeni yapıtları 4 Mart'tan 26 Mart'a dek Teşvikiye Sanat Galerisi'nde. Resimlerinde bir öyküyü ya da etkilendiği bir olayı simgelerle anlatan Akyıldız, kalabalık içinde yaşamaktan hoşlanmayan, ama kalabalık toplulukların resimlemekten heyecan duyan bir sanatçı. Son sergisinde mitolojideki tanrı ve tanrıçaların, sıradan insanla ilişkilerini irdelediği resimleriyle daha önceki resim tarzını sürdüren Akyıldız, resim yapmanın içten gelen bir sevgi olduğu düşüncesini taşıyor.

Sabahattin Ali
Asım Bezirci
Amaç
Yayıncılık
İstanbul,
1987, 277 sayfa,
3. basım

Şimdiye değin yayımlanmış kitaplarının sayısı 63'e ulaşan eleştirirmen Asım Bezirci, geliştirilerek yeniden basılan bu eserinde Sabahattin Ali'nin ayrıntılarıyla yaşamı, kişiliği, sanatı, hikâye ve romanlarını bilimsel bir tutum ve toplumcu bir görüşle çağı ve çevresi içinde derinlemesine inceleyip değerlendiriyor. Ayrıca, tama yaklaşan zengin bir kaynakça sunuyor. En sonunda da eserin önceki basımları için Hasan İzzettin Dinamo, Oktay Akbal, Rauf Mutluay, Hilmi Yavuz, Adnan Binyazar, Afşar Timuçin ve Ahmet Telli'nin yazdıkları övücü eleştirilerden parçalara yer veriyor. Onlara göre, "Asım Bezirci'nin bu eseri bir Türk yazarı üstüne yapılmış en ciddi birkaç incelemeden biridir, değerli bir monografi çalışmasıdır."

Bir Mutsuzluk Öyküsü
(Felaketler Tarihi)
Petrus Abelardus
Remzi Kitabevi,
179 sayfa, 1988

Skolastik dönemde yaşayan ama hoşgörülü ve bilge bir filozof olan Abelardus, bir dostuna seslenen mektup biçiminde yazdığı *Felaketler Tarihi*'nde kendi yaşamını dile getiriyor. Yapıt aynı zamanda bir felsefe tarihi ve dönemine ışık tutan bir düşünce tarihi niteliğinde. İlk defa Türkçeye kazandırılan yapıt iki bölümden oluşuyor. *Filozof, Yahudi ve Hıristi-*

yan Arasında Diyalog' adını taşıyan ikinci bölüm, tektanrıci iki din ile felsefesinin, inanç ve akıl sorunsalığında Tanrı, insan, mutluluk, erdem gibi kavramları nasıl değerlendirdiğini göstermeye yönelik.

... **ÖNCE SEVGİ VARDI**
Suna Tanaltay
Tekin Yayınevi,
192 sayfa, 1987

Psikolog Suna Tanaltay'ı yıllardan beri çeşitli gazete ve dergilerdeki yazılarından, radyo konuşmalarından tanıyoruz. ... *Önce Sevgi Vardı*' adlı yapıtta Tanaltay daha önce yayınlanan yazılarıyla yeni ürünlerini bir araya getiriyor. Yazılarını sade ve anlaşılır bir dille kaleme alan Suna Tanaltay, kitabının başına yazdığı notta insanlara şöyle sesleniyor: "Varsın karanlık olsun geceler... Yüreğimizin sesini dinlerseniz, soğuk da sıcak da olsa yanınız, yöreniz, gökyüzünden yıldız yağar sanırsınız... Düşler de gerçekler de bu yıldızlardadır. Bulup yakaladımsa o yıldızı, sıkı sıkı tutun yüreğinizde... Sakının, yüceltin... Yaşamak belki de bu demektir..."

Coğrafi Keşiflerin İçyüzü
Abdurrahman Dilipak
İnkılap Yayınları
232 sayfa, Ocak 1988

1984 yılında iki baskısı yayımlanan yapıt bazı eklerle birlikte yeniden yayımlandı. Çalışmasında 'Sömürge Tarihi'ni incelediğini belirten yazar, amacının sadece yeni bir tartışma gündemi oluşturmak olduğunu söylüyor. Tarihe alışılmışı-

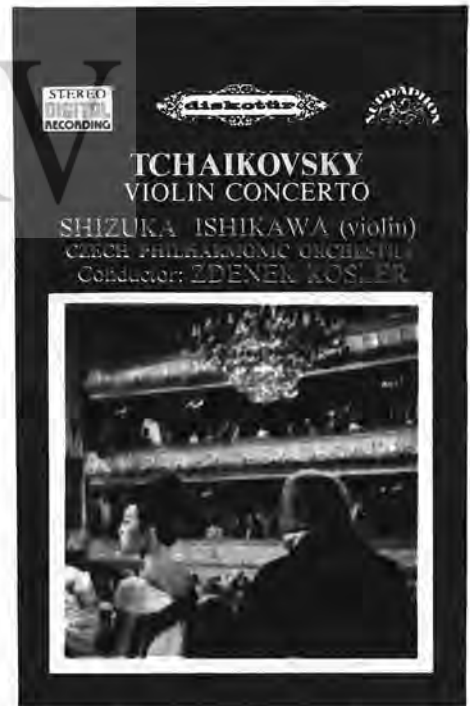
şın dışında bir yaklaşımla eğilen Abdurrahman Dilipak, okuyucusuna şöyle sesleniyor: "...Burada zikredeceğim gerçekleri araştırmak sizin üzerinize bir borç olacaktır. Bunları doğru olma ihtimali olan iddialar olarak kabul edin ve bir de bu gözle bakmaya çalışın olaylara, çevrenize..."

Klasik müzik sevenlere müjde

Klasik müziğin en ünlü eserleri şimdi kasette.

Carl Orff, Beethoven, Dvorak, List, Tchaikovsky, Vivaldi, Rachmaninov, Max Bruch, Mendelssohn'un değişik eserleri Çek Filarmoni Orkestrası, Prag Oda Orkestrası, Brno State Filarmoni Orkestrası, Prag Senfoni Orkestrası, Çek Filarmoni Korusu tarafından seslendirilmiş.

Dolby sistem ve stereo digital olarak kaydedilen kasetler 12'lik setler halinde satışa sunuluyor.

Mehmet Yazar.

Artık hükümet penceresinden bakıyorum

JÜLİDE GÜLİZAR

“**S**öyle demiştim. Basın kuruluşlarını ziyaret edip, yetkili ve sorumlularıyla gerekli iştişareleri yapıp, onların dilek ve şikâyetlerini öğrendikten sonra konuyla ilgili yasa tasarılarını ele alacağız. Bunları tartışacak ve olumlu sonuçlara bağlanmasında yolunda gayret sarfedeceğiz.

İkinci söylediğim de şuydu. Muzır Yasası’ndaki cezalar, caydırıcılık etkisini kaybetmeden, makul düzeylere getirilmelidir. Çünkü şimdiki uygulamada caydırıcılıktan ziyade, ne olursa olsun anlayışıyla cezalandırma noktasına gelinmiş.

Yok hayır, kâğıt fiyatlarının indirileceğini söylemedim.”

Başından sorumlu Devlet Bakanı Mehmet Yazar’la söyleşimiz böyle başladı. Ve Yazar, “Bakan-

lığınızın ilk günlerinde Muzır Yasası’nın değiştirileceğini, kâğıt zammında bir miktar indirim yapılacağını söylemişsiniz değil mi” biçimindeki soruma, okuduğunuz yanıtı verdi.

— Sayın Yazar ben böyle haber yayımlayan gazetelerin yalancısıyım. “Söylemedim,” diyorsanız elbette doğrudur. Ama şu anda böyle bir soruyu yöneltsem yanıtınız ne olur? Eğer olumlu olmazsa, soruyu şöyle de sorabilirim. Yakınlarda bir zam daha var mı?

— Sorunuzun ilk bölümüne cevabım müsbet olamaz. Çünkü memleketimizde kâğıt yapan bir tek SEKA var. Bu kuruluşumuz kapasitesinin yüzde 85-90’nını kullanıyor. Ama talep karşısında 30-35 bin ton açığımız kalıyor. O da ithalatla sağlanıyor. İthal kâğıt elbette daha pahalı ve gazeteler haklı olarak ucuz olana itibar ediyor. Yapılacak şey iç fiyatla ithal fiyatları arasındaki farkı minimuma indirmek ve gerçek fiyatlar neyse onu kullanmak. Kâğıtta sübvansiyon zor. Çünkü sübvansiyon da, bir dizi başka bağlantılar nedeniyle başka sorunlar getiriyor. Yakınlarda bir zam olun olamayacağını bilemem.

— Görüştüğünüz gazete yetkilileri ve sorumluları size nasıl çözüm yolları önerdiler? Kâğıt fiyatları konusundaki en önemli sıkıntıyı nasıl anlattılar?

— En çok, zamların ne zaman, hangi aralıklarla ve hangi oranlarda yapılacağını bilememekten ve bunun sonucu olarak da gazete fiyatlarını sağlıklı şekilde ayarlayamamaktan yakındılar. Ve bana hiç değilse yıllık değişimi takribi olarak verip veremeyeceğimi sordular.

— Verebilecek misiniz?

— Bu sorunun yanıtından önce bir gülüyor devlet bakanı. Sonra ellerini iki yana açıp “bu defa da SEKA, kendi girdilerinin fiyatının ne zaman, nasıl ve hangi oranda artacağını bilemediğini, mesela en önemli iki girdi olan enerji ve oduna gelecek zammın bile ne olacağını önceden bileme-

den, yıllık bir program vermesinin mümkün olamayacağını söylüyor; diyor.

— Yani çözümsüz bir sorunla mı karşı karşıyasınız?

— Üzerinde düşünüyoruz, çözüm yollarını arıyoruz. Bulacağımıza da inanıyorum.

— Sayın Bakan bu sorunun köklü bir çözümü var mı? Varsa nedir?

— Az önce bahsettiğim 35 bin tonluk açığı içerideki üretimle kapatabilmek. SEKA'nın bu yolda çalışmaları var. Hatta henüz yeterli olmasa bile, bazı üretim dallarında bir artış görülmeye başlandı.

— Efendim şu yalan habere ilişkin yasa tasarısı ne olacak? Haydi böyle bir yasa çıktı. Ve yazılı basını kolaylıkla cezalandırmak mümkün olacak. Tıpkı Muşır Yasası uyarınca yağdırılan cezalar gibi. Peki ya TRT'yi nasıl cezalandıracaksınız? Örneğin şu son zakkumlu kanser ilacı yayını, bu yasa gereğince nasıl bir ceza getirdi TRT'ye? TRT'nin durumu ne olurdu?

Bakan Yazar'dan bir gülüş daha. Ve sonra, sondan başlayıp başa doğru giden bir yanıt: "TRT, o takdirde yalan yayın yapmış olurdu. Ama zakkum haberinin yalan olup olmadığı daha belli değil."

İçimden, "evet, ama bu durumda bile, bir gazeteye karşı tavrı alındı ve en azından..." demek geçiyor. Bir de, "zakkum haberi bir gazetede yayımlansaydı, yalan haberden olmasa bile, halkı yanıltmaktan dolayı bir önlem düşünüldü," demek istiyorum. Ama TRT'den sorumlu Devlet Bakanı'nın Mehmet Yazar olmadığını düşünüp vazgeçiyorum. Dilekçeyi doğru adrese postalamak gerek.

— Evet sayın Yazar, yalan haber çalışmaları şu anda hangi aşamada?

— Bakanlığa geldiğim sırada Adalet Bakanlığı'nca hazırlanmış bir taslak vardı bu konuda. Önce teşekküllerimle şunu söylemek istiyorum. Ricam üzerine sayın Başbakan ve sayın Adalet Bakanı ar-

kadaşımın gösterdikleri anlayışla, o taslak donduruldu. Çalışmalarımız devam ediyor. *Yeni bir suç şekli ihdas etmemek niyet ve düşüncesindeyiz.* Amacımız konuyu, mevcut yasalar içinde çözmektir."

Devlet Bakanı Yazar sözün burasında altını çize çize "peki konu nedir" diye soruyor ve sorusunu şöyle yanıtlıyor:

"Vatandaşın, yüzde 1 nisbetin-

— Onu da iki taraflı düşünüyoruz. Yani vatandaşın hak ve hukukunun, hukuk devleti nizamı içinde korunmasının yanı sıra, ciddi basın da rencide edilmesini önlemek istiyoruz. Bunu yaparken, birkaç kötü örnek için, basının temel hürriyetlerini kısmamaya dikkat edeceğiz.

— Çalışmalarınızda ortaya çıkan somut bir şeyler var mı?

— Şu aşamada söyleyebilece-

de bile olsa, basın yoluyla haysiyetinin, şerefının, onurunun, itibarının bilerek veya bilmeyerek zedelenmesi halinde onun haklarını kim koruyacak? Basının çok büyük bölümünü tenzih ederek söylüyorum, olaylara ve şahıslara gayri ciddi yaklaşım içinde davranışlarda bulunuyor. Bu tür davranışlar basını da üzüyor. Bunu gördüm, görüyorum."

— Olaya iki taraflı baktığınızı söylüyorsunuz. Çözüm kaç taraflı olacak?

lerim fazla değil. Ama işlemede bazı aksaklıklar görülen tekzip müessesesini *cevap verme hakkı* olarak getiriyoruz. Bu uygulamaya işlerlik kazandıracak düzenlemeler yapılacak. Bazı formaliteleeri, cezai müeyyideleri güncel hale getireceğiz.

— Sayın Yazar, yalan haber taslağını dondurduğunuzu söylediniz. Zamlar için çözümler aradığınızı, SEKA'da üretimin artırılmasını konusunda çalışmalar yapıldığını anlattınız. Basın tam bir rahat

nefes almaya hazırlanırken bu kez de Medeni Kanun'da birtakım madde değişiklikleriyle yine basına yönelik olumsuz düzenlemeler geldi gündeme. Nedir bu basının iktidarlardan çektiği? Basının çilesi bitmeyecek mi?

— Medeni Kanun'la yapılmak istenenler, tamamen Medeni Kanun'un kendi hükümleri içinde kalan ve vatandaşa, onun şahsiyetine yönelik olan değişikliklerdir. Amaç her türlü tecavüze karşı vatandaşın korumaktır.

Bir yandan devlet bakanını dinliyorum, bir yandan da, "şu vatandaş bir de devlet tecavüzlerine karşı korunsun, korunabilse," diye düşünüyorum. Yazar konuşmasını sürdürüyor:

"Biliyorsunuz, bizim Medeni Kanun İsviçre'den alınmadır ve şimdi getirilmek istenen değişiklikler de, 1983'te İsviçre'de Medeni Kanunu'nda yapılan değişikliklerle paralel düzenlemelerdir."

— Peki bu düzenlemeler içinde basına yönelik bir şey yok mu?

— Basına yönelik tek madde, basın ve yayın yoluyla vuku bulan veya vukuu muhakkak bir tecavüz halinde, yargıcın, saldırının ağır bir zarara yol açacağı kanısına varması ya da yayını haklı kılacak sebeplerin açık bir şekilde belirtilmemiş olması hallerinde yayını geçici olarak engelleyebileceği veya durdurabileceği yolundaki maddedir. İnanın ki bu da, İsviçre Medeni Kanunu'nda yapılan değişikliğe paralel bir düzenlemedir.

Sözün burasında gözümün önüne TV ekranındaki sıra sıra insanlar diziliyor. Kafaları sıfır numara traşlı, üst baş pejmürde insanlar. Elleri önlerinde kavuşturulmuş ve başları eğik duran... Önlerindeki bir masada birkaç silah, mermi, daktilolar ve kitaplar. Yani suç aletleri. Ve fonda bu görüntünün haberi. Bu görüntülerin yalan olduğu ortaya çıktığında —ki çoğu kez öyle oluyor— görevli yargıcın TRT'yi geçici olarak nasıl engelleyeceğini ya da yayını durdurabileceğini sormak geliyor aklıma. Bu soruyu da TRT'den sorumlu Dev-

let Bakanı Adnan Kahveci'ye gönderiyorum. Yazar, sözünü tamamlıyor:

"Biz, bütün maddelerin Meclis'in ilgili komisyonunda ve genel kurulda tartışılmasını istiyoruz. Sanırım burada da olumlu bir sonuca varacağız"

Yine içime dönüyorum. İçimdeki ses, geçmiş yılların deneylerine dayanarak "bütün bunlar o yerlerde tartışılır, ama sonuçta havaya

Millet

için

ortaya

koyduğun

düşüncelere

millet oylarıyla

karşı çıkmışsa

milletin

gösterdiği

işarete

uyarsın

kalkan 292 parmak ANAP'ın istediği doğrultuda bir yasaya can verir" diyor. İçimdeki sesi susturup soruyorum:

— Sayın Yazar hep olumlu sonuçlardan söz ediyorsunuz. Odalar Birliği Başkanı olduğunuz dönem fazla bilmiyorum, ama siyasal yaşamınızda sizi oldukça yakından tanıdım. Gerek DYP'deki sade üyeliğiniz, gerekse Hür Demokrat Parti'deki başkanlığımız sırasında hep ilımlı, hırstan uzak,

olaylara iyimser bakan bir yaklaşım sergilediniz. Sizi böyle olumlu konuşuran ılımlı karakteriniz mi?

Yanıt, yine önce bir gülüşle geliyor. "Anlıyorum, bu iyimserliğimden dolayı rahatlık duymanın mümkün olup olmadığını soruyorsunuz. Size şunu söyleyeyim. Politikaya da başka şeylere de sınırsız bir hırsla sarılmadım. İlimli karakterimin yanı sıra, sayın Başbakan'ın da, öteki sayın bakan arkadaşlarımla da sorunlara olumlu baktıklarına inanmamdan dolayı iyimserim. Düzenlemelerimizde ilgili tüm kesimleri gözetken, akılcı bir yaklaşımı tercih ediyorum. Amacımız, var olan demokratik sisteme yeni katkılarda bulunmak. Sorunlarımızı tartışarak en iyi sonuçlara varacağımıza inanıyorum.

— Muzır Yasası'nın, AET kapsamındaki bir Türkiye'nin sırtında, taşınması güç bir kambur olduğuna inanıyor musunuz? Bu kamburu sırtımızdan nasıl atacaksınız?

— Cezaların yine caydırıcılık taşımasına dikkat ederek, önemli ölçülerde yumuşatılmasıyla.

55 milyona yaklaşmış bir Türkiye'de, yazılı basının günlük tirajının üç milyon olması —ki bu tirajda magazin basını da var— acı bir gerçek. Kitapların en kabada-yısının beş bin basıldığı, üçüncü baskısını yapabilmek için sevinçten havalara uçtuğumuz da bir başka acı gerçek. Başka ülkelerde bu sevinç yüzbinlerle, milyonlarla ifade edilirken hem de. Okuma alışkanlığı fazlaca gelişmemiş bir toplum olmamızın yanısıra, okumak isteyen küçük bir azınlığın okuma olanaklarının giderek daraldığını görüyor, yaşıyoruz. Kağıda gelen zam, kitaba uzanan okurun elini yakıyor. Toplumun, TV'nin kolaylığına, çağdışı ve ilkel yayınlarına koşullandırılması, videonun arabesk kullanım biçimi ise giderek, var olan potansiyelin de erimesini sonucunu getirebilir. Basından sorumlu Devlet Bakanı'nın, daha çok okuyan bir Türkiye için neler düşündüğünü öğ-

renmek istiyorum. Bakan konunun çok önemli ve çok köklü bir sorun olduğunu söylüyor. Az okumayı yalnızca fiyatların yüksekliğine bağlamanın doğru olmadığını vurguluyor ve sürdürüyor:

— Bu da önemli bir faktördür ama daha önemlisi eğitim ve kültürle ilgilidir. Bizde çocuk yalnızca ders kitabını okur okulda. Yardımcı kitapları okumak diye bir alışkanlık yoktur. Gerçeği konuşalım, hâlâ pek çok öğrenci için en büyük sevinç, sınavdan sonra o dersin kitabını yakmaktır. Ailelerde de çoğu kez yoktur okuma alışkanlığı. Sorunun çözümü uzun vadedir. Yalnızca bu bakanlıkla değil, Kültür Bakanlığı'nın, Milli Eğitim Bakanlığı'nın da katkılarıyla çözüm bulunabilir. Kısa vadede, TV'da okumayı sevdiyen programlar filan yapmak mümkündür elbette. Bir sübvansiyondan söz etmek ise pek mümkün değil. Zaten bu, az da olsa var. Tiyatrolara yardım, kitap yazarının verginin bir kısmından muaf olması gibi... Görev bizimdir, ammmaaa..."

— Evet sayın Bakan ammmaaası nedir?

— Yazılı basın, TV ve videoyla rekabet yolunu bulabilmesidir. Bu yönüyle sorun bir de, hatta her şeyden önce, basının görevidir. Türk basını bu sorunu enine boyuna tartışmalı çözümünü aramalıdır. Bu arada bize düşen bir şeyler olursa yaparız. Gazetelerin yetkilileri, bana, TV reklamlarından gazeteler için bir fon ayırmanın mümkün olup olmadığını sordular. Onu da düşünmek gerekir. Bakacağız. Bu arada bir büyük basın kurultayı toplamak gibi bir düşünce de geçiyor aklımdan.

Bugün çok içime dönüyorum. İçimle çok içli dışlı biçimde sürdürüyorum röportajı. Ve son soruyu içimle epey mücadele ederek soruyorum.

— "İktidar olarak, inanın TRT Yasası'nın 19. maddesini değiştirdim. Yalnızca iktidara haklar tanıyan o maddeden bu kanunu kur-

tarmak gerekir ki, millet bütün partileri iktidarıyla ve muhalefetiyle tanışsın. Böylesi şark kurnazlıkları sökmez ve yapana da hayır getirmez." Bu sözleri 2 Temmuz 1986 günü, yani ara seçimlerden kısa bir süre önce bana söylemişsiniz. Sayın Yazar şimdi iktidarsınız...

Önce bir kahkaha... Ardından yumuşacık bir yanıt...

Doğrudur, söylemişimdir. Ama

için ortaya konur. Eğer millet için ortaya koyduğum düşüncelere millet, oylarıyla karşı çıkmışsa, ya kendi hırsların doğrultusunda hareket edersen, ya da milletin gösterdiği işarete uyarısın. Ben ikinci yolu seçtim. Çünkü inancıma göre demokrasi de budur. ANAP'a girdikten sonra bakan olmayışım da bu düşünceye dayanır. Ancak millet beni seçtikten sonra bu göreve geldim. Şu anda bu hüküme-

burda önemli bir şey var. O günkü siyasi hüviyetimle muhalefet penceresinden bakıyordum, bugün hükümet penceresinden. Bu sözleri bir seçimin hemen öncesinde söylemişim. Sonra seçime girmişim ve bu sözlerim milletçe onaylanmamış. Millet verdiği oylarla bana en çok oy alan partiyi göstermiş. ANAP'la birleşmemizin felsefesi budur. Ayrıca, politikaya insan kendi hevesleri, hırsları açısından başlar. Ama bunlar millet

tin bir üyesi olarak, olaylara partimin seçim beyannamesi ve hükümetin bir üyesi olarak, olaylara partimin seçim beyannamesi ve hükümet programı çerçevesinde bakarım. Şahsi görüşlerim, heveslerim içimde kalır artık. Günün birinde, gerekirse, genel yaklaşım o yöne oluyorsa, o hırs hâlâ içimde kalırsa ve geçerliyse, ortaya çıkar ve üzerinde tartışılır.

— Teşekkür ederim sayın Yazar. ■

Haydar Kutlu

“Sokaklarda özgürce yürümek istiyorsak ne yapalım ki mapusanelerde volta atmasını öğrenmek zorundayız”

Dönmüşler. Yakalanmamışlar. Bütün olumsuz sonuçları göze alıp doğru bildiklerini savunmaya gelmişler.

Merakımızı uyandıran fiil, gelişleri. Failler: Haydar Kutlu (TKP Genel Sekreteri), Nihat Sargın (TİP Genel Sekreteri).

Konu partileri değil, kendileri olduğu için ayrı ayrı tanıyalım dedik bu iki insanı. Biriyle başladık, diğeriyle sürdüreceğiz.

Haydar Kutlu. Nüfusundaki adı Nabi Yağcı. Yaşı 44. Tokat ilinin Niksar kazasında doğmuş.

Ötesi?

Ötesi için biz de kendimizi biraz zorladık ve “.. baş açık, ayakları çıplak ve yekpare bir libasa bürünmüş olarak... denizin dalgalarını aşyp Sakız Adası'nda Turlut tesmiye olunan manastırda ikamet eden Giritli keşişle konuşan” dermiş misal; fakat zamanda değil, yalnız mekanda; ve “yirmisekiz insanı ve terli çimentosuyla uyuyan koğuştan dışarı” değil, içeri bir yolculuk yaptık çiseleyen yağmur altında...

“Tokat’ı bir çocuğun eşsiz düşgücü ile süslenmiş olarak hatırlıyorum. Yeşillikler, bağ bahçe içinde yalınayak başı kabak büyüdüm. Yaşlı bir baba ile bir konak yavrusu -ama artık döküntü- koca bir evde, başka kimsesiz geçen bir çocukluk.

Konak demişsem zengin olduğumuzu sanmayın! Eskiden öyle imişiz. Ailemiz Tokat’ın eşrafındanmış.

Babam küçük bir memurdu. Annem ben 3-4 yaşlarındayken veremden ölmüş. Bir süre bana ablam bakmış. Sonra evlenince ayrıldı.

Üç kardeştik. Bir kız, iki erkek. Ben en küçüklüğü.

Babam elde avuçta kalanları Ankara Ziraat Fakültesi’nde oku-

yan ağabeyimin öğrenimi için sat-
tı savdı. Ağabeyim ziraat mühen-
disi olduktan ve evlendikten son-
ra onunla kalmaya başladık.

12 Eylül'ün ilk günlerinde ben
polis tarafından aranırken ağabe-
yimi kaybettim. Beyin kanamasın-
dan öldü. Cenazesine gidemedim.
Ölümünü sonra öğrendim.

Babamın cenazesine de gide-
memiştim. 1967 ara seçimlerinde
Sinop'ta TİP'in seçim çalışmaları-
nı destek için bulunuyordum. Be-
ni bulamamışlardı. Döndüğümde
babamın ölüm haberini aldım. Ye-
tişmeye çalıştım. İlk kez uçağa bu
nedenle bindim. Ancak yetişeme-
dim.

Çocukluğun benim için en
güzel yanı şu: özgürlüğün tadına
daha o zaman vardığımı, özgür-
lükle daha o zaman tanıştığımı
söyleyebilirim. Klasik bir aile için-
de bir çocuk için varolan sınırla-
maların hiç birisini tanımadım.
Yani, artık yat, dişini fırçala, elini
yika vb. gibi. Babam otoriterdi.
Ama bunu hiç göstermez, beni
uzaktan denetlerdi. Birbirimizi
çok severdik ama bunu da pek
uluorta göstermezdik birbirimize.
Aramızda yaklaşık 50 yaş fark var-
dı. Benim için onun kaşını çatma-
sı, onun için de benim mahzun ya-
da sinirli bir halim yeterliydi.

Bana şöyle demişti: *'Allah,
düşünerek kendin bulmalısın. Ben
sana yedi yaşına kadar dininin ve-
cibelerini öğretmekten sorumlu-
yum. Daha sonra bunları yerine
getirip getirmekten sen sorum-
lusun.'*

Düşünmeye başlamıştım ama
bulamıyordum ve korkuyordum. Ken-
disine sormayı da gururuma yedi-
remiyordum. Kendim bulmam ge-
rektiğine inanmıştım. Bu iç boğuş-
ma lise ve hatta üniversitenin ilk
yıllarına kadar sürdü.

Ancak sonradan düşündü-
ğümde düşünce yeteneğimin geliş-
mesi açısından bu iç boğuşmaya
çok ama çok şey borçlu olduğumu
farkettim. Basma kalıp düşünce-

lerden, dayatmalardan hep nefret
ettim, tepki gösterdim. Bugün bu
tepkisel davranışımın teorik temel-
lerini bulduğum için kendimi zen-
gin hissediyorum."

*Kendi akışına bırakıyoruz
anıları. 1950 yıllarındayız. DP ik-
tidarı...*

"İlk öğrenimime Tokat'ta
başladım. Sakarya'nın Makece kö-
yünde devam ettim ve tekrar To-

katimi çekmişti. Sonradan bunun
Said-i Nursi olduğunu öğrenecek-
tim. Lise öğretmenleri içinde Nur-
cular vardı. Düşünceleri gizleme-
zlerdi. Öğrenciler içinde de çoktu.
Nurculara karşı bir ilerici cephe-
miz vardı..."

Gülümseyerek açıklıyor...

"Tabii gerçek anlamda bir cephe
falan değil!

Öğrenciler (totocular dışında)

TİP Genel Başkanı Behice Boran ile birlikte...

kat'a dönerek ilkokulu burada bi-
tirdim, ortaokula başladım.

Erzincan'da ortaokulu bitir-
dikten sonra Isparta'ya geçtik. Li-
se de burada tamamlandı.

Lise yıllarım ileri düşünceler-
le tanıştığım yıllar oldu.

Isparta'ya geldiğim yıl, so-
kaktan zaman zaman geçen bir
taksinin arkasında bir yorgana sar-
ılarak oturan yaşlı bir adam dik-

ikiye ayrılmıştı. Takma isimle
CHP'li bir yerel gazetede birkaç
yazı yazdığımı hatırlıyorum. Ama
ne hangi imzayı kullandığımı ak-
lımda, ne de ne yazdığımı...

Dilci idim. Öztürkçeyi savu-
nurdum. İlerici çevre içinde tartı-
şırdık!"

Neler okuyordu?

"Son sınıftayken Yön Dergi-
si'ni okumaya başladım. Nâzım

Hikmet'i öyle tanıdım. Tanımak sözü doğru değil... tanıştım. Orhan Veli ve Nâzım Hikmet üzerine yaptığım bir konuşma yüzünden okul idaresi ile başım derde girmişti. Ancak iyi öğrenci olduğum için bu olay nedeniyle bir iş çıkmadı.

Nâzım'la ilgili 'vatan haini' sözüyle ilk kez o zaman karşılaştım. Bu söz yüzümden bir tokat gibi patladı. Ancak nedenler beni doyurmadı. Bu 'hain'liğe daha o zaman bir türlü anlam verememişim. Ancak 'yurt dışına kaçtı' sözü kafama takılmadı desem gerçeği söylememiş olurum. Bu sorunun cevabını çok sonra bulacaktım.

Yasağın verdiği tepki ilgimi daha da artırdı. Sevdim Nâzım'ı."

Ya üniversite yılları?

"İstanbul Hukuk Fakültesi'ni, Ankara SBF'yi ve İngiliz Filolojisi'ni kazanmıştım. Ama o tarihlerde Ankara'da okuma olanığım yoktu. İstanbul'da ise evli aklam vardı. Maddi sorun nedeniyle İstanbul'u tercih ettim, Hukuk Fakültesi'ne kaydımı yaptırdım. Sanıyorum yıl 1962 idi..."

İlk yıldan sonra birkaç arkadaşla birlikte bir bekar evinde yaşamaya başladım. Bir süre sonra evden gelen para yetmez oldu. Çalışmak zorundaydım. Kısa süreli birçok işe girip çıktım. Bir ara işportacılık bile yaptım.

İlk sürekli çalışmam TÖS'de (Türkiye Öğretmenler Sendikası) oldu. Buraya girmeden önceki yıl benim için tam bir açlık dönemi idi. Açlık denen duyguyu tanıdığımı söyleyebilirim. Daha çok düşünmeye itti beni. Aynı zamanda gençlik öfkesi ile karışık anarşizan duygular da filizlendi.

Bu açlık yılı fakültede sınıfta kalmama da neden oldu. Sınavda ceza yasasının objektif olmadığını, adil olmadığını oldukça sert dille tartıştığım için geçemedim. Sonra da hukuktan soğumaya başladım. Yaşamın gerçekleri ile pra-

tik hukuku ya da hukuk felsefesi dışındaki pozitif hukuku bağdaştırıyordum."

Derstelerin dışında neler yapıyordunuz?

"Sanata büyük bir ilgi duyuyordum. Birçok sanat dergisinin okuru idim. Ama Yeni Dergi, Papirüs ve Türk Dili Dergilerinin sürekli izleyicisi oldum"

Aklına bir şey geliyor:

"Politik faaliyetim geliştikten sonra dile karşı tutumum değişti. Dilin sadeleşmesini yine savunuyordum. Ancak politik dilde

“Özellikle
solun
kendini
kullandığı
dille sağdan
ayırmasını
yüzeysel
buluyorum”

'yaşayan' Türkçe'den yanayım. Zaten söylediklerimizi anlamakta güçlük çeken yığınlarla aramızda bir de dil engeli koymayı doğru görmüyorum. Aynı yazıda bir sözcüğün hem eski hem yeni halini birlikte kullanırım. Bundan kaçmam. Yeter ki anlatıma yardımcı olsun.

Özellikle solun kendini kullandığı dil ile sağdan ayırmasını yüzeysel buluyorum. Önemli olan içerikteki farklılıktır. Fakat öte yandan dilde arılık için sanatsal ve yazın çabalarını doğru gördüğümü

bir kez daha belirtiyim."

Geldik 70'lere... Yaşça '68 kuşağına mensup olmasına rağmen böyle bir ayrımı onaylamayan o zamanın TIP üyesi Nabi Yağcı, 'Sabotaj Davası'na da karıştırılmış.

"12 Mart döneminde bir derginin sorumlu yazı işleri müdürü idim. Harun Karadeniz ve bir grup arkadaşla toplantılar yaptığımız için hakkımda koğuşturma açıldı. Dahası, içine ayağımı bile atmamışken Kültür Sarayı'nı yakmak, Haliç'te demirli bir gemiyi batırmakla suçlandım. Ancak daha sonra mahkemede bu iki olayla ilgim olmadığı kanıtlandı, aklan-dım. Diğer davalar ise çıkarılan af ile düştü.

Affa kadar kaçtım. Yarı üç buçuk yıl ülkede gizli yaşamak ve çalışmak zorunda kaldım. Af çıktıktan sonra teslim oldum. Bu dönem TKP'ye ilgimin ve arayışımın arttığı dönemdi. Aftan sonra TKP üyesi oldum. Böylece benim için yeni ama çok önemli bir mücadele sayfası açılmış oldu. TKP üyesi ve belirli sorumluluklar almış olarak çalışmalarımı, yeniden polisçe aranmaya başladığım Haziran 1981'e kadar ülkede sürdürdüm. Bu tarihte yurt dışına çıkmak zorunda kaldım. Çünkü etrafımdaki çember artık daralmıştı ve parti de çıkmamı istiyordu.

Böylece Nâzım'ın zor zanaat dediği politik göçmenlik yaşamım başladı. Bu dönem için çok şeyler söylenecek, çok konuşacağız. Buna değer..."

"Beş yıldan fazla dışarıda kaldınız. Bu yaşantı sizi mutlaka etkilemiş olmalı. Ne yönde değiştiniz?"

"Özlemlerimiz, hasretlerimiz, umutlarımız, umutsuzluklarımız, acılarımız yanısıra diyebiliriz ki politik göçmenlik bizim için olağanüstü öğretici oldu. Kendim için söyleyeyim: Eğer bu deneye sahip olmasaydım bugünkü ufuk genişliğine varamazdım.

Yaşayan sosyalizmi yalnız kitaplardan değil, yaşayarak tanıdım. Gezdim, gördüm. Sokaktaki insanından, bilim adamlarına, yöneticilere kadar tanıdım. Sanatımı, kültürümü, başarılarımı, sorunlarımı tanıdım. Eşsiz güzellikte yeni tipte insanları, karakterleri tanıdım, sevdim, dostluklar kurdum.

Sevmediğim, beğenmediğim tipler de oldu kuşkusuz.

Kapitalizmin çok geliştiği ülkeleri de tanıdım. Kapitalizmin kazandığı yeni nitelikleri gözledim. Çok parlak, çok çekici lüksünü, aynı zamanda insanın yaşam koşullarını geliştirmesinde teknolojinin verdiklerini görebildim. Gelişmiş kapitalist ülkelerin bu çekici parlaklığının gerisindeki sefaleti, çürümüşlüğü; öte yandan gösterişsiz, albenisiz görüntüsünün gerisinde sosyalist toplumda huzuru, insancılığı gözledim.

Bu karşılaştırmalardan çıkarığım sonuçların kitaplar arasında bulunabileceğini hiç sanmıyorum. Gelişkin proleteryanın deneyimlerini öğrendim, 'muzaffer' proleteryanın yeni sorunların üstesinden gelmek için gökyüzünü yeniden fethetme hazırlanışını gördüm. Ve daha pek çok şey...

Tüm bunlar ülkemizin sorunlarını yepyeni bir yaklaşımla ele almamı getirdi. Kısaca politik göçmenlik çok şeyler öğretti. Ülkemden, toprağımdan ayrı düşmek acıydı. Ancak yukardaki nedenlerle pişman değilim, asla değilim."

"Ve hayatınızın yeni bir dönem noktasına geldiniz. Belki en önemlisine. Böyle bir kararı verirken zorlanmadınız mı?"

"Ülkeye dönme kararlılığı daha ülkeden ayrılırken vardı. Yani 1981'de. Bir devrimcinin kendi ülkesine dönmesi kadar doğal ne olabilir? Beni en çok şaşırtan 'niye döndünüz?' sorusu oldu. Oysa ben daha çok, 'niye gittiniz?' diye sorulacak sanıyordum. Poliste bi-

Ayrılmadan birkaç dakika önce eşi Çiçek Yağcı ile vedalaşıyor.

"Eşimle üniversite yıllarında, gençlik eylemleri ve politik çalışmalar içinde tanıştım. FKF ve TİP üyesiydi. İstanbul Üniversitesi felsefe öğrencisiydi. 12 Mart döneminde fakülteyi bitirdi. Ondan sonra mücadeleyi birlikte sürdürdük, sürdürüyoruz. Onunla evli oluşumu kendi açımdan büyük bir şans olarak değerlendiriyorum."

Tokat'taki çocukluk döneminden bir aile fotoğrafı...

"Hayır. Çocuğumuz yok. Bizim koşullarımızda çocuk yapmayı göze almayı büyük cesaret olarak görüyorum. Ama bir ilke ya da kural ortaya koyuyor değilim. Bu her çiftin kendi kararına bağlı bir şeydir. Çocukları ikimizin de çok sevdiğini belirtmeden geçemeyeceğim."

le sürekli niye döndüğümüz soruldu.

Daha da ilginç olanı söyleyeyim size: Sürekli bizimle kalan (*yani sorgucu değil, bize gardiyanlık yapan*) polisler içinde samimi olarak bizim dönüşümüze kafası basmayanlar vardı. Ama politik nedenlerle değil! Bana sürekli Almanya'da nasıl iş bulunabileceğini, kendilerinin bulup bulamayacaklarını soruyorlar; Almanya bırakılıp da gelinir mi, diyorlardı. Aynı durumla cezaevine getirildiğim de karşılaştım. Almanya'ya nasıl gidebileceğini soran sorana!

Yurtdışında son günler...

Neredeyse sınırları açsanız, kimse kalmayacak. Yazık!..”

“*Dönüşünüz bir bakıma ülkede bir yumuşamayı kanıtlamıyor mu? Dönabildiğinize göre bir şeyler değişmiş olmalı.*”

“*Demokrasi olduğuna inandığımız için dönmüşüz!*” Niye akıllara demokrasiyi kazanma amacıyla döndüğümüz gelmiyor?

Gelmeden önce sıkça açıkladık: Bugünkü durumu demokrasi olarak görmüyoruz; demokrasi mücadelesi için geliyoruz!

Demokrasiyi, özgürlükleri başkalarından bekleme; üstelik de

keskinlik yaparak bekleme anlayışı kırılmamış henüz. Oysa demokrasi bizim işimiz. Herkesle birlikte özgürlüklerimiz için mücadele etmezsek demokrasi kazanılmaz. Şili’de demokrasi mi var? Şili Sosyalist Partisi Genel Sekreteri de ülkesine döndü. O da gözaltına alındı. Hâlâ ak-kara mantığını terkedemedik bir türlü!

“*Şimdi pek sözü edilmiyor ama siz yola çıkmadan önce gelişinizin danışıklı olduğu, hükümetle bir anlaşmaya vardığınız söyleniyordu. Hatta belirli etkin şahsiyetlerle görüşüp uzlaştığınız bile*

“Türkiye’nin

bir

numaralı

sorunu

enflasyon

değil,

demokrasidir”

iddia edildi.”

“Değil anlaşma, dolaylı bir nabız yoklaması bile yapmış değiliz.

Bir kere, seçim öncesi gelişimiz en fazla yönetici çevreleri kızdırdı. Yönetici çevreler hangî noktada kızılıyorsa orada demokrasinin nabzının attığı konusunda hiç kuşkunuz olmasın.

Ancak, gelmeden önce de söylemişim: anlaşma yapılması söz konusu olsaydı bile *tek başına bu nedenle*, yani bir anlaşma olduğu için atılan bir adımı eleştirmek kadar çocukça birşey ola-

mazdı.

Biz okullarda Marksizmi öğreten hocalar değiliz. Politik mücadeleye veriyoruz. Politik mücadele de uzlaşmaları *‘peşinen’* reddedenler henüz çocukluk hastalığından kurtulamayanlardır. Komünist partisi’nin yasal olarak kurulma özgürlüğünün tarihsel ve güncel olarak ne anlama geldiğini hiç mi hiç anlamayanlardır. Arjantin’de, Uruguay’da komünist partiler darbeyi yapan generallerle bile anlaşmaları reddetmediler. Burada sorunun *‘do ut des’* sorunudur. Yani *‘veriyorum, veresin diye.’*”

“*Madem gelecektiniz, bari daha uygun bir zaman seçemez miydiniz? Biraz bekleyseydiniz bu kadar sıkıntı çekmeyebilirdiniz belki?*”

“Burada amaç konusunda bir yanlışlık var. Eğer geliş planlarken şahsen zarar görmemeyi esas amaç diye alsaydık herhalde daha uzun süre dönüşü gündeme getirmemiz gerekirdi.

Oysa amaç artık demokrasinin *‘olmazsa olmaz’* koşulu olan düşünce özgürlüğü önündeki her tür engeli kaldırmak. Herhalde seçim platformu bunu gündeme getirme açısından en uygunuydu.

Çok önceden beri biliniyor, görülüyordu ki konuyu gündeme ancak biz getirebilirdik. Bu sorumluluk bize düşüyordu. Sonra, geçen seçim, sonuçlarından bağımsız olarak önem taşıyordu. Bize göre seçimin tek gündem maddesi demokrasi idi. Özal ise bunun üstünü örtmeye çalışıyor ve ne yazık ki taktikleriyle bir ölçüde başarı kazanıyordu. Bizim, seçim öncesi gelerek bu oyunu bozduğumuzu kesinlikle söyleyebilirim. Fincancı katırlarını ürkütmemizin önemli nedenlerinden biri de budur.”

“*Sürekli olarak gelişinizi demokrasinin yerleşmesi amacına bağlıyorsunuz. Evet, ülkede demokrasinin tam olarak işlemediği konusunda herkes hemfikir. Ama*

sizin geliş amacınız kendi görüşünüz doğrultusunda bir parti kurmak değil miydi?"

"TBKP'nin yasal olarak kurulması doğrudan demokrasinin konusudur. Şuna inanıyorum: Türkiye artık kolay kolay ne 11 Eylül'e ne de 12 Eylül'e dönebilir. Başka deyişle, 12 Eylül öncesi demokrasisinden çok farklı, çok daha geniş bir demokrasi gerçekleşmediği sürece demokrasiye dönüşmüş olamaz. Bu nedenle komünist partisinin yasal olarak kurulması sorunu artık gelişen toplumumuzdaki demokrasi bilincinin dayattığı bir zorunluluktur.

Düşünce özgürlüğü ya var ya yoktur. 12 Eylül bu deyişi çok iyi öğretti. Sınırlı özgürlüklerle dün demokrasi yapılabildi. Bugün artık yapılamaz. Bu nedenle demokrasi kazanma mücadelemiz hiç de kolay olmuyor, olmayacaktır.

Ülkemize dönerken bu gerçeğin yeterince bilincindeydik. Hiçbir kolay başarı ummadık, umamazdık. Zorunlu ve gerekli adımı attık. Başarımız nesnel zorunluğa yanıt vermemize bağlıdır. Biz ülkeye dönmekle ilk yanıtı vermiş olduk. Attığımız adımın sonucu ne olursa olsun ilk başarıyı elde ettik. Artık inisiyatif bizdedir."

"Basın mensuplarına size gözaltında işkence yapıldığını söylediniz. Bu reddediliyor. Ne diyorsunuz?"

"İnsanlarımıza öylesine işkenceler yapıldı ki, bize yapılanlar bunların yanında sözü edilmeye değmeyecek şeylerdir. İkincisi, işkenceyi anlatmak bile insan onuru açısından bir işkencedir. İnsan kendine yapılan ağır bir küfrü nasıl tekrar etmek istemezse, öyle...

Fakat başladığımız günler küçük de olsa her işkence olayını gün ışığına çıkarmamız gerektiriyor. Bize yapılanları anlatmamız bu sorumluluklara bağlı. Yine de basına yansımış olduğu için ayrıntılara girmek istemiyorum.

Ancak şu 'ilaç' olayı üzerin-

de birkaç şey söyleyeceğim. Çünkü işkencelere karşı kamuoyu artık duyarlı hale geldi. Bunda poliste ve cezaevlerinde işkence gören ama işkencenin üzerine yiğitçe giden devrimci, yurtsever gençlerin, açlık grevlerinde ölen genç insanların, onlarla dayanışmalarını eksik etmeyen tutuklu ailelerinin büyük payı var.

Şimdiden sonra 'ilaç' uygulamasına daha sık başvurulabilir. Çünkü eğer ilaç verilen kişinin bir süre tıbbi kontrolü önlenbilirse, - bizde olduğu gibi- ilacı ortaya çıkarmak oldukça güçtür. İlaçla iş-

sinasyonlar görüyorsunuz. Fakat bütün bunlara rağmen insan aklı öylesine güçlü ki, beynin gizli güçlerini harekete geçirebiliyor. Bu yöntemi de altetmek mümkündür. İnsan aklı ve insanlık onuru işkencenin her biçimini yenebilir."

"Gelişiniz ve sonrası yurtdışında epey tepki yarattı. Bu tepkilerin çoğu sizinle aynı dünya görüşünü paylaşmayan kesimlerden. Aralarında Hristiyan din adamları bile var. Siyasi platformda karşınızda yer alacak böylelerinin size sahip çıkışını nasıl açıklıyorsunuz?"

Birimize bir iğne battığında

Türkiye'ye gelmeden önce düzenlenen basın toplantılarından birinde...

kence konusunda duyarlılığı arttırmalıyız. Bu yollarla insanlara işlemediği suçlar yüklenebilir.

Ben bu uygulamayı kendim için de bir deney kabul ettim. Bu yöntemi altetmek mümkün müydü? Bana ne verildiğini bilmiyorum, hiç kuşkusuz çeşitli ilaçlar var. Ama öyle inanıyorum ki onları da yenmek mümkündür. Çünkü yöntemde insan bilincini bütünüyle yitirmiyor. Yitirse işkencelerin de işine yaramaz. İlaçla irade felç haline getirilmek isteniyor. Gerçekten de düşünce konsantrasyonu yeteneği çok azalıyor. Halu-

bunun acısını başka ülkedeki bir insan duyuyorsa, bu olağanüstü güzel bir şey. İşte Avrupa'da Hristiyan din adamlarının bize ve ülkemize gösterdiği ilgiyi bu çerçevede görmek gerekir. Kuşkusuz ilgileri yalnızca Türkiye ile sınır değil. İnsan haklarının çiğnendiği her ülkeyle ilgileniyorlar. Şili, Güney Afrika vs...

İnsanlık düşüncesinde köklü değişimler oluyor. 21. yy'a insanlık yeni bir "aydınlanma" düşüncesi ile giriyor. Bu nokta anlaşılmadıkça bizim yeni politik stratejimiz kavranamaz.

Kısacası şöyle söyleyeyim: insan hakları yeni boyutlar kazanıyor. Özgürlüklerin alanı, kapsamı ve derinliği değişiyor, genişliyor.

İkincisi, bilimsel-teknolojik devrim dünyayı küçülttü, karşılıklı bağımlılık olgusu ortaya çıktı. Yani hangi ülkede olursa olsun insanlar eğer başka bir ülkede insanlar baskı altında ise kendilerini özgür hissedemiyorlar. Politik görüşleri, inançları ayrı da olsa.”

“İslami çevreler ile bu çerçevede ilişkileriniz nasıl?”

“Kuşkusuz onlar da bu gelişmelerden, özellikle barış hareke-

mak gerekir. Böyle bir diyalog için kimsenin kendi görüşlerinden vazgeçmesi gerekmiyor.

“Böyle deyince hemen sorulum: Bizim GÖKKUŞAĞI’ nı nasıl buluyorsunuz?”

“GÖKKUŞAĞI Dergisi’nin ancak bir sayısını görebildim. Derginin yapmayı amaçladığı şey çok açık. Anladığımız kadarıyla sorunlara, dünyaya ve Türkiye’ye daha geniş, açık bir mercekle bakıyor. Buna sevindiğimi söylemeliyim. Bunun yeni bir politik kültürün oluşmasına hizmet edeceği kanısındayım.

nuz. Hükümetin günlük politikası hakkında neler söyleyeceksiniz? Mesela enflasyon... Mesela konvertibiliteye geçiş...?”

“Enflasyonun yarattığı yıkıcı sonuçları artık sokaktaki vatandaş biliyor. Ekonomi politikasının çeşitli kavramlarıyla yüzyüze gelmesi, bunların sokakta konuşulur olması iyi birşey. Ama aldatıcı da. Enflasyon ve fiyat artışlarının ve diğer ekonomik sorunların büyük önemine karşın, bana öyle geliyor ki, Özal bunların konuşulup tartışılmasından hiç rahatsız değil. Dahası, bu konuların öne geçmesi için özel bir çaba harcadığına da inanıyorum. Böylece Türkiye’nin bir numaralı sorunu olan demokrasi sorunu hasıraltı ediliyor.

Öyle bir hava var ki, sanırsınız 24 Ocak politikası ‘enflasyonsuz gelişme’ politikasıdır. Halbuki bu politika enflasyonla kucak kucağa yaşamayı zorunlu kılıyor.”

Bizim gibi yapısal bunalımlar içinde olan bir ülkede parasal önlemlerle sorunların çözülmediğinin kanıtı 24 Ocak politikasının ta kendisidir.

“Nasıl?”

“Enflasyon olmaksızın 24 Ocak politikası uygulanamaz. 24 Ocak politikası yürüdüğü sürece enflasyon üremeye devam edecektir.

Bugün tartışılan gerçekte enflasyon değil, enflasyonun oranıdır. Ancak, verili koşullarda oran ne olursa olsun halk açısından yarattığı sonuçlar aynı olacaktır. Çünkü işçi ve emekçi sınıfların demokratik hakları için karşı koyma ve pazarlık özgürlüğü yoksa, bunalımın faturası enflasyon dışı araçlarla işçi ve emekçilere, memurlara, tüm çalışanlara çıkarılacaktır ve çıkarılıyor.

Sorun ekonominin bir bunalım içinde olup olmadığı sorunu-

Ünlü Yunanlı kompozitör Mikis Theodorakis H. Kutlu ile birlikte...

tinden etkileniyorlar. Dünyamızda olup bitenleri izliyorlar.

Ayrımlı görmek gerek: Yobaz çevreler de var. Üstelik oldukça etkili. Ama öteyandan barış ve özgürlükler, insan hakları konularında anti-empyralist dinsel çevrelerle kurulan diyaloglar, olumlu sonuçlar doğuruyor. Bunun son örneklerini yaşadık. Barış konulu ortak birçok toplantılar yapıldı. Bu toplantılarda görüşte, farklı inanışlar, insanlar bir araya gelebildiler. Günümüzde diyalog politikası etkili bir politikadır. Dinsel çevrelerle diyalogdan kaçınma-

Ancak her yeni olan şey için geçerli olduğu gibi GÖKKUŞAĞI’nın önünde de amacını kavrayabilme gibi zor bir görev duruyor sanıyorum. Üstelik ülkemizde basın yaşamını çevreleyen sayısız kısıkların var olduğu koşullarda!..

Dikkatimi çeken başka bir yön ise insanın yalnız okuma değil görme yeteneğinin de olduğunu GÖKKUŞAĞI’nın unutmamış oluşudur. Zor uğraşında dergiye başarılar diliyorum.”

Teşekkür ediyoruz.

“Şimdi buradasınız. Haberleri daha yakından izleyebiliyorsunuz.”

dur. Enflasyonun tırmanışı ekonomik bunalımın göstergelerinden *yalnızca biridir*. İşsizliğin tırmanışı ve dış ödemeler dengesizliği diğer iki göstergedir.

Ekonomik sorunlar sosyal politik sorunlardan ayrılamaz. Tersine, çözümler ancak bunlar birlikte alındığında üretilebilir.

Varolan hükümetin ise gerçekte sosyal politika diye bir sorunu yok. Ekonomik bunalımın nedeni burada yatıyor. Yani *'üretimeme'*de!

Ülkemizde ekonomik bunalım çok üretmekten değil *üretilemektен* kaynaklanıyor. Üretimin genişletilmesi ise sosyal hakların genişletilmesi dışında düşünülemez.

Başka deyişle, demokrasi varsa ekonomik bunalımın çözümü de var. Daha başka deyişle, demokrasi yoksa ekmek de yok.

Asıl sorun, enflasyonu doğuran ekonomik bunalımın üstesinden gelmektir. Enflasyon dizginlense bile bu durum ekonomik bunalımın aşıldığı anlamına gelmez. Bunalım aşıldığı sürece de gerçek anlamda bir konvertibilite kesinlikle olanaksızdır. Ama propaganda amaçlı çok şey yapıldı. Bu da öyle birşey olabilir?

Bunalımın sonuçları ne olabilir?

"Ekonomik bunalım daha da büyümüştür ve derinleşiyor. Şimdi yeni olarak sosyal bunalım, ekonomik bunalıma eşlik ediyor. Sosyal bunalım kendini iki biçimde gösteriyor. Kültürel, moral gerileme, yozlaşma ve çürüme. Diğer yandan bu gidişe karşı koyma.

Bu nerenle ülkenin sorunlarının çözümü nesnel olarak bugün dünden çok daha olgunlaşmış olarak gündeme geliyor. En önemlisi, yığınlar çözümün demokrasi-den ama politik demokrasi-den

geçtiğini görmeye başlıyor.

İşte bu durum, gerçekleşecek olan bilinç sıçraması, bataklık içinde şimdide dek tanık olmadığımız güzellikte demokrasi çiçeklerinin açmasını getirecektir. Getiriyor da. Şimdi muazzam bir deney ve güç birikimi oluşuyor. Sonuçlarını hep birlikte göreceğiz. Yarın değil bugünlerde göreceğiz. Dipten gelen dalgayı tanyacağız."

"Yurtdışındaki politik göçmenlerin ülkeye dönüşü ile ilgili bir tartışma sürüyor. Siz 'dönen biri' olarak şimdi ne düşünüyorsunuz?"

Türkiye'ye hareket etmeden önce havaalanında...

"Tartışmanın olması doğal bir şey. Herkes dönüşü istiyor. Ancak dönüş konusu bizim attığımız adımla güncellik kazandı. Güncelleşmiş bir konu olarak yeni tartışılıyor.

Zamanlama ve koşullar sorununa değişik yaklaşımların olmasını da çok doğal karşılıyorum. Her insanın ve her örgütün kendine göre planlaması olacaktır. Ancak değerlendirme yapılırken şu uçlara savrulmamak gerekir: Dönüş karar vermek ne kahramanlıktır ne de teslimiyet. Gerekli

olan, doğal olanı gerektiği zamanda yapmaktır. İşkence ve tutuklanmayı dönüş kararının ölçütü olarak almak da yanlıştır. Bu bir mücadeledir. Bunları göze almazsa demokrasiyi kazanma mücadelelerinde sorumlulukları yerine getirmemiz çok güçleşir. Kimse hayal kurmasın: Yasa dışı uygulamalar bir günde kesilmez. Yasa değişiklikleri ile de ortadan kalkmaz. Demokrasiyi bir yaşam tarzı olarak yerleştirene kadar sürecektir.

Önemli olan bu uygulamaları işlevsiz hale getirmek ve dahası bu uygulamalarda yaratılmak iste-

nen korku duvarlarını yıkmaktır. Görülmeli ki artık bu duvarlar yıkılıyor. Her işkence olayı dün korku duvarına bir tuğla daha koyma anlamına geliyordu. Duvar öyle yükseltildi ki temel bu duvarı taşıyamıyor. Bu nedenle şimdi her işkence olayı duvarın bir parça daha çökmesini getiriyor. Sokaklarda özgürce yürümek istiyorsak ne yapalım ki 'mapushanelerde' volta atmasını öğrenmek zorundayız. Özgürlüğün bu dikenli yolu sanıldığı gibi hiç de bize özgü değildir. Demokrasi denilen şeyin bize özgü olmadığı gibi!"

TÜSTAV

PELİN YANARDAĞ

Altın tutkusu

*Halkın elindeki altının
döviz olarak tutarı
50 milyar doları buluyor
Tasarruf amacı ile bir köşeye
atılan binlerce ton altın
hareketsiz yatıyor*

Türkiye, altının parıl-tısına tutkun, altınla adeta iç içe yaşayan insanlarla dolu... Altına gösterilen büyük ilgi, asırlardır süregelen annelerden kaynaklanıyor. Doğum, nişan, nikâh, sünnet gibi kutlanması gereken her olayda ilk akla gelen hediye altın. Gelecek güvencesi olarak da altın en çok değer verilen tasarruf araçlarının başında yer alıyor. Tasarruflar sürekli olarak bu parıltılı sarı madene kayıyor. Bugün Türkiye'de halkın kolunda,

boynunda, kasasında, çeyiz sandığında, kıyısında köşesinde yaklaşık 3 bin ila 3 bin 500 ton altın bulunduğu tahmin ediliyor. Bazı uzmanlara göre bu rakam 15 bin tona kadar çıkabiliyor! Kaba bir hesap, akılları durduracak rakamları ortaya koyuyor. Halkın elindeki altının bugünkü değeri en azından 70-80 trilyon lira! Bunun döviz olarak ifadesi ise aşağı yukarı 50 milyar doları geçiyor.

Bugünün ölçüleri ile halkın elindeki altının miktarı Türkiye bütçesinin dört, toplam dış borçlarının 1,5 katı üzerinde...

Dünyanın altını

Böyle bir altın tutkusuyla, bu kadar büyük bir altın varlığı ile Türkiye, dünya ülkeleri arasında ilk beş sırada yer alıyor.

Tayvan, Japonya, İtalya ve Hindistan da altın tutkusu bakımından ilk sıralarda yer alan ülkeler arasında. Son zamanlarda altına merakları artan, bu arada işleyerek ihracatını arttıran ülkelerden biri de İtalya. İtalyanların elindeki altının 2 bin ton olduğu tahmin ediliyor. Fransızların süs ve ziynet eşyası olarak ellerinde bulundukları altının miktarı ise 5 bin ton.

Halkın elindeki altının dışında, resmi sektörün elindeki altın da azımsanacak miktarlarda değil. 1986 yılı verilerine göre, T.C. Merkez Bankası'nın elindeki altın tutarı 120 ton civarındayken, örneğin ABD'nin stoku bunun yaklaşık 70 kat fazlasıydı. Aynı yıl itibarıyla, ABD'nin resmi stoku 8 bin 150, İtalya'nın 2 bin 76, Fransa'nın 2 bin 546, tüm OPEC ülkelerinin 1.362 ton kadardı. Tüm dünya ülkelerinin resmi sektörlerindeki altın miktarı 29 bin 526 ton olarak hesaplanıyordu.

Bu hesaplara göre de, Türkiyede halkın elindeki altının toplamı tüm dünya ülkelerindeki resmi sektörün altın stokunun onda birinden biraz daha yüksek!...

Türkiye'ye gayri-resmi yollardan

1986

yılında

50 ton,

geçen

yıl da

70 ton

altın

girdiği

tahmin

ediliyor

Türkiye'nin cazibesi

Altına olan büyük ilgi, gerek yasal, gerek yasa dışı yollarla Türkiye'ye altın akışını artırıyor.

Kapalıçarşı çevrelerinden edinilen bilgilere göre, yasadışı yollarla Türkiye'ye giren altın miktarı küçümsenecek cinsten değil.

1968 yılından bu yana geçen 20 yıllık süre içinde Türkiye'ye yasa dışı yollarla bugünkü fiyatlarla 12.5 milyar dolar değerinde 700 ton altın girişi oldu. Türkiye, dünya ülkeleri arasında 'kaçak altın sokulabilir, cazip bir ülke' niteliği kazandı. Son iki yılın bilançosuna bakılacak olursa, 1986 yılında Türkiye'ye 50 ton altın gayri res-

mi yollarla geldi. Böylece kaçakçılar 40 milyon TL kazanç sağladılar. Bu meblağın 14 tonu İran'dan, 36 tonu da İsviçre'den yurda sokuldu.

Humeyni rejiminden kaçan İranlılar'ın getirdikleri 'Şah Pehlevi' altın liralari Kapalıçarşı'da kullanıldı. İranlılar aynı dönem içinde birtakım düşük ayarlı hurda altınları da İsviçre'ye gönderdiler. İsviçre'ye gönderilen altınlar işlendikten sonra Arap ülkelere gitti.

1987 yılında ülkemize gayri resmi yollardan gelen altın miktarı 20 ton daha yükseldi, 70 ton oldu. Bu altınlar İsviçre'den geldi.

Geçtiğimiz yıl altın girişinde İranlılar'ın adının geçmediği görülüyor. İranlılar, düşük ayarlı, hurda altınlarını İsviçre'ye yolladılar. Bunun başlıca nedeni burada düşük ayarlı altını işleyecek rafinerinin bulunması. İsviçre, altın alım-satımının kolay yapıldığı, altını istenilen yere kolayca teslim edebildiği için gerek Türkiye'de gerek dünyanın diğer ülkelerinde gayri resmi yollarla altın işi yapanların tercih ettikleri kaçakçılık merkezi oldu.

Koyun sürüleri artık demode

Gayri resmi yollarla altın getirmek için değişik yöntemler deniyor. Eskiden güney sınırlarından kaçırılan koyun sürülerinin karşılığı yurda altın olarak giriyordu. Altın uzmanları günümüzde bu yöntem için 'demode hikâye' deyimini kullanıyor. Şimdi gayri resmi yollardan altın işi en yaygın şekilde TIR'larla oluyor.

Bunun yanı sıra, özel yelekler giyen kuryelerin bu yeleklerle gizledikleri altını yurda hava yolundan soktukları ileri sürülüyor.

Güney sınırlarında alınan güvenlik önlemlerinden sonra karayolu ile yapılan yasa dışı altın işinde merkez üs: Sofya. Tahtakale'de bu işlerle uğraşan kişilerin topladıkları dövizler Zürih'e gidiyor. Zürih de altınları Sofya'da teslim

Bankalar kanalıyla yapılan altın satışı tutmadı.

ediyor. Altınlar, Bulgaristan yoluyla Türkiye'ye sokuluyor.

Merkez Bankası yetersiz

Türkiye'de yasa dışı altın ticaretinin varlığı Merkez Bankası kanalıyla yapılan altın ithalatının piyasayı doyuramamasından ileri geliyor.

Merkez Bankası'nın altın ithalatı 8 ton civarında. Bu durumda, yasa dışı yollarla altın girişi her zaman için iyi bir kazanç kaynağı olmakta devam ediyor.

Altın girişini yasal yollarla denetim altına almak için 1984 yılında başlatılan ithalat serbestliği denemesi beklenen sonucu vermekten uzak kaldı. Altın ithalatının

serbest bırakılmasıyla kaçakçılık önleneyecek diyenler yanıldılar. Tahminlere göre, ithalat kararından sonraki dönem içinde Türkiye'ye yasal olmayan yollarla sokulan altın miktarındaki artış eğilimi devam etti. Son üç yıl içinde kaçak giren altın miktarındaki artış hızlanarak 28 tondan 70 tona çıktı.

Altınla ilgili piyasa çevreleri, halkın altın ve mücevher kullanma alışkanlığından vazgeçmediğini, parasının kıymetini korumak için tasarruflarını menkul kıymete bağlamak yolunu seçtiği sürece de vazgeçemeyeceğini belirterek, gayriresmi yollarla altın girişinin engellenemeyeceğini ileri sürüyorlar. Çözüm olarak da, pi-

yasanın şartsız ve vergisiz olarak serbest bırakılmasını öneriyorlar. Dileyenin ithal etmesini, dileyenin ihraç etmesini savunuyorlar.

Çubuk altın tutmadı

İthalatın serbestleştirilmesi programı çerçevesinde, 1986 başlarında, bazı bankalar altın işine girmiş, belli şubelerde dileyene altın satmaya başlamışlardı.

Merkez Bankası'nın ithal ettiği ve bazı banka şubelerine vererek müşterilerine satmasını istediği 50-100 gramlık plakette halindeki altın satışında konu amacının dışına çıktı. Kapalıçarşı'daki kuyumcular da Merkez Bankası ile banka şubelerinin gişelerini doldurmaya başladı. İş esprisini kaybetmişti. Bu arada, banka gişelerinden altın plakette satın alan yatırımcılar bunu piyasanın üzerinde elden çıkarmaya kalktıklarında çoğu bankalar sattıkları altını geri almıyorlardı. Bu durumda bankadan altın alan yatırımcılar kayba uğruyorlardı ve ellerindeki altınlarla Kapalıçarşı'nın yolunu tutuyorlardı. Bu nedenle banka şubelerinden altın satışı bekleneni vermedi.

Zaten, bankalar altını kendilerine rakip olarak görmeye başlamışlardı. Sonuçta, 1986 martından sonra banka şubelerinden altın satışı kaldırıldı.

Sertifika çıkmazı

Altın tutkusu ve halkın elindeki muazzam altın stoku, ekonomiye yön verenlerin de her zaman dikkatini çeken bir konu oldu. Bunun son örneği, Özal döneminde ortaya atılan altın sertifikası projeleridir...

Devlet Bakanı Adnan Kahveci, geçtiğimiz günlerde altın sertifikası çıkarılarak, halka satılacağını açıkladı. Ancak altın uzmanları, bu işin tutmayacağı görüşünde birleşiyor. Güney Afrika'da altın üreten ve dünya altın piyasasının liderlerinden Consolidated Fields firmasının uzman danışmanların-

Kapalıçarşı: Altın işlemlerinin merkezi.

dan Ersin Pertan, halkın altın madenine verdiği değerın başka olduğunu belirterek, şunları söylüyor:

“Altın benim için ekonomik açıdan menkul değerdir. İster Merkez Bankası getirsin, ister gayri resmi yoldan gelsin. Gayri resmi olması da beni rahatsız etmiyor. Altın çok sağlam bir değerdir. Sadece Türkiye’de değil, uluslararası piyasalarda da böyledir. Halk bunun için altına itibar ediyor. Tahvil, senet, sertifika gibi şeyleri kâğıt gibi görüyor. Külçeyi ise, dünyanın neresine götürürse götürsün geçerli para birimine tahvil edebilir. Adnan Kahveci’nin altın sertifikası önerisi de bu nedenle yürümez. Ayrıca sertifikanın bir cazibesi de yok.

Vatandaş neden parasını gidip versin?”

Halkın altına yatırım yapabilmesi gerektiğini de vurgulayan Ersin Pertan, “Halk yapacağı yatırım için hiçbir zaman zorlanamaz!” görüşünü de sözlerine ekliyor.

İstanbul tek merkez

Altın ve döviz fiyatlarının belirlenmesinde İstanbul tek merkez. Diğer vilayetler İstanbul’un bayiliğini yapıyor.

Kapalıçarşı’nın Nuruosmaniye kapısından Mahmutpaşa yönüne inerken, yol ortasında toplanmış bir kalabalık görürsünüz. Yolu kesen bu kalabalık son günlerde iyiden iyiye artmıştır. Burada bulu-

nan kişiler şifreli konuşarak bağırır, çağırır, pazarlık eder ve açıkça altın, döviz alışverişi yaparlar. Burası, 50 milyonluk Türkiye’deki altın ve döviz fiyatlarının belirlendiği ayaküstü borsasıdır. Buradaki kalabalığı oluşturanlar, asıl bu işleri yapanların vekilleridir. Burada altın fiyatları belirlenirken, toplanan dövizin büyük bir kısmı da altın getirtmekte kullanılır.

Ayaküstü iş olmaz

Ersin Pertan, Türkiye’de döviz ve altın fiyatlarının sağlıklı oluşması için öncelikle devlet müdahalesi gerektiğini söylüyor. Arz ve talebin dışında oluşan fiyatların sağ-

Altın dünyasının devleri

Nevada'da uzun uğraşlardan sonra çıkarılan her 100 ton cevherden sadece 2 ons altın elde ediliyor.

Güney Afrika, Amerika, Kanada, Brezilya, Filipinler, Kolombiya, Avustralya, Yeni Gine, Rusya ve Çin dünyanın başlıca altın üreten ülkeleri. Dünyanın en büyük altın üreticisi olan Güney Afrika, son 100 yılda dünya stokunun yüzde 40'ünün karşılığı olan 40 bin ton altın üretti. Altın, bu ülkenin tüm ihracatının yüzde 50'sini sağlıyor. 400 bin işçi, en düşük maliyetle ve çoğunlukla 6-7 gram-ton tenörlü cevheri çıkarıyor.

Güney Afrika'nın diğer özellikleri de şöyle: Düşük tenörü bile verimle rafine edebiliyorlar. Yeni teknolojiler geliştiriyorlar. Yeni alanlar bulmak için yılda 1 milyar dolar, tüm altın araştırma ve geliştirme faaliyetlerine de yılda 4 milyar dolar harcıyorlar.

Sosyalist ülkeler arasında en büyük altın üretici ise Sovyetler Birliği. Bu ülkede altın 1774 yılında Ural Dağları'nda bulundu. 1930'lu yıllarda 100-150 ton dolayında giden üretimleri 1970-80'li yıllarda 300-400 tona ulaştı. Sovyetler Birliği'nde cevher düşük tenörlü. Ton başına 2-2.5 gram altın alabiliyorlar. Verimlilikleri, teknolojileri zayıf. Rafinerileri 24 ayarı tutturmakta güçlük çekiyor.

Öte yandan, Gorbaçov'un teknoloji devriminin altın sektöründe üretimi arttırabileceği söyleniyor.

Altın alım satımında eski kurt olan Sovyetler Birliği, *future, option* alım-satımı, vadeli alım satım yapıyor. Hem *Comex*'te hem de Zürih'teki fiziksel pazarda alım-satımında bulunuyor. Petrol, doğal gaz ve silah ihracatı yolunda giderse, hasat iyi olursa, az altın satıyor. Satışları 1984'te 205, 1985'te 210 tondan 1986 yılında birden 402 tona çıktı. Bu artış, "*Gorbaçov farkı*" olarak yorumlanıyor.

Çin Halk Cumhuriyeti, en çok altın üreten sosyalist ülkeler arasında ikinci sırada yer alıyor. Devrimden sonra altın ve mücevher satışlarının yasaklanıp 1982 yılında yeniden serbest bırakılan bu ülkede altın 1955'ten beri üretiliyor. Emek-yoğun ve eski teknoloji ile yapılan üretimin 1990 yılında 100 tona çıkacağı tahmin ediliyor.

Çin'de özel kişi ve kooperatiflerce üretilen altının yılda 10 tonu Hong Kong'daki rafineriye kaçak olarak gidiyor. Çin Merkez Bankası altın ticaretini Londra şubesi ve Hong Kong'daki kardeşi

Po Seng Bankası ile yürütüyor. 1982 yılından bu yana Panda adlı, 1 ons-1/20 ons arası birimlerde altın para basıyor. Deseni her yıl değişen ve düşük primle (yüzde 3.5) satılan Panda'ya yılda 500 bin adetlik talep geliyor. Çin bu talebin ancak 300 binlik bölümünü karşılayabiliyor. Her yıl madenlerin modernizasyonuna 100 milyon dolar, maden arama faaliyetleri için 30 milyon dolar harcayan Çin'de 9-13 gram-ton gibi yüksek tenörlü cevherler bulunuyor.

Diğer üretici ülkelerden Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya ve Brezilya, açık maden denilen, altyapı masrafı az, süratli, ucuza cevher çıkarabilen ama ömrü az maden avantajına sahipler. Kanada, üç derin, yeraltı madeninden, Endonezya, Filipinler gibi ülkelerin volkanik bölgelerinden, tropikal ormanlarından, dağlarından, adalarından, alüvyon bölgelerinden güçlükle çıkarılan cevherler de üretime katkıda bulunuyor.

Dünyadaki altın stoku ise 95 bin ton. Bunun 35 bin tonu IMF, EMEF ve Merkez Bankalarının elinde.

lıkli olamayacağını, ayaküstü 'aldım, sattım' diye fiyat oluşturulamayacağına dikkati çeken Ersin Pertan

"Ayaküstü piyasada biri biraz fazla altın para sürdürdü mü fiyatlar düşüyor, biri fazla aldı mı, fiyatlar yükseliyor. Cebine 200 milyon lira ya da 100 bin dolar koyan, ayaküstü borsasını etkiliyor. Altın spekülörlerini bu ayaküstü eziyetinden kurtarmak gerekir. "Altın ve döviz borsası acilen kurulmalıdır. Kurulacak borsaya, yabancı kurumlar da girebilmeli ve altın alım satımı yapabilmeli" diyor.

Ayyıldızlı külçe

Ersin Pertan, darphanenin de uluslararası düzeye gelmesi gerektiğini vurgulayarak, "Darphane 22 ayar altın alıp, basıyor. Ancak, düşük ayarlı altını da alıp rafine ederek, basabilmeli. Londra borsasının kabul ettiği darphaneler vardır. Romen darphanesi bile buraya tescillidir. Biz değiliz. Darphanenin rafine bölümü olmalı, ayyıldızlı külçeyi imal etmeli ve Londra'ya tescil ettirmelidir. Halkın elinde 3 tondan fazla altını olan ülkemde ayyıldızlı külçe görmek istiyorum." diyor.

Altın bankası

Darphaneye bağlı bir pazarlama şirketi gibi çalışacak, onun talimatları doğrultusunda faaliyet gösterecek bir Altın Bankası'nın bir an önce kurulması gerektiğini de vurgulayan Ersin Pertan, şu öneride bulunuyor:

"Kurulacak altın bankasına isteyen kuyumcular, özel bankalar ve altın borsası üyeleri girebilmeli. Tabii major ortak darphane olmalı. Böyle bir kurum Batı ülkelerinde yok. Zira, Batı ülkelerinde altın spekülasyonun yüzde 90'ı kâğıt üzerinde yapılıyor. Fiziksel olarak yüzde 10. Türkiye'de ise yüzde 100'ü fiziksel. Bunun için altın bankası gerekli. Hem fizikseli regüle edecek, biraz da kâğıt lanse edecek."

New York Bankası'ndaki külçeler ve tetikteki parmaklar.

Bankaların kafası değişmeli

Bankaların altını rakip olarak gördüklerini, bu nedenle kafalarının değiştirilmesi gerektiğine değinen Pertan, bu konudaki önerilerini de şöyle sıralıyor:

"Altın spekülasyonu fizikselin yanı sıra, bir miktar kağıda dönüştürülmeli. Bankalar metal hesabı açabilmeli. Doğrudan yabancı borsalarda alım-satım yapabilmeli. Kâğıt altın ihraç edebilmeli. Yurtdışına doğrudan fiziksel satış yapabilmeli, yurtdışına sattığı altını kendi kasalarında saklayabilmeli. Altını teminat olarak kredi açmalı, portföyündeki altını teminat gösterip yurtdışından kredi alabilmeli."

Pertan, ülkemizin sayılı altın uzmanlarından biri. Önerileri ilgi çekici. Bunların bir kısmı üzerinde resmen çalışıldığını, projelendirildiğini de biliyoruz.

Öyle gözüküyor ki, önümüzdeki birkaç yıl içinde altın tutkusunun ekonomiye katkı sağlar biçimde kanalize edilmesi için çabalar ve deneyler artacak, belki *Ayaklı Borsa*'lar oturacak, resmen uluslararası borsalar ağı içindeki yerlerini alacak. Belki bugünkü ayakçılar bu borsanın *'dealer'*ları olacaklar...

Ve belki o zaman, kaçak altın sorunu yerini altın ihraç ve ithal rakamları üzerinde yapılan tartışmalara bırakacak.

Bekleyelim, göreceğiz... ■

Murteza Çelikel:

Artık sadece üyeyim

Kuruluşu hayli zaman alan ve siyasi yelpazede önemli tartışmalara yol açan Demokratik Sol Parti'nin ilk kurultayı 7 Mart'ta yapıyor. Adevta 'manikeen' diye nitelendirilecek bir dünya görüşü ile çalışmalarını yürüten DSP'nin MKYK üyesi ve Genel Başkan Yardımcısı Murteza Çelikel, sosyal demokrasi ve partinin geleceği konusundaki görüşlerini açıkladı.

DSP, 1983 Ekim'inde kurulacağını bildirdi. Kuruluşunun temel ilkesi de tabandan örgütlenen "gerçek" sosyal demokrat bir parti olma iddiasıydı. DSP'nin kuruluşu açıklanan amaca uygun oldu mu?

Çelikel — Gençliğe, işçiye, memura, köylüye politikanın yasak

olduğu bir ülkede örgütlenmeyi ister tavandan, ister tabandan başlatın netice değişmiyor. Politikacı zör bir mesleğin mensubudur. Her mesleğin yetiştirildiği kurumlar ve kuruluşlar vardır. Bunların hepsini kapatmışsınız doğuştan herkeste tabii politikacılık nosyonu, ilkeleri ve ahlaki varmış gibi, "buyrun politika yapın," diyorsunuz. Politikacının kolay yetişmediği 60'dan sonra, 70'den sonra, 80'den sonra yaşandı. Ne sivil, ne de asker muayyen bir süre yetiştirme ve bocalama dönemini yaşamadan politikacı olamadı.

DSP, kuruluş amacına uygun tabandan örgütlenme modeline sadakatle sahip çıktı. Ağır işlediği, zor işlediği bir gerçek. Tabandan örgütlenmenin başarısı tabandan adam yetiştirmeye bağlıdır.

Bugünkü DSP kadroları yetişinceye kadar acemiliklerimiz gözle görülür, elle tutulur şekilde devam edeceğe benziyor.

Sosyal demokratlar arasında uzun süredir devam eden "gerçek sosyal demokrat" olmanın size göre tanımı nedir?

Çelikel — Sosyal demokrat olmak, "en iyi sosyal demokrat biziz," demekle olmuyor. Sosyal demokratlık tekeli lafla değil, politik alternatiflerle kurulabilir. Halkçı Parti + SODEP = SHP, ne sosyal ne ekonomik alanda alternatif üretemedi. Başta söylediğim politik boşluğun getirdiği kargaşayı parti içerisinde uzun süre yaşayacağına benziyorlar. Politik hayatımızda bugün hem iktidar hem de muhalefet boşluğu var. Son yapılan seçimler, seçim yasaasının adaletsizliği dolayısıyla memleketin yönetimini ekalliyyete teslim etti. Milli irade gözüaçıklığa, siyasi pazarlıklara kurban edildi. SHP'nin veya DSP'nin bu safhada söyleyeceği program, tüzük ve seçim bildirgesinden ibarettir. Hangisinin daha iyi sosyal demokrat olduğunu bu yazılı dokümanlardan yararlanıp değerlendirmek lazımdır. Bana göre gerçek sosyal demokrat olmak onlara göre gerçek sosyal demokrat olmamaktır. Hakim fikir karşılıklı karalamaya dayalı olursa bana göre, size göre ve onlara göre her çeşit mal kötüdür ve kötülenebilir. Sosyal demokratların evvela birbirleri ile medeni ölçüler içerisinde konuşmayı öğrenmelerinde yarar vardır.

Parti içinde ve dışındaki çevrelerce yoğun tartışmalara neden olan Rahşan Ecevit "olayı"na siz nasıl bakıyorsunuz?

Çelikel — Sayın Rahşan Ecevit ile DSP olayını beraber yaşadım. Aynı gemide seyahat ettiğimize göre Rahşan Ecevit'i değerlendirmek, hakkında yorum yapmak bana düşmez. MKYK üyesi ve Genel Başkan yardımcısıyım. 7 Mart'a kadar sorumluluklarım devam edeceğine göre Sayın Rahşan Ecevit için eleştiri varsa, payıma düşenden kaçmam.

“2 milyon
oy almış
bir parti
temenniyle
ortadan
kaldırılmaz”

Bir ara Celal Kürkoğlu'nun parti içersinde yarattığı bunalım parti yönetiminde yasadışı yöntemlerin uygulandığı iddiası bugün de ilçe ve il kongrelerinizde tekrarlanıyor. Durumu nasıl değerlendireyorsunuz?

Çelikel — Bütün siyasi partilerde örgüt rekabeti vardır. Politika seçmek ve seçilmek esasına dayalıdır. Bütün partilerde olduğu gibi DSP'nin ilçe ve il kongrelerinde de görev almak isteyenler arasında rekabet olması doğaldır. Kongrelerin yasaya ve parti tüzüğüne uygun olup olmadığı konusunda bilmiyorum. Parti bütün kurum ve kuruluşu ile işlemeye başladığı zaman daha objektif değerlendirilebilir. Sayın Celal Kürkoğlu'nu tanımiyorum. Kendisine hakaret ettiğimiz iddiası ile beni dava etti, 5 milyon TL istiyor. DSP içerisinde başlattıkları ve bana göre dışardan desteklenen Kürkoğlu ve arkadaşlarının hareketi sonradan SHP ile bütünleştiğine göre değerlendirmeyi kendiniz yapın.

İnönü'nün “SHP ile DSP arasında aslında fark yoktur” şeklindeki sözlerine katılıyor musunuz?

Çelikel — Sayın İnönü'nün “SHP ile DSP arasında aslında fark yoktur” şeklindeki demeci ilk defa söylenmiyor. Ara seçimlerde, referandumda, genel seçimlerde bütün SHP kurmayları da bu ve

buna benzer sözler tekrarladılar. Sosyal demokrat iddiasıyla halka ne tür yemeklerin pazarlandığı ortada. Partilerde fikir ayrılıkları olur, rekabet olur, bu normaldir. Ama partiler partileri misafir etmezler, parti içinde parti olmaz. SHP bünyesinde birkaç partiyi barındırıyor, kamuoyuna yansıyan bu. DSP'nin programıyla, tüzüğüyle ayrı bir parti olduğu gerçeği ortada. Partileşme konusundaki ağır işlemenin ve kararsızlığın getirdiği eksikleri de ortada. Örgütlenmeyi süratlendirir, örgüte güvenmeyi içimize sindirebilirsek DSP ve SHP farkı elle tutulur hale gelir.

Önümüzdeki ay yapılacak olan DSP kurultayının sonucu size göre ne olabilir? Başkanlığa aday mısınız? Ecevitler'in partiyi dışardan yöneteceği söyleniyor. DSP bundan sonra varlığını sürdürebilir mi?

Çelikel — 7 Mart'ta yapılacak kurultay DSP'nin ilk kurultayı olması açısından önem taşıyor. Bilirsiniz sayın Ecevit'ler politikayı bırakacaklarını açıkladılar. O günden bugüne kararlarında bir değişiklik oldu mu bilmiyorum, ama zannetmiyorum... Ben kendi kararımı açıkladım. Merkez karar organı ve Genel Başkan yardımcılığı görevlerimi bırakıyorum ve kurultayda hiçbir görev almayacağım. Genel Başkanlık adaylığım da söz konusu değil. DSP üyesi olarak her partili gibi partime yapabildiğim katkıları sürdüreceğim.

Sayın Ecevitler'in parti yönetiminden ayrılmaları politikadan, ayrılmaları anlamını taşımaz. Sayın Bülent Ecevit'i yakından tanıyanlar dışardan parti yönetmeyi içine sindirmesinin imkânsızlığını bilirler.

2 milyon oy almış bir partinin varlığını duayla, temenni ile ortadan kaldıramazsınız. DSP bundan sonra da türk politik hayatındaki yerini koruyacak ve yaşamını sürdürecektir. Bazı sorunların ve örgütlenmenin kısa sürede çözümlenmesi, DSP olayının ebadını bütün politikacılara öğretecektir. ■

DİNLEYİN

KLASİK MÜZİĞİ

- Evrensel müziğin seçkin kompozitörlerinden;
- Dünyaca ünlü yorumcular ve Çek orkestralarından;
- Supraphon ve Diskotür işbirliğiyle özel Fonex kasetlerinden;
- Dolby system ve stereo digital kayıttan

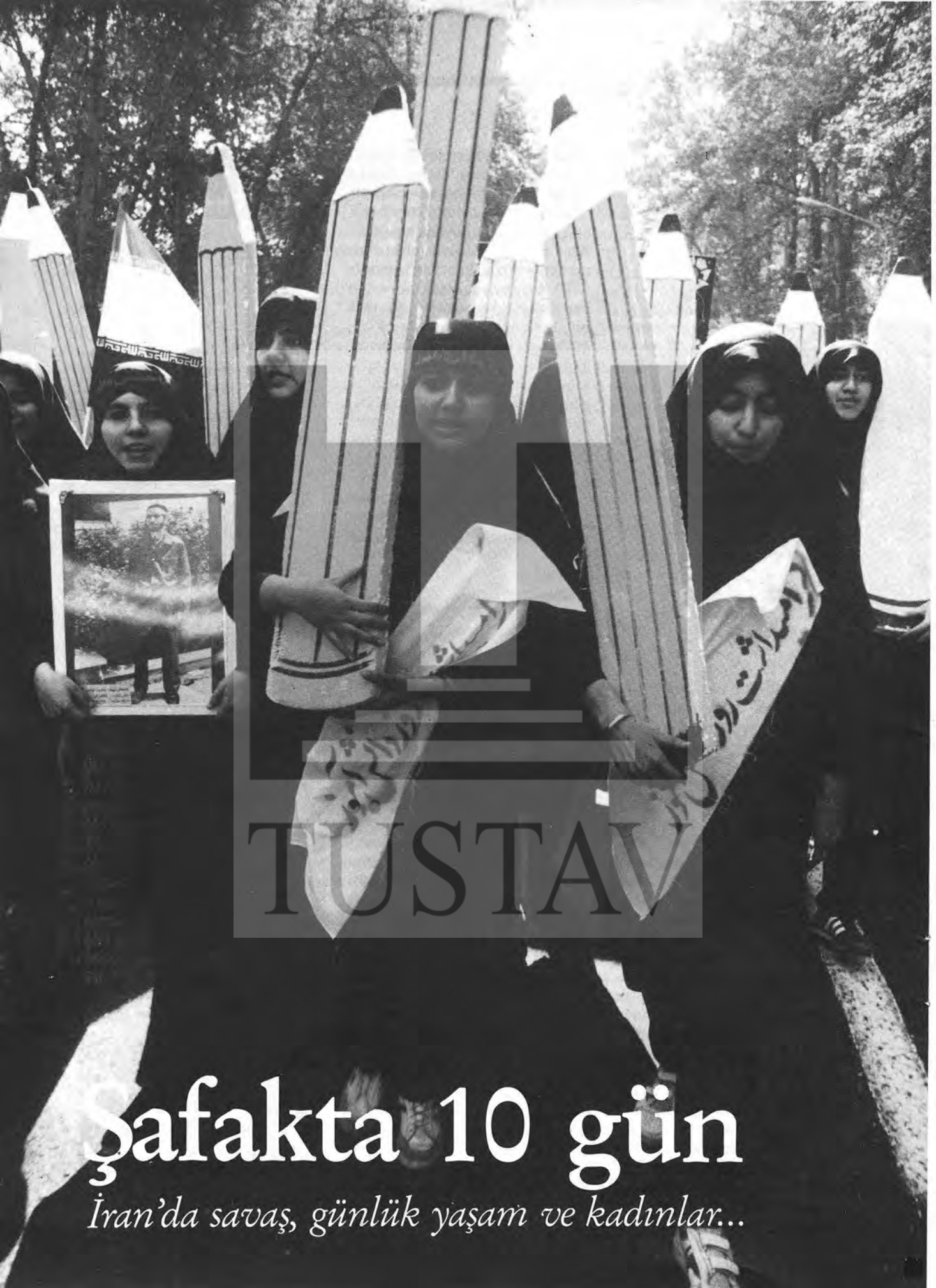
DİNLEYİN

BEETHOVEN
RACHMANINOV
CARL ORFF
TCHAIKOVSKY
L I S Z T
V I V A L D I
D V O R A K
MAX BRUCH
MENDELSSOHN

**Özgün
Kutularda
12 Kasetlik set
6 Ay
Taksitle**

**MAYA
Güzeli
önerir**

Maya Limited PK 1382
Sirkeci/İST. Tel: (1) 527 99 80

TUSTAV

Şafakta 10 gün

İran'da savaş, günlük yaşam ve kadınlar...

Griler ve siyahlar ülkesi

İranlılar acılarını ve sevinçlerini inançlarının rengiyle birleştirmişler

MELİHA OKUR

Güneş İran'da da doğudan doğuyor. Tek fark ortanın Türkiye'den bir buçuk saat önce aydınlanması... Bir de, İran halkı, "Zafere kadar anlaşmayız" sloganıyla güne başlıyor. "Ne Amerika ne Rusya, sadece İslam" sloganıyla günü noktuyor...

Ebem kuşağının yedi rengi İran'da ikiye inmiş. Gri ve siyah... Şehirler, insanlar, gazeteler, her şey siyah ve gri... İranlılar, acılarını ve sevinçlerini inançlarının rengiyle birleştirmişler. İslam ideolojisine göre canlı ve dikkat çekici renk aldatıcı, insanları doğru yoldan sapıtıcı bir özellik taşıyor...

İnsan ilk önceleri yadırgıyor renksizliği ama her şeye alıştığı gibi zamanla buna da alışıyor. Giysilerde tekdüzelik, bir ölçüde insanlar arasındaki farklılığı azaltıyor, tüketim duygusunu köreltiyor. Bu yönüyle savaşta bir ülke için renksizliğin yararları yabana atılır gibi değil...

İmam'ın gelişi

İslam Cumhuriyeti'nin kuruluş törenlerini izlemek için bulduğumuz Tahran hareketli bir şehir. Arabalar, insanlar, fabrikalar, mezarlar, camiler iç içe geçmiş...

İran İslam Cumhuriyeti, kuruluşunun 9. yılını geçtiğimiz ay "On gün" süren törenlerle kutladı. Bu yılın özelliği, kutlama programını kadınların organize etmeleriydi.

Şah'ın kaçmasının hemen ardından İran'a dönen 'Hizbullah'çı İmam Humeyni'nin geliş tarihi 12

Christine Spengler

Her cuma İranlı kadın erkek binlerce kişi camilere koşuyor. Bu günde Cumhurbaşkanı Hamaney ya da Meclis Başkanı Rafsancani dönüşümlü olarak halka hitaben konuşma yapıyorlar.

Behemen törenlerinin başlangıcını oluşturuyordu. 1979 Şubat'ında Tahran'a dönen, 'Halkın Mücahitleri' ve 'Iran Komünist Partisi TUDEH' ile işbirliği yaparak yönetimi ele geçiren *İmam*, 22 *Behemen*'nde Cumhuriyeti ilan ediyordu. Halk, İran tarihinde belki ilk kez referanduma gidiyor ve 'demokrasi istiyoruz' diyordu. Ancak ertesi gün açıklama, İran'da bir İslam Cumhuriyeti kurulacağı doğrultusunda idi.

İslam Cumhuriyeti'nin kurulmasının bir yıl ardından İran'da 'hicab'a uygun giyinme yasası' yürürlüğe giriyor, tüm İranlı kadınlar başlarını örtüyorlardı. Bu arada hükümet içindeki güç dengele-

ri değişiyor, Halkın Mücahitleri ile TUDEH'in yönetimde etkinliği azaltılıyordu.

Politik gruplar

TUDEH, bunun üzerine İran'da illegal eylemlere başlıyor, ancak Humeyni ve kadrosunun 'Hizbullah'çı diplomatik manevrası karşısında güçsüz kalıyordu. Aradan geçen süre içinde faaliyetlerini yurtdışına kaydıran TUDEH, kendi içindeki dağılıklığı gidermeye çalışıyor ve ortak bir yol bulmak için sessiz ve derinden gidiyordu. TUDEH'in halen İran Kürdistanı'nda güçlü bir tabanı olduğu iddia ediliyor.

Halkın Mücahitleri Örgütü de

Hizbullah'çılardan büyük bir darbe yiyordu. Başlangıçta, ortak bir hükümet programı ile meclisi oluşturan Halkın Mücahitleri ve Hizbullahçılar, zaman içinde birbirlerine ters düşünce, İran'da örgüt için sıkı bir soruşturma başlıyordu. Halen fransa'da bu örgütün lideri olarak bulunan Mesut Recavi, "amaçlarına ulaşınca kadar mücadele edeceklerini" her fırsatta belirtmekten geri kalmıyor. Halkın Mücahitleri, İslami prensipleri kabul eden ancak çok partili parlamenter sisteme dayanan bir demokrasi mücadelesi veriyorlar...

Pastarlar

Halen iktidarı elinde bulunduran 'Hizbullah'çılar ise dünya Müslümanlarını bir çatı altında birleştirmeyi hedefliyorlar. Hizbullah örgütünün İran kanadı lideri Ayetullah Humeyni, örgütün, Ortadoğu'daki çalışmaları için büyük çaba harcıyor. Lübnan Hizbullah Örgütü Lideri Şeyh Şaban ve Irak Hizbullah Örgütü Lideri Şeyh Sait Fadullah, İran ile sıkı ilişki içinde. Hatta Irak lideri yaşamını İran'da sürdürüyor.

Hizbullah Örgütü'nün İran'daki askeri kolu ise *Pastarlar*. İslam Devrim Muhafızları Bakanlığı'na bağlı olarak çalışan Pastarlar oldukça güçlüler... Pastarların ortaya çıkışı, anlatılanlara göre, kendiliğinden oluşmuş. Devrimle birlikte mahallelerde başlayan oluşum zamanla güçlü bir orduya dönüşmüş.

Amerikancılara karşı

İran İslam Cumhuriyeti'ni tanımayan üç ülke var; Irak, İsrail, Güney Afrika Cumhuriyeti. İran, İsrail'e karşı büyük bir kampanya başlatmış. 22 *Behemen* kutlama törenlerinde *Azadi Meydanı*'nda halka hitaben bir konuşma yapan Cumhurbaşkanı Hamaney, Filistin halkının mücadelesini desteklediklerini vurgulayarak şunları söylüyordu:

"Yapılan devrimler içinde bizim devrimimiz ayrı bir özellik taşır. Başlangıcı ve gittiği yol farklı. Biz

hiçbir sorun karşısında teslim olmayız.

Amerika, körfezde yaptığı mücadeleden hiç bir sonuç alamadığı için çekilmek zorunda kalmıştır. Biz milletin birliği sayesinde bu yolda ilerlemeyi başardık. Milleti devletten ayırmaya çok uğraştılar ama başaramadılar. Bu, bizim için önemli bir tecrübe. Devrimin 9. yılında ilan ediyorum: Hiçbir kuvvet bu milletin iradesine karşı çıkmayacak.

Biz, İran'a yakınlık duyan tüm İslam ülkeleriyle işbirliği yapma isteğimizi bildiriyoruz. Filistin halkına birlik ve samimiyet duyuyoruz. Mücadelelerinin sonu zaferle bitecek. Onları elimizden geldiğince destekleyeceğiz.

Christine Spengler

Amerikan politikası ülkemizde başarısız olmuştur. Aleyhimize uğraşan, çalışan ülkelerle savaşımız hiç bitmeyecek. Hele Amerika ile hiç bitmeyecek...

Biz 'İslamcı-Amerikan'çılarla da mücadele ediyoruz. Körfezde İslamcı Amerikan'çıların başarılı olmaları zaten mümkün değildir.'

Humeyni'nin yönetimindeki Hizbullah'çıların halka bol vaaz verdikleri yerlerden birisi de *Şehitler Müessesesi*. Beyti İmam Ensari, şehit ailelerine savaşla ilgili verdiği konferansta özetle şunları anlatıyor:

"İmam, saadet felsefesini, din için en iyi yol olarak savunmuştur. Bizim devrimimize kadar halk, şehitin ve şahadetin önemini bilmi-

yordu. Belki İmam'ın kendi ailesi bile şehadetin ve şehidin bir toplumda ne kadar önemli bir yeri olduğunu bilmiyordu. Savaş bunu öğretiyor.

İlk kez şehitler ve şahadet sayesinde İran'da bir İslam Cumhuriyeti kuruldu. 400 yıllık İslami Osmanlı İmparatorluğu'ndan sonra ilk kez bir İslam devleti kuruldu.

Bu bir halk rejimidir. Rejim zafer'e ulaştı. Bizi dünya anlamakta zorluk çekiyor. CIA, rejimimizi anlamak için 121 konferans düzenlemiş. Ancak ideolojimizi halen anlayamadı."

Türkiye'ye bakış

Rafsanca'ni, Türkiye'de kadınların başörtüsü yasağı dolayısıyla okula gidemedikleri konusunda ileri sürülen iddiaları şöyle yanıtladı:

"Türkiye'li kadınlar madem ki böyle bir sorunla karşı karşıyalar, önce sistemlerini değiştirmeleri, sonra da bu sorunu ortadan kaldırmaları gerekir. Biz bir milyar Müslümanın birleşmesi için uğraşıyoruz."

Öte yandan kadının kapanması, İslami prensiplerin uygulanması konusunda İslam Cumhuriyeti'nde liderler arasında görüş farklılıklarının yaygınlaştığı ileri sürülüyor. Buna örnek olarak da Humeyni'nin son verdiği fetva gösteriliyor.

İmam Humeyni, "bazı konularda Anayasa'nın yetersiz kaldığını, Meclis'ten geçen, ancak bir türlü uygulamaya konulamayan yasaların uygulanması için yeni bir komisyon oluşturulacağını" açıklıyordu.

Altılar komisyonu

İran'da Meclis'in üstünde din bilginlerinden oluşan 6 kişilik bir komisyon var. Bir yasanın geçerli olabilmesi için mecliste oylandıktan sonra bu komisyonca onaylanması gerekiyor.

Ancak Meclis ile bu komisyon arasında uzun süren diyalog kopukluğuna İmam'ın son verdiği; ve yeni kurulan yedi kişilik yeni ko-

misyonun, işlemeyen, yürürlüğe girmeyen yasaları işler hale getireceği kaydediliyor.

Humeyni'nin vekili

İran İslam Cumhuriyeti'nde, en yetkili kişi Ayetullah Humeyni. Şu an yerine oğlu Ahmet Humeyni bakıyor. Humeyni'nin ölmesi durumunda vekâleti Kum kentinde oturan din bilgini Ayetullah Muntezari alacak.

Cumhurbaşkanı Ali Seyit Hamaney. Onun altında altı kişilik bir din bilginleri komisyonu var. 172 kişilik Meclis, ayrıca yedi kişilik yeni komisyonla çalışıyor...

İmam ayrıca müzik konusunda, giyim konusunda da daha değişik bir tutum takındığı için, İran'da alçak sesle de olsa, artık müzik dinlenebiliyor. Bütçe içinde tarım için ayrılan pay çok yüksek. Devlet, köylüye belli miktarlarda arazi, makine parası, mahsulünü kaldırması için özel teşvik kredileri, aşı, haşere, özel ıslah edilmiş tohum, gübre veriyor.

Zenginler ve fakirler

İran'da zenginlere karşı kökü geçmişe dayanan bir antipati var. Buna bağlı olarak İslamcı bazı zenginler de halkın tepkisini çekiyor. Şah döneminde sosyetenin yaşadığı kuzeye yerleşmiş İslamcı zenginler. *Toçal* kayak merkezine çok yakınlar. Artık çadurlarını giyenler kayak yapmaya gidiyor. *'Çadur'*un yanında çok sık kayak kıyafeti giymiş, makyajlı zengin kadınlara burada rastlamak mümkün...

Fakirlerse, savaşın çok daha iyi hissedildiği güneyde oturuyorlar.

Bu yüzden yönetim içinde görüş farklılıkları bulunduğu ileri sürülüyor. Özellikle 6 kişilik komisyonun, "*İslam'da kimsenin malına el sürülmez*" şeklindeki yaklaşımı daha radikal yöneticiler için bir handikap oluşturuyor. Humeyni'nin bu görüşü yıkmak için verdiği fetva aynı zamanda kendi anayasasını kendisinin deldiği yönünde... ■

Kadınlar kongresinde

İmam Humeyni ve ekibi İran'da kadını tartışıyor... Kadının toplumdaki yeri, hakları, verdiği mücadele bütün boyutları ile ele alıyor.

Şiilerin büyük bacısı Hz. Fatma ve İmam Humeyni'nin doğum gününe rastlayan 6 Şubat (*İran takvimi ile 17 Behemen*) İran'da kadın günü.

Humeyni'nin *'hicab'*a uygun giyinmiş kara *'çadur'*lu kadınları kendi sorunlarını gündeme getirip seslerini dünyaya duyurmaya çalışıyorlar.

"*Uluslararası İslam Kadın Kongresi*" "İranlı kadınların düzenledikleri ilk toplantı. Bunun

için tam bir yıl dur durak bilmeden çalışmışlar. Toplam on ülkeden çağrılan gazeteci kadınlar, yirmiye yakın ülkeden gelen diplomatik temsilciler on gün boyunca Tahran'ın çeşitli yerlerini gezip ziyaretlerde bulundular. Konukların tümü, İslam Cumhuriyeti'nin ilkelere uygun olarak *'kapandılar'*.

Yabancı konuklar

Kutlama programına Türkiye, Pakistan, Bangladeş, Tanzanya, Sri Lanka, Güney Afrika, Filistin, Almanya, Fransa, Avusturya, Filipinler başta olmak üzere, birçok ülkeden temsilciler katılmıştı.

Bunların yanında Brezilya'dan Maria Lusía, İspanya'dan Christin Spingler, Fransa'dan Patrica Kast

ve ikinci kanal TV ekibi, İrlanda'dan Reolana Ofali, Belçika'dan Germaine Press, Hollanda'dan Caroline Roland's, Bangladeş'ten Selma Hanım, Pakistan'dan Talat Ahmet, Macaristan'dan Katrin Karsaci, Türkiye'den Meliha Okur ve ABD'den Müslüman olduğunu söyleyen Christina Diamear konuk gazeteciler olarak davet edilmişlerdi. Gazeteciler için geniş bir serbest program hazırlanmıştı.

Kongre salonu, Laleh Oteli'nde idi. Toplantı nedeni ile kadın ve erkeklerin giriş çıkışı özel olarak düzenlenmişti. Harem-selamlık girişler zaman zaman yabancı gaze-

ği sığacağına izleme olanağı buldular.

İranlı entelektüel kadınların böyle konuşmasından Ayetullah Muntazari'nin üniversite eğitiminin gerekliliği için yaptığı konuşmanın payı büyük olsa gerek...

Ayetullah Muntazari, İmam Humeyni'nin yerine geçecek din bilgini. İslam Cumhuriyetinde ilk kez aydınları açıktan açığa savunan bir lider olarak dikkati çekiyor. Bundan iki ay önce verdiği fetvada; memleketin üniversitelere, uzmanlaşmış, öğrenim görmüş insanlara ihtiyacı olduğunu söyleyerek dinci kesimin aydınlarla karşı

gan üç defa tekrarlandı.

Salonda kadın ve erkek gazeteciler ayrı ayrı oturtulmuştu. Sırayla fotoğraf çekiyorlardı. Salon kalabalık ve sıcaktan bunaltıcı idi. Hamaney için alınan önlemler sıkıntıyı biraz daha arttırıyordu.

Hamaney'in girişinden sonra Tahran Senfoni Orkestrası İran Millî Marşı'nı çalarak kongreyi açtı. Cumhurbaşkanı Hamaney millî marşın ardından söylenen "Tanrıya Niyaz" şarkısını dinlerken heyecanlanmış olacak, şarkıcıya alkış tuttu.

Dev gibi korumalar

Hamaney'in korumaları ilgi çekici idi. Birer dev gibi olan bu korumalar Cumhurbaşkanının resmini çekmek isteyenleri yirmi metreden yakına yaklaştırmıyorlardı. Cumhurbaşkanına düzenlenen suikastler onları böyle bir koruma önlemine itmmişti.

Cumhurbaşkanı Hamaney, toplantının önemini belirten iki saatlik konuşmasında kendi devrimleriyle birlikte İran'da kadının şahsiyetinin tartışılır hale geldiğini belirterek kadınların üstlendikleri mücadelecî rolü açıkladı.

Kadının asli görevinin ailesinin yanı olduğunu sık sık yineleyen Hamaney, "çalışma hayatında kadınlara ihtiyaçları olduğunu, onları destekler bir politika izledikleri"nin kaydettiği konuşmasını ilginç bir biçimde tamamladı.

"Biz kadınlara tüm haklarını sağladık. İslamda sorun çözüme kavuşmuştur. Başka kültürlere ihtiyacımız yok. Süslü, cicili, bicili şeylere tapıcılık hep yanlış anlayıştan kaynaklanıyor. Bu anlayış şehirlî kadın imajını doğurdu. Biz bu imajı kökünden yıkacağız."

Bayan Mustafavi

Toplantının ilk gününde konuşan İmam Humeyni'nin kızı bayan Mustafavi, "kapitalist ve sosyalist blokta kadına bakış" konusunda görüşlerini açıkladı. Kamuoyu önünde ilk kez konuştuğu için pür dikkat dinlendi. Ter ve sığağa rağmen salonda küçük bir kıpırtı ol-

Christine Spengler

tecilerin aldırmaçlığı yüzünden aksıyordu.

Oteldeki kocalar

İranlı kadınların bir kısmı işlerin yoğunluğu yüzünden ailelerini bile otele taşımışlardı. Organizasyon Komitesi Başkanı, Humeyni'nin kızı Zehra Mustafavi'ydi.

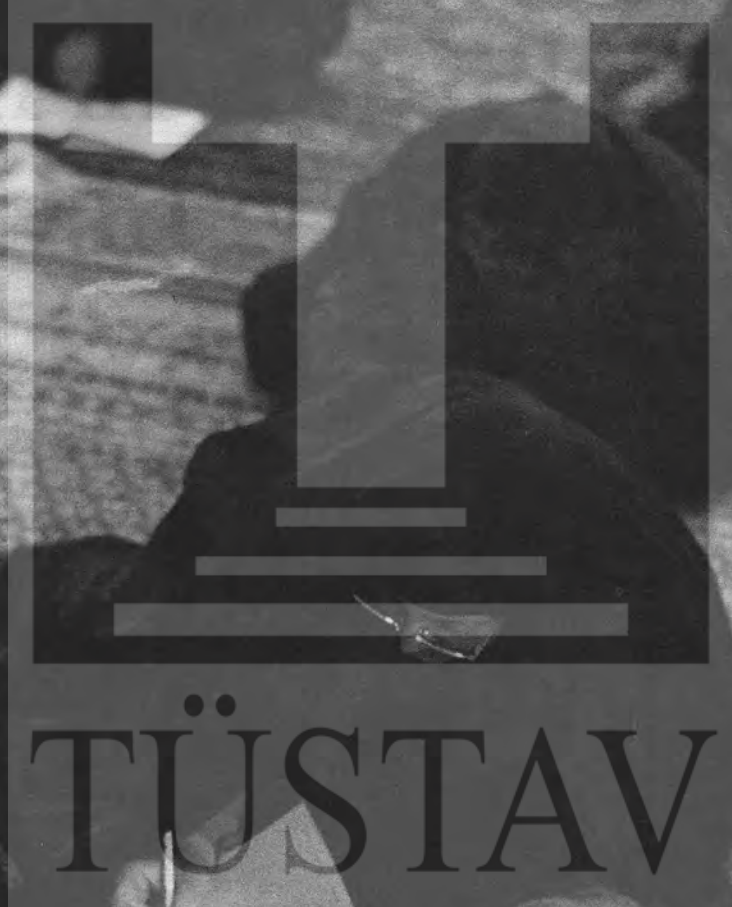
İslam Kongresi 17 Behemen'de başladı. Kırmızı halılarla kaplı 250 kişilik kongre salonu ilk gün İranlı ve konuk kadınların ısıtısına uğradı.

Toplantı sırasında İngilizce, Fransızca, Almanca, Türkçe tercüme anında yapılıyordu. Bu yüzden konuklar Farsça konuşmaları sica-

olan soğukluğunu yumuşatmaya çalışmış, bu yüzden aydın kesimin sempatisini kazanmış. Hatta bu fetva nedeniyle Humeyni ekibi ile arasında görüş ayrılığı başladığı iddia ediliyor.

Ali Hamaney kürsüde

Toplantıyı kimin açacağı üç dakika öncesine kadar bildirilmemişti. Son anda Cumhurbaşkanı Ali Hamaney'in geleceği açıklandı. Salonu bir uğultu sardı. Ali Hamaney ve korumaları salona girer girmez İranlı kadınlar, "Allah-ü Ekber, Humeyni Rehber!" sloganı atmaya başladılar. Bu resmi slo-

TÜSTAV

madı. Konferansa konuşmacı olarak katılan Tanzanya, Sri Lanka, Güney Afrikalı kadınlar, "süper güçlere" karşı verilen mücadelede İranlı kadınların yanında yer aldıklarını tekrarladılar.

Kum ve Meşhed Kadın Üniversitesi öğrencileri, toplantıyı son derece dikkatle izleyen kesimi oluşturuyordu.

Rafsancani'ye sevgi

Toplantının en renkli siması kuşkusuz Rafsancani'ydi. Rafsancani'nin korumasız oluşu dikkat çekici idi. O konuşurken 'Rafsancani, Rafsancani sen bizim göz bebeğimizsin' sloganları salonu kaplamıştı.

Rafsancani, Cumhurbaşkanı Hamaney'in aksine sakalsız, radikal bir lider görüntüsünde. Sanki İran İslam Cumhuriyeti Meclisi'nin değil de Fransa Meclisi'nin başkanı gibi. Konuşması akıcı, jestleri çekici. Gözlerinde sürekli gülümser bir ifade var. Kendisine yöneltilen soruları yanıtlarken dinleyicileri de konuşmasına ortak ediyor, katılımı sağlıyor, onları heyecanlandırıyor.

Rafsancani, kadın hakları konusunda uzun araştırmalar yaptığını belirterek başlattığı konuşmasını şöyle sürdürdü:

"Kadının Avrupa ve Amerika'da haklarını kazanması henüz çok yeni. Dünyada bugün bile kadın nasıl bir insan konusu tartışılıyor. Kadının ve erkeğin eşitliği tartışılıyor. Bizde kadını aşağılamaya yönelik hiçbir tartışma yoktur. Kadınlarımızın en önemli haklarından biri ev kadını olma haklarıdır. Bizim toplumumuzda ilk önce kadının evlenmesi ve çocuk doğurması gerekmektedir.

Ayrıca kadınların öğrenim görmelerini ve uzmanlaşmalarını istiyoruz. Çalışma yaşamında da, kadını anne olma özelliğinden koparmıyoruz. Kadınlara, yarım gün çalışma ve erkeklerle aynı ücreti alma hakkı tanıyoruz. Halen Meclis'te kadın hakları ile ilgili hazırlanmış kanunlar var. Yürürlüğe girmesini bekliyoruz."

Gülüşen 'cadur'lar

Rafsancani'nin esprili konuşması esprili soruları beraberinde getirdi. Hindistan'lı bir konuğun, "kadınlar erkeklere evlenme teklif edebilir mi?" sorusunu Rafsancani, "Bizce bir sakıncası yoktur," şeklinde yanıtlayınca salondaki hanımlar uzun uzun güldü... ■

Kadınların giyimi konusunda iletilen ikinci soru ise "cicili, bicili, dikkat çekici olmasın!" karşılığını aldığı salonu kısa süren bir sessizlik kapladı.

Sorulmayan tek soruysa İranlı kadınların medeni haklarıydı... Oysa, iki kadınla evlenmeyi öngören kanun İranlı kadınlar arasında pek taraftar bulmuyordu. ■

Humeyni'nin evinde bir günlük yaşam

İmam Humeyni İslami esasların getirdiği sade yaşama biçimini ilke olarak benimsemiş ve halen son derece mütevazı bir yaşam sürüyor. Humeyni'nin bu tarafı İran halkı tarafından çok beğeniliyor. İmam ile ilgili olarak konuştuğumuz birçok insan ondaki tevazudan etkilenmeden edemiyorlar.. Şah Rıza Pehlevi ve Farah Diba'nın tantanalı, şatafatlı yaşamı İran halkının belleğinden dokuz yıl geçmesine rağmen silinememiş.

Humeyni'yi uzaktan bile görmek imkânsız. Sıkı bir koruma altında. Aslında İran'da liderlerin büyük bir bölümü güvenlik güçlerinin denetiminde. Nedeni geçmişte hiç umulmadık yerlerde liderlere karşı düzenlenen suikastler.

İran'ı ziyaretimiz sırasında İmam'ı görmek istediğimizi ilettiğimizde, "mümkün değil," dediler. Ancak bir gün sabah 6'da odanın kapısı vurulup İmam Humeyni'yi görmeye gideceğimiz söylenildi. Olanca hızla hazırlanarak otobüse dar yetiştim. Heyecanlanmıştım. Tahran'da görev yapan yaban-

cı gazetecilerin hiçbiri henüz böyle bir fırsatı yakalayamamışlardı.

İslam Cumhuriyeti'nin kuruluş programı için İran'a gelen yabancı diplomatlar ile on kadın gazeteciden oluşan konvoy sabahın köründe yola koyuldu. "Niçin bu kadar erken gidiyoruz" diye sordüğümde, "herhangi bir olay çıkması için böyle düzenlendi," yanıtı geldi.

İmam Humeyni'nin oturduğu ev dünya basımının önüne ilk kez seriliyordu! Kendisi Tahran'ın kuzeyinde Camaranada denilen ve askeri sınırların içinde yer alan bir bölgede oturuyor. Küçük bir avlunun içindeki evi sıradan bir İranlı'nın evinden farksız. 100-125 metre kare genişliğinde: üç oda, bir salon, mutfak, tuvalet ve banyodan oluşuyor. Duvarları kerpiç tuğlayla örülü.

Evın önündeki 'Hüseyniye', (diğer adıyla cami) İmam'ın yaşamında önemli bir yer tutuyor. Tüm konuklar burada ağırlanıyor. 'Hüseyniye'nin arkasında iki küçük oda var. Burası bayramlarda, kutlamalarda bakanların, konukların buyur edildiği odalar.

'Hüseyniye' son derece sade. Orasını diğer ibadet merkezlerinden ayıran özellik, İmam'ın oturduğu biraz yüksekçe mimber. Elini buradan uzatarak öptürüyor... Konuklar bağdaş kurarak yerlere oturuyorlar.

Bizi kabul ettiği gün, bizim takvimle şubatın onu, İran ayıyla Rehmen'in 20'siydi. Eve saat 6.30 ile 7 arası vardık. Tahran'a ayın ilk karı o gece yağmıştı. Her taraf bembeyaz... Bu yüzden bahçe düzenini fark edemedim. Ancak düzenli olduğu sık sık yaptığı yürüyüşler dolayısıyla muhakkak.

İmam Humeyni bizi, karısı Betül, birlikte oturduğu oğlu Ahmet Humeyni, onun karısı, iki kızı ve torunları ile karşıladı.

Önce 'Hüseyniye'ye alındık. İmam yukarıda oturuyordu. Üzerinde beyaz gömleği vardı. Gömleğini hardal rengi kaşe kumaştan dokunduğunu sandığım cübbesi kapatıyordu. Başında sarığı, çenesinde bembeyaz sakalı... Hafifçe gülümsüyordu. Başını eğerek konuklarını selamladı. Herkesi dikkatle süzdüğünü hissettim.

Humeyni ailesi beyazlar içindeydi. Hepsini beyaz 'çadur' giyinmişti.

İranlı kadınlar Humeyni'nin evine gelir gelmez slogan atmaya başladılar: "Biz kadınlar cihada hazırız!". Ardından İran heyetinden bir kız Organizasyon Komitesi Başkanı (Humeyni'nin kızı) Bayar Mustafavi'ye teşekkür etti. Konuk olarak gelen Filistinli bir kadın Arapça şiir okudu. Bundan sonra yabancı konuklar ve gazeteciler İmam'ın evine buyur edildiler.

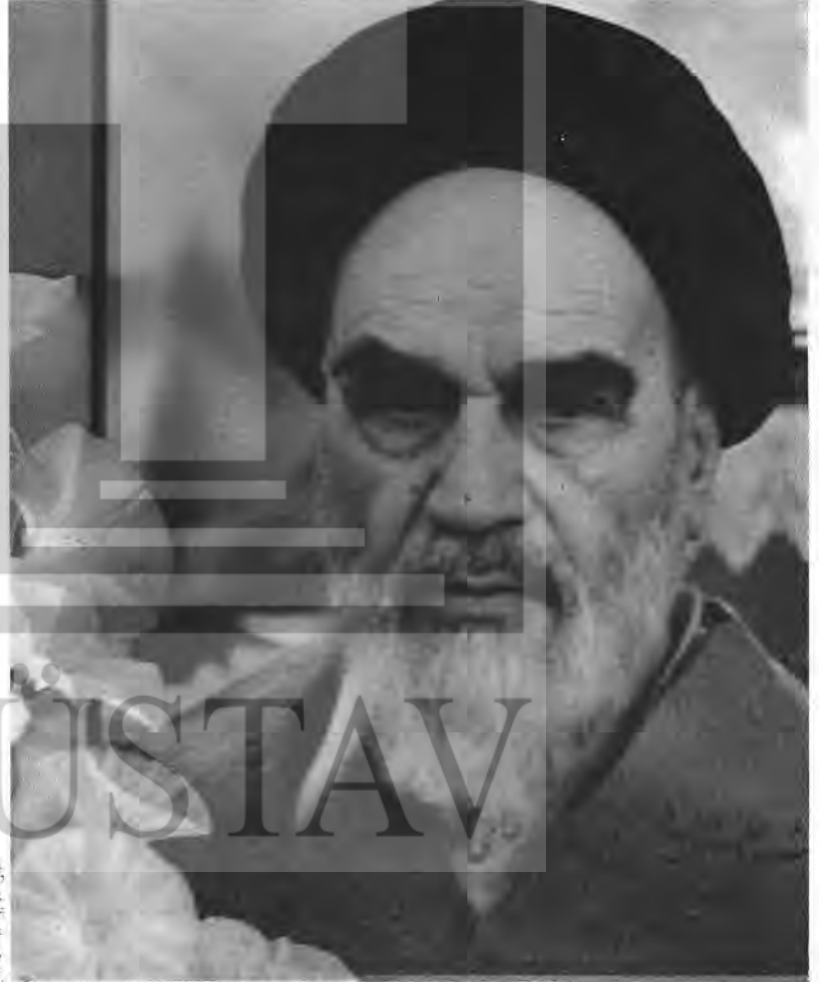
İmam bu esnada oturduğu yerden kalktı. Aramızda 15-20 metre mesafe vardı. Herkes pür dikkat kesilmişti. Sağ elini yukarıya kaldırarak bizi selamladı ve hafifçe gülümseyerek gitti. Ayağa kalkarken hiç bir yere tutunmadı. Kendine destek aramadı. Hakkında 'öldü, ölecek' söylentileri çıkan birine benzemiyordu. 80 ila 82 yaşında olduğu söyleniyordu. Dimdikti... (Humeyni ailesi fizik olarak

güzel bir aile. Hepsini açık tenli, açık renk gözlü...)

İmam'ın evine geçtiğimizde evsahipliğini kızı Mustafavi ve karısı Betül yaptı. Konuklar için hazırlanmışlardı. Bizdeki baklava tadında, şekil olarak farklı tatlılar ikram ettiler.

Evin içi çok sade. Duvarlar açık renk boyanmış. Yerler Acem halılarıyla kaplı. Desenli. Ancak,

Odalar mobilyadan yoksundu. İhtiyaç duyulan masa, sandalye, dolapların dışında fazlaca bir şey yoktu. Oturma odasının bir köşesinde bir divan... Üzerine pembe bir örtü örtülmüş... Köşede bir dolap... İçinde değişik biblolar, tabaklar, vazolar... Hepsini düzgün bir biçimde sıralanmış... İmam'ın dünyanın çeşitli yerlerinden görmeye gelen kişilerin, heyetlerin

Ayetullah Ruhullah Humeyni

"acaba ipek mi?" diye tekrar tekrar baktığımda ucuz yünlü Acem halısı olduklarını gördüm. Duvarları bazı dini tablolar süslüyordu. Yemek odası, oturma odası, yatak odası, salon iç içe...

Eşi, "biz yemeğimizi burada yer, burada oturur, burada konuşuruz," diyerek salonu gösterdi.

sunduğu armağanlar... Mobilyalar küçük... Koltuk yok... Mutfakta küçük bir buzdolabı, fırın...

İmam'ın eşi Betül Hanım 70 yaşlarında gösteriyor. Yüzü kırışıklarla dolu. Humeyni ailesindeki kadınların yüzünde çok hafif makyaj olması dikkatimi çekti.

Betül Hanım, İmam'ın özelliklerini anlatmaya başladı. Kocası

Humeyni İran'da her yerde. Düğün İran halkı için kutsal bir olay. Cepheden dönmüş gençler devletin desteği başta halkın çabalarıyla genç kızlarla evlendiriliyor. Düğün marşı "Humeyni rehber" sloganı... İmam'ın karısı Betül, evini konuklarına gezdirirken kendi evliliğini şöyle anlattı: İmam bana evlenme teklif etti. Kabul etmedim. Ancak o gece rüyamda Hz. Fatma'yı gördüm. Bana, "İmam'la evlen, senin için çok hayırlı olacak" dedi. Bunun üzerine ertesi gün kendisine evlenme isteğimi ilettim.

kendisine saygılıydı. Çayını bile kalkıp kendisi doldurmuş. Hiç kimseden kendisine hizmet yapmasını beklemezmiş. *İmam* programlı yaşayan bir insan ve yıllardır yaşamını aynı ölçüler içinde sürdürüyor. Betül Hanım, *İmam*'ın günlüğünü şöyle aktardı:

İmam Humeyni her sabah altıda uykudan uyanıyor. Namazını kılıyor ve tam 7.20'de kahvaltı sofrasına oturuyor. Kahvaltı sonrasında 9'a kadar bütün gazeteleri okuyor, günlük haber programını inceliyor. 9.30-10 arası bahçede yürüyüşe çıkıyor. Yarım saatlik gezinti sonunda saat 10'da ilaçlarını alıyor. Ardından yabancı gazete, dergi ve haber bültenlerini izliyor. 11.30'da Kuran okuyor, namaz kılıyor ve bu iş tam bir saatini alıyor.

12.30 öğle yemeği saati. Saat biri beş geçe öğle yemeğini tamamlıyor. Yemek sonrasındaki iki saat *İmam*'ın uyku saati. İki ile dört arası.

Tam dörtte ikinci çayını içiyor, 4 ile 4.30 arası bahçede ikinci bir gezintiye çıkıyor. Bu saatler aynı zamanda onun spor saati.

Bahçedeki gezintisini tamamladıktan sonra '*Hüseyniye*'ye dönüyor. Tekrar gazeteleri, haber bültenlerini okuyor, eğer haberlerde onu ilgilendiren önemli bir şey yoksa abdest alıp namaz kılıyor. Namaza tam bir saat ayırıyor. Akşam altıya kadar süren bu program sonunda *İmam*, başta İsrail radyosu olmak üzere, yabancı radyoları izliyor. Bu arada çeşitli kişilerle devlet meseleleriyle ilgili görüşmeleri, gazete okuma programı var.

Saat 9'a kadar işlerini tamamlayan *İmam*, tam 9'da yemeğe oturuyor. Akşam yemeği bir saatini alıyor. Yarım saat dinlendikten sonra, 10.30'da yatağına yatıyor.

Gece yarısı 2'de kalkıyor, saat dört hatta beşe kadar namaz kılıp dua ediyor ve yeniden yatıyor.

İmam Humeyni'nin ev işlerini, yemeklerini karısı ve gelini yapıyorlar. Evlerinde yardımcılar yok. Tabii *İmam*'ın sevdiği yemek de ünlü acem pilavı... ■

'İmam'ın kızı

Karşımda küçük çiçek desenli, iki kişilik koltuğa oturan rahat kadın... Özellikle düzgün fiziğiyle dikkat çekici. Şık. Nefti, kahverengi kareli, angora, bisiklet yakalı bir kazak giymiş. Beyaz gömleğinin yakaları görünüyor. Nefti yeşil eteği siyah çoraplarıyla bir parça uyumsuz. Ayakkabı giymiyor. İpekli başörtüsünde minik midye desenleri... Yanağında iri bir ben...

Farsça, "zamanım kısıtlı, bir an önce sorularınızı yanıtlayayım" dedi.

İlk kez basının önüne çıkıyordu. İran halkı kendisini tanımıyor. Sadece ismi duyulmuştu.

İnsanın babası 'İmam' olursa kızı da kara 'çadur'un içinde olur sanırdım. Evet, bayan Zehra Mustafavi dışarıda 'çadur' içindeydi ama evinde, işinde son derece bakımlı bir hanımdı. Bu haliyle 'zafere kadar savaş' sloganı atan İranlı kadınların önderi olmaktan çok ötedeydi.

Onu ilk o sabah, İslam Cumhuriyetinin kutlama törenlerinde görmüştüm. Sağ yumruğu havada 'Down with USA' diye slogan atıyordu. Davasına bağlıydı. Aynı zamanda öğretim görevlisiydi. Kendi rejiminin aydın kadın tipinin lideri...

Önemli bir insansınız, önemli bir adamın kızısınız, herkes sizi merak ediyor...

Mustafavi — Ben önemli biri değilim. İmam önemli ama ben sıradan bir İranlı'yım.

Önemli insanların günlük yaşantı merak edilir...

Mustafavi — Yaşamım diğer İranlı kadınlardan pek farklı değil.

Günlük işlerle, okulla, öğrencilerle iç içe yaşıyorum. Ev hayatımla iş hayatım birbirine girmiş durumda...

Profesör olduğunuzu söylediler?

Mustafavi — Henüz değil. Tezimi verdim. Bekliyorum. İnşallah yakında profesör olacağım. Doçentim.

Alanınız...

Mustafavi — Felsefe ve mantık. Tahran Üniversitesi'nde ders veriyorum. Buna ek olarak serbest üniversiteye, 'Zehra Kadınlar Mektebi'ne, birçok yere gidiyoruz... Kendim Tahran Üniversitesi Felsefe bölümünü bitirdim.

İmam'ın kızı Bayan Mustafavi, fotoğrafı çekilirken hemen çadurunu aldı, kendine çeki düzen verdi. Objektife bakarken bacak bacak üstüne atıp hafifçe gülümsedi...

Sayın Zehra Mustafavi, İran İslam Cumhuriyeti'nde kadının asli yerinin ailesi ve evi olduğu anlatılıyor. Her yerde bu konuda fetva veriliyor. Kadınlar çocuk doğurmaya davet ediliyor. Sizin yoğun bir işiniz var. Önder olarak toplumunuza nasıl örnek olabiliyorsunuz?

Mustafavi — Benim iki çocuğum var. Kızım evlendi. Oğlum ise Tahran dışında bir üniversitede okuyor. Eşim de öğretim görevlisi. Beynelminel üniversitede çalışıyor.

Evde yapacak fazla bir işim yok. Hepsini kendim yapıyorum. Sadece haftada bir gün temizlikçi geliyorum.

Biz, İran'da kadınların çalışmasını istiyoruz. Ama aile yaşamlarının da düzenli olmasına itina gösteriyoruz.

Bir bilim kadını olarak yurtdışından konferanslar, seminerler için teklif alıyor musunuz?

Mustafavi — Böyle toplantılara katılmayı ben pek sevmiyorum. Sık sık davet tabii ki geliyor. Geçen ay Fransa'daydım... Çeşitli araştırmalar yapmak için gittim.

Kitap okumayı seviyor olmalısınız, neler okuyorsunuz?

Mustafavi — Roman okumayı pek sevmiyorum. Kendi alanımda kitaplar okuyorum. Felsefe, mantık... Kimleri sevdiğimi de söyleyeyim mi? İbni Sina, Descartes, Hegel, Molla Sedra...

Kadın hakları, kadının ezilmişliği konusu...

Mustafavi — Konuyu tarafsız bir biçimde ele almak gerekiyor. Kadınlar ezilmiştir. Oysa kadın buna layık değil.

Batı kadın haklarını verirken aşırıya kaçtı. Sonuç aşırı hakların doğmasına yol açtı. Kadının yaradılışına aykırı haklar gündeme geldi.

Kadınlardan yararlanış üzerinde özellikle durmak gerekiyor. İslamda kadının ve erkeğin eşit olmadığı açık. Ama bu eşitsizlik benim görüşüm değil, Willy Brandt'ın... Kendisi kadını ve erkeği uydu ile gezegene benzetiyor.

Bayan Mustafavi mitinglerde İranlı kadınların önderi...

Buradaki anlayışa göre kadına ve erkeğe ayrı ayrı verilen ayrıcalık değil konu. İnsana fırsat tanınması sorunudur. Ayrıcalık bunun sonunda ortaya çıkar. Bunun aksi, bilgisizliği, cehaleti ortaya koyar.

Kadının ve erkeğin eşitliği 1948 yılında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirisi'yle kabul edildi. Düşünceleriniz?

Mustafavi — Kadınlar bilindiği gibi ne mülkiyet hakkına, ne oy hakkına, ne de vasiyet hakkına sa-

hipti. Bu kararın çıkış tarihi ilginçtir. 1. ve 2. Dünya Savaşı'nda birçok insan öldükten, suçsuz kişiler idam edildikten sonra böyle bir karar yürürlüğe girdi. Düşündürücü...

Peki sosyalist sistemde sizce durum nedir?

Mustafavi — Marx ve Engels klan görüşünü ortaya attılar. Her şeyin temeli olduğunu savunuyorlar. Bu görüşü iktisadi temellere dayandırıyorlar.

Lenin, sosyalizmin uygulayıcısı bir kişi. "Özel mülkiyetin ortadan kaldırılması gerekir" demiştir. Küçük aile iktisadının toplum iktisadına dönüştürülmesi için uğraşmış bir lider. Aile kavramını yok saymış, "anne çocuk eğitirse geri kalır, bu yüzden aile kavramını bırakmak gerekir," demiştir. Kadını, aile içinde hizmetçi gibi çalışan bir kimse olarak görmüştür.

Sizce doğrusu?

Mustafavi — Kadın konusunda Doğu ve Batı bloku yanlışa gitmiştir.

Kadının tüketim malı gibi görülmesi sorununa eğilsek...

Mustafavi — Her iki blokta da aldatıcı sloganlara yönelinmiştir. Batıda kadın, cinsel bir obje olarak görülüyor. Sonuç, kadının insani değerlerini yitirmesi... Tüketim malı gibi kadın.

Peki bunu kim gündeme getirmişti? Kapitalistler... Gazete, dergi, mankenlik, kılık kıyafet sunumu gibi faktörlerle bu görüş lanse edilmiş, kadın renkler arasında boğulmuş. Bu durumda kadın mal bile değil. Malların arasında boğulmuş bir nesne gibi duruyor.

Kadının çalışması gerekiyor. Siz de kadının çalışmasından yanasınız, İran'da da kadın çalışıyor...

Mustafavi — Kadınların Batıda fabrikalarda çalışması nedeniyle çocukları dışarıya itiliyor. Gençler sokakta...

Üretim araçlarının mülkiyeti, insanın üretimi milli olmalı... İnsanların doğumları milli olmalı...

Doğu blokunda bu iddialara rağmen, üst seviyelerde kadınlar çalışmıyor. ABD nüfusunun yarısını bayan memurlar oluşturuyor. İsviçre'de çalışan kadının maaşı erkek çalışandan yüzde 20 daha az. ABD'de kızların yüzde 40'ı gayrimeşru çocuk doğuruyor. 1984'ten bu yana Fransa'da yüzde 25 olan boşanma oranı yüzde 50'ye çıkmış durumda.

Oysa İslam'da bir insan diğer insanlar için kanun yapamaz. İnsanlar var olan dini kanunlara uyar ve böyle sorunlarla karşı karşıya gelmezler. ■

Azem Talagani:

Sorunlarımıza sahip çıkmalıyız

Iran'da kadınların sorunlarıyla ilgilenen ve onların hakları için mücadele eden ünlülerden biri, Ayetullah Talagani'nin kızı Azem Talagani. Kendisi bir dönem Meclis'te milletvekili olarak çalışmış. Şimdi kurduğu kadın örgütü ile kadın hakları için mücadele ediyor.

Kadınların sorunlarına sahip çıkmamalarında kendi paylarının büyük olduğunu savunan Bayan Talagani, "yolda gördüğüm kadınları arabama alır, onlara genelde kendi sorunlarıyla ilgili sorular sorarım. Her şeye rağmen kayıtsızlar", diyerek durumu özetliyor.

Bayan Talagani ile İranlı kadınların çalışma hayatı konusunda yaptığımız görüşmenin özeti:

Sisteminizde her şey erkeklerin lehine görünüyor. Sağduyulu, aydın bir kadın olarak haklarınızı nasıl savunacaksınız? 'Erkek iki kadınla evlenebilir' anlayışına katılıyor musunuz?

Talagani — Erkeklerin iki kadınla evlenmesini kabul etmiyorum. Evet, İslami bir düzende yaşıyoruz. Ancak konularımız bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlı. Birbirinden ayrı incelenmeye başlayınca kopukluklar başlıyor. Konuları toplu düşünmek şart. Biz toplu düzeni savunuyoruz. *İmam*, son fetvasında devleti ve aydın düşüncüyü destekledi. Özellikle iktisat ve dış konularda devleti serbest bırakıyor.

Erkek istediği zaman karısını

Azem Talagani

boşayabilir mi?

Talagani — Yo, yo boşayamaz...

Kadın hakları için mücadele ediyorsunuz. Hangi haklar için?

Talagani — Birincisi, demin karşı çıktığım, erkeğin istediği zaman karısını boşama hakkı. Diyelim ki karı koca anlaşamadılar, erkek karısını boşayacak, o zaman kadının maddi hakları devreye giriyor. Bunu sağlamak için uğraşıyoruz.

Diğer bir konu, boşanma sonunda çocuğun kimde kalacağı sorunu. Baba çocuğun tek sahibi değil. Kadının bu konuda hakkı şart. Yenilerde Meclis'ten bir kanun geçti. Baba, şehit olursa çocuk anede kalacak diye...

Çalışma yaşamıyla ilgili çalışmalarınız var mı? Örneğin İran'da kadınlar kaç saat çalışıyor, iş güvencikleri var mı?

Talagani — Henüz yasalaşmamış bir tasarı var. Meclis'te bekliyor. Kanun, kadının çalışma saatleri, iş miktarı ile ilgili. Kadınlar saat 7'den 2'ye kadar çalışıyor. Biz kadınlar 8'de işe gitsin ve erkeklerle aynı ücreti alsın diye uğraşıyoruz.

Yayınlığınız var mı?

Talagani — İngilizce yayınlar hazırlıyoruz. Sorunlarımızı tartışmaya ihtiyacımız var. Rehberimizi seviyoruz.

Kadınlar ağır işlerde çalışıyorlar mı?

Talagani — Tabii. Madenlerde çalışmıyorlar ama bazı ağır işlerde çalışıyorlar. Çalışmamaları lazım. Hak verilmez, alınır. Biz de hak istiyoruz. Zaten rejim vermek zorunda. Çünkü önemli görevler üstlenmiş kadınlarımız var. Onlara ihtiyaç var.

Aydın kadınlarınız, birkaç dil bilen kadınlarınız İslami esaslara hangi noktalarda birleşiyorlar?

Talagani — Okumuş kadınlar, ekonomik özgürlüklerini kazanmışlardır. Kocalarının kendilerinden fazlaca birşey isteme hakları yoktur. Kadın haklarını ve kendi haklarını aile içinde savunuyorlar.

Politika sahnesinde kadın sayısının azlığını neye bağlıyorsunuz?

Talagani — Kadınları suçluyorum. Sorunlarına sahip çıkmıyorlar. Mitinglerde yürümek politika ile ilgilenmek için yeterli değil. Çoğu kadınlarımız cahil. Bu bir ideoloji meselesi. İdeolojimizin çeşitli kolları var. Bunu araştırmak bize düşüyor. İslami çerçevelerde bulacağımız yeniliklerle eski ve yanlış görüşleri yok etmeliyiz.

Kadın erkek eşit mi?

Talagani — Bu eski bir konu. Kadın para kazanıp aileye katkıda bulunuyorsa kadının aleyhine olan dengenin değişmesi şarttır. Özellikle nafaka konusunda iki taraf eşit haklardan yararlanmalı.

İslamcı feminist kadın örgütleri kuruldu mu?

Talagani — Yok, yok... Biz erkeği yok sayan görüşleri reddediyoruz. ■

Davos'un yankıları

Muhalefet partileri Papandreu'nun Türkiye politikasında büyük bir dönüş yaptığı kanısındalar.

ARİS ABACI

Davos sonrasında Yunanistan'daki siyasi yelpazeye genel bir bakış, zirvenin olumlu bir hava yarattığını ortaya koyuyor.

Muhafazakâr Yeni Demokrasi Partisi, Davos görüşmesini Yunan tarafının çoktan atmış olması gereken bir adım olarak nitelendiriyor. Ancak parti lideri Mitsotakis, demeçlerinde bu girişimi hükümetin Yeni Demokrasi Partisi politikalarını kabul ettiği şeklinde yorumlarken temkini de elden bırakmıyor:

"Türkiye'nin tek hedefi AT'ye üye olmaktır. Bu bakıma Yunanistan ile diyaloga girmek işlerine gelir. Onun için, yapılacak tartışmalarda ülkemiz de kendi istemlerini ortaya koymalıdır."

Yunanistan Komünist Partisi de zirvenin olumlu olduğu kanısında. Komünistler, görüşmelerin, ilişkilerin ikili yürütülüp NATO ile

Mitsotakis'in partisine

göre

zirve

çok önceden

yapılmalıydı

ABD'nin onayının, desteğinin aranmaması gerektiğini vurguluyorlar.

Muhalefet partilerinin tümü bir noktada birleşiyor: Bu görüşmeler, Papandreu'nun Türkiye'ye yönelik politikasında büyük bir dönüş.

Eurokomünistler, Papandreu'dan bu dönüşün nedenlerini açıklamasını istiyorlar. PASOK bünyesinde

de bu doğrultuda tepkiler var. İktidardaki partinin üç milletvekili ile sekiz Merkez Komitesi üyesi Davos'ta meydana gelen 'sapma' üzerine olağanüstü toplantı isteminde bulundular. Aynı 'soru işareti' birçok hükümet yanlısı gazetede de yer aldı.

Yunan kamuoyunu rahatsız eden konuların başında Başbakan Papandreu'nun 11-12 Şubat AT zirvesinde Batılı liderleri Davos'a ilişkin bilgilendirirken kendi yurttaşlarını, hatta partisini bundan mahrum bırakması geliyor.

Şu soruların cevabını bekliyor Yunan halkı:

Papandreu, Davos zirvesi öncesi, Özal ile kıta sahanlığı ve dolaşısıyla Lahey konusunu tartışacağını söylüyordu. Oysa gündem bundan çok daha geniş tutuldu. Neden?

Papandreu yine düne kadar bazı şartlar gerçekleşmeden Türkiye ile diyaloga girmemekte ısrarlıydı. Bunlardan birincisi Türk ordusunun Kıbrıs'tan çekilmesi; ikincisi, Türkiye'nin Ege'deki statüyü kabulü, üçüncüsü ise İstanbul'daki Rum varlıkları idi. Oysa diyalog, bu şartlar yerine getirilmeden başlamıştı.

Kamuoyu bu noktaların aydınlanmasını isteyedsün, Papandreu, konuyu ancak Özal ile yapılacak ikinci bir görüşmeden sonra meclise getirmek yanlısı. Söz konusu toplantı ise 5 Mart'tan önce yapılamayacak.

Papandreu'nun yeni politikası

Yunan başbakanı zirveden sonra düzenlediği basın toplantısında her iki ülkenin silahlanma harcamalarını kısmalarının iyi olacağını vurguluyordu.

Böyle bir durumda Türkiye ve Yunanistan'ın bugüne kadar birbirlerine karşı silahlanmak için harcadıkları paralar boşa gitmiş olmayacak mıydı? F-16'lar, Mirage'lar boşuna mı alınmıştı? Yoksa 1984'te Yeni Savunma Doktrini ile birlikte ortadan kalktığı söylenen

Türkiye'nin Atina Büyükelçisi Nazmi Akıman ile Papandreu, Davos sonrası ilk karşılaşmalarında.

'Kuzeyden Gelen Tehdit' yeniden mi gündeme gelecekti? Yunan kamuoyunu meşgul eden konulardan bazıları da bunlar...

Papandreu'nun bundan sonraki politikasının hangi yönde gelişeceği muhalefet partilerinin tümünü düşündürüyor. Bilinen bir şey var: Papandreu, önümüzdeki seçim döneminde her zaman olduğu gibi 'sol söylem' kullanmaya mecbur. Sol oylar başka türlü toplanamıyor çünkü.

Yeni Demokrasi Partisi lideri Mitsotakis, 6 Şubat Londra ziyareti sırasında verdiği bir demeçte, 1974 yılında krallığın kaldırılması için yapılan referandumun haksız şartlar altında gerçekleştiğini, şartların olgunlaşması durumunda kralın ülkeye dönebileceğini söylüyordu. Oysa referandum yapıldığında başbakan Yeni Demokrasi Partisi kurucusu Karamanlis'ti! Yeni Demokrasi Partisi içinde büyük çalkantılara yol açan bu demeç, seçimler sırasında Papandreu'nun işini kolaylaştıracak. Bu açık... Zaten, Yunan siyasal çevreleri yakın gelecekte yapılabilecek

Nazmi

Akıman:

"Olumlu ortamın süreceğini sanıyorum"

seçimlerin bir lider değişimine yol açacağını tahmin etmiyorlar.

Türk-Yunan ekonomik gelişmeleri

Bu arada zirvenin ilk meyveleri sanayi ve ticaret kesiminde olgunlaşacağı benziyor. Görüşmeden iki gün sonra günlük ekonomi gazetesi Kerdos, Türk bankalarının

Yunanistan'da yatırım yapacağını bildiriyordu!

İki ülke arasındaki somut gelişmeler açısından GÖKKUŞAĞI muhabirine demeç veren Atina Büyükelçimiz Nazmi Akıman ise öncelikle şu noktalara dikkat çekiyordu:

"Görüşmeden sonra Yunan ticaret kesiminin Türk ticaret kesimi ile temasları üç misline çıktı. İkinci nokta, ortak Ticaret ve Sanayi Odası kurulması kararı. Biz bu işi iki yıldır takip ediyorduk. Zirveyle birlikte resmi bildiriye de alındı. Aynı durum kültür işleri için de geçerli. 1956'da imzalanan bir kültür anlaşması ve 1981'de imzalanan mübadele protokolü vardı, ancak bunlardan olumlu sonuç elde edilmiş değildi. Biz bu mübadeleyi canlandırmaya çalıştık. Bundan böyle işler daha rahat yürüyecek.

Akıman, Davos ortamının nasıl devamlılık kazanacağı sorusunu ise şöyle yanıtlıyordu:

"Bu ortamın devamlı olması, halkların eğilimleri ve liderlerin tutumuna bağlıdır. Ben devamlılığın süreceği kanısındayım." ■

Peres'in ikilemi

İsrailliler'in yüzde 10'u iki uluslu bir devlet, ya da bağımsız Filistin fikrine sempati duyuyor. Özerklikten yana olanların oranı ise yüzde 19.

DOMINIQUE VIDAL-SEPHIHA

Geçen pazar, Cenevre'de, İsviçre televizyonunun "Açık oturum" programına katıldım. Paris'teki İsrail Büyükelçisine soru sormaya yetkili dört gazeteciydik. Ama ek-selansları, önce Filistinli, sonra da bir İsrailli meslektaşın varlığını bahane ederek bizi atlattı. Büyükelçinin gerekçesi gülünçtü: İsrail-Filistin çatışması öncelikle İsrail-liler ve Filistinliler'le tartışılmayacaksa kiminle tartışılacak? Ovadia Sofer'in izlenimleri, zaman geçtikçe, Tel Aviv'in izlediği politikayı savunmanın daha da güçleştiğini çarpıcı biçimde ortaya koyuyor:

"Bu şiddet, Yahudi ruhuna bir hakarettir".

"Kaba güce başvurulması, bu gücün bize karşı kullanıldığı başka dönemleri ve başka yerleri anımsatıyor."

"Bu yönetime başvuran, İsrailli ve Yahudi olamaz."

"Yahudiler insanların kemikle-

rini kırmamalı: İsrail'e dostlarının iletmeleri gereken mesaj işte budur."

Bu dört açıklama şu olguyu gözler önüne seriyor: Filistinliler'in ayaklanmasına karşı İsrail baskısı, yalnızca Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, hemen tüm hükümetler ve ülke kamuoyları tarafından değil, aynı zamanda özellikle ABD'deki bazı Yahudi çevrelerince de mahkûm edildi. Yukarıdaki alıntılarının sırasıyla ABD'de Musevi bir din kuruluşunu yöneten haham Alexander Shindler'e, Amerika Yahudi Komitesi yöneticisi Bert Gold'a, Hadassah

Ruth'un kadın başkanı ve New York Times'in eski yayımcısı A.M. Rosenthal'e ait olmaları bu olguyu doğruluyor. Woody Allen'in, Filistinliler'i "terörize" etmeye yönelik uygulamalara karşı "tüm baskı yöntemlerini—manevi, mali ve siyasa" kullanma çağrısı ise daha sert bir anlam taşıyor.

Gerçekten, vahşetin tırmanışı karşısında sessiz kalmak mümkün mü? Aralık ortasından beri durum her gün biraz daha tahammül sınırlarını aşıyor: Tek silahı taş olan çocuklara karşı nişan alarak ateş eden genç askerler, hastahanelere ve hatta cankurtaranlara saldıran askerler, tek bir tanıklığa dayanarak bir subay tarafından üstünkörü yargılanmadan önce işkence edilen ve tek bir taş atıkları için aylarca hapis cezasına çarptırılan mahkûmlar, sokağa çıkma yasağının ilan edildiği ve abluka altına alınan göçmen kampları, vahşice dövülen ya da göz altına alınan gazeteciler, vb...

Sivil kişilerin korunmasına ilişkin Cenevre Konvansiyonu'nun bu açık ihlallerine rağmen ayaklanmanın devam etmesi karşısında general Rabin soğukkanlılığını tamamen yitirmiş durumda:

"Toprakları kimin yönettiğini göstermeliyiz" derken birliklerine "dayak atma" çağrısında bulunuyor. Ve ekliyor: "Hapse atılan bir Filistinli, delil yetersizliği nedeniyle 18 gün sonra serbest kalıyor, oysa bileği kırılan bir Filistinli aylarca taş atamaz."

Bu kin ve nefret dolu çağrı, Fransız asker ve polislerinin Ceza-yir Savaşı'nda başvurdukları korkunç uygulamalara davetiye anlamına geliyor. Yayımlanan tanıklık, yoruma gerek bırakmıyor...

Ve heyecan, coşku, düşünceyle birleşiyor. Filistin'in başarısız paylaşımından kırk ve Batı Şeria ile Gazze'nin işgalinden yirmi yıl sonra Filistin halkının özgürlük özlemini bu kadar güçlü biçimde dile getirmesi, sorunun yıllar önce kapandığını sananları sarstı. Bunlar, "zaman lehimize işliyor" diyorlar. Ama artık hiçbir şeyden emin

olunamaz. Sağduyulu bir soru açıkça seslendiriliyor artık: Tel Aviv, hâlâ daha Yahudiler'in "*Büyük İsrail*" nüfusunun çoğunluğunu oluşturduğu Arap topraklarında denetimi sağlayamazsa, aynı topraklarda Filistinliler'in çoğunluğu ele geçirdikleri yirmi ya da otuz yıl sonra neler olacaktır?

Filistin şokunun etkisi altındaki İsrail'de, hükümetin uyguladığı baskıcı önlemler çevresinde çok geniş bir anlaşmanın olduğu kesin. Azınlıkta olmasına rağmen muhalefet hızla güçlendi. Başlangıçta görevlerini yılmadan yerine getiren gazeteciler, işgal altındaki topraklarda görev yapmayı reddeden asker ve subaylar; birkaç yüz göstericiyle sınırlı olan muhalefet Tel Aviv'de elli bin kişilik bir kalabalığı toplamayı başarırken aynı anda on bin İsraili Arap nezarete gösteri düzenliyordu.

Ayrıca, baskıya destek verenlerin yanı sıra karşı çıkanlar da *Jerusalem Post*'un şu değerlendirmesini geniş ölçüde paylaşıyorlar: "*Statüko* dedikleri mevcut durumu devam ettirme düşüncesinin olduğu ve cenazesinin de kaldırıldığı artık çok açık". Peki, durum nasıl değiştirilecek? Kamuoyu yoklamalarına bakılırsa, İsrailiiler'in üçte biri Batı Şeria ve Gazze'nin "*ilhakı*", hatta yüzde 29'u Filistinliler'in yığınsal olarak "*nakledilmesi*" hayalinde bir adım daha atılmasından yana gibi görünüyor.

Şamir tarafından yeniden gündeme getirilen "*özerklik*" düşüncesinden yana olanların oranı ise yüzde 19.

İsrailiiler'in yüzde 38'i de, İsrail onurlarını daha da güvence altına alacak bir uzlaşma temelinde, Batı Şeria'yı da içine alacak bir Ürdün-Filistin Konfederasyonu'nu öngörüyor.

Nihayet yüzde 8 ile 10'u iki uluslu bir devlet ya da Yahudi devletinin yanında bir de Filistin devleti düşüncesine sempati duyuyor

Bu siyasal görünüm, Şimon Peres ve partisini köşeye sıkıştıran ikilemin ciddiliğini ortaya koyu-

Kudüs Camii'nde protestocu kadınlar...

Filistinli mücahit götürülüyor...

Bir İsrail askeri: Nazi'lere döndük...

"Kapıları tekmeleme, evlere girme ve erkekleri dışarı çıkarma emri aldık. Gençler ayrılacak ve dövülecekti. Hemen hemen her iki evden birine giriyorduk. Erkekler, yüzleri duvara dönük bir durumda diziliyor ve sorgulama sırasında toplanıyordu."

"Kapıyı geç açanlar daha vahşice dövülüyordu. Bunlar, bireysel davranışlar değildi. Askerler, yüzbaşımız ile yardımcısının verdiği emirlere uygun olarak hareket ediyorlardı. Karşılaştığımız obür bölüklerdeki askerler bize kendilerinin de aynı şeyleri yaptıklarını anlattılar."

"Kadınlar, çoğu kez, kocalarını götürmemizi engellemek için bizi onlar arasına atıyorlardı. Bu sahneler, kendi aramızda şiddetli tartışmalara yol açıyordu. Hatta bazıları yumruk yumruğa kavga ettiler. En büyük zalimlikler, genellikle tutuklama yerinde yapılıyordu. Burada, askerlerin dizlerinin üstüne çökmüş Arapları şiddetle topladıkları oluyordu."

"Bir gün, öğle molasında askerler taş atmakla suçladıkları bir Arap'ın üstüne çullandılar. Olayı zleyen bir asker, bunlardan birine söyle bağırdı: "Nazi!" Hakarete uğrayan, dalga geçerek şu karşılığı verdi: "Hadî oradan, munnallebi çocuğu!" Bunun üzerine, ofkeden kıpkırmızı kesilen asker doğruldu ve: "Hiç vakit yitirmiyorsun. Uniformayı çıkardığımızda bu yumruk ve tekmeleri sana yüz misliyle iade edeceğim."

Gazze'den dönen Y.T. adlı askerin bu tanıklığı İsrail gazetesi *Hadashoth*'da yayımlandı ve 29 Ocak 1988 tarihli *Le Monde*'da çıktı.

İsrail askerleri grevi bastırmak için geldikleri Nablus ta

yor. Başta Savunma Bakanı olmak üzere İşçi Partili 'Şahinler'in tezi bir yenilik taşıyor: Likud'a karşı muhalefetin sürdürülmesi, Filistinliler'e karşı girişilen baskının teşhir edilmesi ve gerçek bir barış alternatifinin hazırlanması; böylece, önümüzdeki 1 Kasım'da kararını verecek olan kararsız seçmenleri kazanabileceklerini ileri sürüyorlar.

'Güvercinler' ise bu görüşü yanlış buluyor: Likud'dan uzaklaşmadıkça parti kaçınılmaz bir felakete koşar adım yaklaşıyor. 'Katil' Rabin'le aynı çatı altında bulunmamak için partiden istifa eden milletvekili Abdul Vahap Darusa'nın bu tutumundan etkilenen Arap seçmenlerin kopmasının bile böylesi bir sonucu doğurmaya yeterli olduğunu belirtiyorlar. Ama yaşlı Abba Eban'ın sürüklediği barış yanlıları, kalıcı bir barış karşılığında işgal altındaki toprakların geri verilmesi perspektifi ciddi olarak ortaya çıktığı takdirde İsrail Yahudi kamuoyunun önemli bir bölümünün ağırlığını koymaya hazır olduğunu ekliyorlar.

İşgal altındaki toprakları "kurtulması gereken bir yük" olarak niteleyen Tel Aviv Belediye Başkanı Şalomo Lahat, FKÖ'yle ilişkileri nedeniyle ihraç edilen Moşe Amirav ya da Batı Şeria'daki Arap kentlerinden hemen çekilme yanlısı milletvekili Ehud Olmert gibi gerçekçi seslerin Şamir'in partisinde de yankılanmadığı söylenebilir mi?

Şimon Peres için tercih anı yaklaşıyor. General Rabin'in körü körüne izlediği 'demir yumruk' politikasına kefil olmayı sürdürecektir mi? Oldukça bulanık uluslararası "forum" görüşü çevresinde kampanya yürütmekle mi yetinecek? Ya da aralık sonunda Knesset'te ortaya koyduğu düşünceyi mi sonuna kadar götürecektir? Peres, bu konuşmasında, partisinin 'İsrail'in Yahudi niteliğini muhafaza etmesinden', yani "tüm tarihi boyunca Yahudi halkının hiçbir zaman başka bir halk üstünde egemenlik

kurmadığından söz etmesine rağmen bir Yahudi çoğunluğu ile bir Yahudi ahlakının korunması'ndan yana olduğunu belirtiyordu.

Devekuşu gibi kafayı kuma gömmenin artık mümkün olmadığı açık. Filistin ayaklanması, çatışmanın kısa sürede çözümünü gerektiriyor. Yaser Arafat'ın son açıklamaları, Batı Şeria-Gazze'de bir Filistin devletinin kurulmasını İsrail'in kesin biçimde tanıma-

de ele alındı. Hatta ABD bile, konferans düşüncesine ilkesel olarak katıldığını kerhende olsa belirtiyor. yor.

Acaba, İsrail İşçi Partisi lideri, kendi partisinin yazgısından öte, ülkesinin geleceğiyle oynadığının farkına varabilecek mi? Yaşlı profesör Yeşeyahu Leiboviç'in *Arche*'de yayımlanan sözlerine kulak vermeli: "Bu yolda devam ettiğimiz takdirde İsrail devletinin gele-

Ramallah'ta direniş...

sını ve Birleşmiş Milletler'e bağlı birliklerin üslenmesiyle İsrail sınırlarının güvence altına alınmasını içeren bir 'kahramanlar barışı' ihtimalini açıklığa kavuşturuyor.

Sovyetler Birliği'nin yıllardır öngördüğü gibi bir uluslararası konferans toplanması yanındaki Arap talebi, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri tarafından, işgal altındaki topraklardaki özel temsilcisinin hazırladığı rapor temel-

ceğinin kesinlikle tehlikede olduğunu çocuklarıma ve torunlarıma söylemek ve yinelemek görevimdir. (...) Bu ülkenin eskiden bütünüyle Eretz İsrail olduğunun bilincindeyim, hem de herkesten çok. Bu ülkenin artık bütünüyle Eretz İsrail olmadığını kabul etmek gerekir (...) Bu ülke, aynı zamanda Filistin'dir". Sonuç: Bir tek, yalnızca bir tek çözüm vardır, paylaşma". ■

Arafat'ın aslanları

FOTOĞRAFLAR: GÜNAY L. İNÇOK

TÜSTAV

PETRA GROLL (LAIF)
GÖKKUŞAĞI, KÖLN

“**A**llah bilir ya,” diyor Ali’nin annesi, “*On yaşına bastığına kimseyi inandıramıyoruz!*” Gülerek sağ elinin başparmağını uzatıyor: “*Nah, bu kadarlık daha, eni de boyu da!*”

Konuşmamızı cankulağıyla dinleyen meraklı komşu atılıyor: “*Boya posa bakma sen! Bizden çok faydaları dokunuyor bazen. Boylarından büyük işler beceriyor bu bücürler.*”

On yaşındaki Ali Salih Abdullah da bu “*işleri*” sanki anasının sütüyle emzirmiş. Babasının resmi, oturma odasının duvarına, pencerenin sol yanına asılmış. Daha geçen kış, Şii “*Emel*” çetelerine karşı El Fetih’in verdiği savaş sırasında vurulmuş babaları. En küçük oğlu, kumral saçlı, geniş alınlı babasını yalnız resimlerinden tanıyor. Pencerenin öteki tarafında ailenin büyük oğlu Antar’ın resmi asılı. Ali, dokuz kardeşin en büyüğü olan ağabeyini hiç görmemiş. Antar, 1976’daki *Tel-El-Zetir* katliamı sırasında şehit düşmüş. Aile, kuşatma altındaki kamptan Güney Lübnan’a, Raşidiye’ye kaçmış. Kalan çocuklarla anne ve baba, oradan Beyrut yakınlarındaki Demur kasabasına, 1982’deki İsrail işgalinden sonra da *Ayn-El-Helve*’ye sığınmışlar. Burası, seksen bin nüfusuyla Filistinliler’in en büyük mülteci kampı.

Kampın “*Bereket-Zahd*” denilen, Abdullah’ların da kaldığı bölümüne, ince, toprak bir patikadan geçilerek girilebiliyor. Konuğu olduğumuz aile, on bir nüfusuyla buradaki küçücük, iki oda, bir mutfaktan oluşan bir barakada kalıyor. Altı oğlan çocuğun altısı da asker, demek yanlış olmaz. Büyükleler nöbet tutuyorlar, arada cepheye gönderiliyorlar. Ali ile on

TÜST

Ali aslan yavrusu, Ali ana kuzusu...

iki yaşındaki Cemal, henüz eğitim dönemindedir. Haftada iki kere, koyu haki renkli üniformalarını sırtlarına geçirip, tepeden aşağıya, kampın eğitim alanı "Muasker Eşbal"e iniyorlar. .

El Fetih'in gençlik hareketinin adı böyle: "Aslan Yavruları". Ortalığın sakin olduğu dönemlerde bu "yavrular eğitimi", kampta çocukların gittiği okul öğle paydosuna girer girmez başlıyor. Birleşmiş Milletler Mültecilere Yardım Örgütü'nün Ayn-El-Helve'de açtığı okulun 5-A sınıfındaki çocukların üçte biri, değişik Filistin örgütlerinin çocuk gruplarında askeri eğitimden geçiyor.

Okul derslerine şimdilik öncelik

tanınıyor elbette: Arapça, İngilizce, Kuran, matematik, resim ve müzik, haftalık ders programının ana çizgileri. Okuldaki müzik derslerinde öğretilen Filistin halkının yanık türküleri, aşkı, anayurdu, zeytin ve portakal ağaçlarını içeren geniş bir dağarcığa sahip. Bu içli müzik, askeri eğitim sırasında öğretilen sert tempolu marşlara karışıyor. Çocuklar, hep bir ağızdan, El-Fetih'in askeri kanadı *El-Asifa'yı*, Filistinlilerin "*Reis'i*" Yaser Arafat'ı öven şarkılar söylüyorlar.

FKÖ Başkanının *Aslan Yavruları'na* en önemli tavsiyesi: "*Her şeyden önce sabretmesini öğrenin. Sabretmesini bilmek, direnişin*

sürmesi için yaşamsal önem taşıyor! Arafat'a göre "Filistinli çocuklar, zaten doğuştan acı çekmeyi öğreniyorlar. Silah kullanabilmek de dünyanın en önemli işi değil!"

Askeri eğitim, genellikle ortalık karardıktan sonra silah kullanma üzerinde yoğunlaşıyor. *Ayn-El-Helve* sakinleri, geçen yazdan bu yana sürekli bir "alarm" içindeler. İsrail askerlerinin eylül sonunda giriştikleri saldırıda 49 kayıp vermişler. Hemen her gün kamp içinde devriye gezen megafonlu arabalarla mülteciler bir saldırıya karşı hazır olmaya çağırılıyor. Güney Lübnan sahillerinin açığında, karanlığın içinde helikopterlerin ışıkları seçilir seçilmez, askeri eğitime son veriliyor. "*Eşbal*" en kısa yoldan evlerine gönderiliyor. Askeri eğitim uzmanı Kâmil, "*Kampta herhangi bir bombardıman sırasında sığınabilecek bir yer zaten yok,*" diyor; "*ama çocukların eğitim alanında kalmalarını istemiyorum. İsrail, aramıza saldırdığı hainlerden çoktan öğrenmiştir, önce nereye vuracağını.*"

Kampın içinde, Ali ile birlikte yürüyoruz. "*Bizi topraklarımızdan atmışlar: Filistinlilerin kanına girmişler. Onun için İsrail'e karşı ömrümün sonuna kadar savaşacağım.*" Okulda öğretmenleri, gazetecilerle konuşurken sıkıntıyla başını öne eğip bekleyen, parmaklarını çıtlatarak görüşmenin bir an önce bitmesini bekleyen Ali, güneşin altında, kamp yollarında dolaşırken değişiyor. Eğiticilerinin gözünden irak olduğunu fark edince atılgan, meraklı bir çocuk kimliğine bürünüyor. "*Askeri eğitimde şimdiki görevim daha çok gözlemek,*" diyor; "*büyükler neler yapıyor, nasıl hareket ediyor; hepsini öğrenmem lazım.*"

Eğitim alanında koşup sırtlandığı, Kalaşnikof'dan türeme Çin yapısı "*Klišink*"e büyük bir ustalıkla şarjörü geçiriyor. Silahı dik tuttuğu zaman, boyuna ulaşacak neredeyse!

Fedainin ilk görevlerinden biri, silahına "*körükörüne*" sahip olabilmek; en koyu karanlıkta, gözü

"Ayn el Helvu" kampındaki BM ilkokulunun beşinci sınıf öğrencisi Ali, arkadaşlarıyla...

Aslan Ali.

Ali silah eğitiminde...

sında da çocukların gözleri bağlanıyor ve silahlarını söküp yeniden takmaları isteniyor. Bir yandan da saat tutuluyor.

Atış taliminde ise, Ali'nin yaşındaki çocuklara her seferinde iki üç atıştan fazlasına izin verilmiyor. Vücutları henüz atış sadmesini kapalı bile olsa doldurup boşaltabilmek ve ufak tefek aksaklıklarını giderebilmek. *Yavru Aslanlar*, atış eğitimine geçmeden önce uzunca bir zaman, silaha "*bakmayı*" öğreniyorlar. Tüfeğin her parçasının, her yayının nereye ait olduğunu, görevinin ne olduğunu, nasıl sökülüp, nasıl takılacağını, nasıl yağlanacağını öğreniyorlar. Bizim katıldığımız eğitim sıra-

kaldırmadığı için... 50 m. ilerideki paslı bir tenekeyi hedef alan atışlar sırasında, eğitimcinin elleri, çocukların körpe omuzlarına destek vermese her atışta sırtüstü gidecekler zaten!..

Biraz sonra pratik eğitime geçiliyor. Silah taşıyabilecek cüssede, dörtlü gruplar, tepeden aşağıya doğru süzülüyorlar. Taşlı tümseklerin arasında kalan küçük toprak parçası, şimdi Filistin... Kenardaki kaya parçasının arkasında ise düşman mevzilenmiş. Fedailerin el bombalarıyla mevziyi geri almaları gerekiyor. Kâmil, Ali ile birlikte olan biteni gözetlediğimiz yerdən, fedailere talimat yağıdırıyor. Gözüne çarpan aksaklıkları anın-

da iletiyor. Çalıların arasından kaya parçasının arkasına dolanan fedailer, "*hücum!*" emrini bekliyorlar. Geri çekilmek gerekirse yolu açık tutacak yedi fedai daha mevzileniyor. Beklenen emir geliyor ve en öndeki fedai çevik ve ustaca bir kol hareketiyle kayanın tam dibine savuruyor...

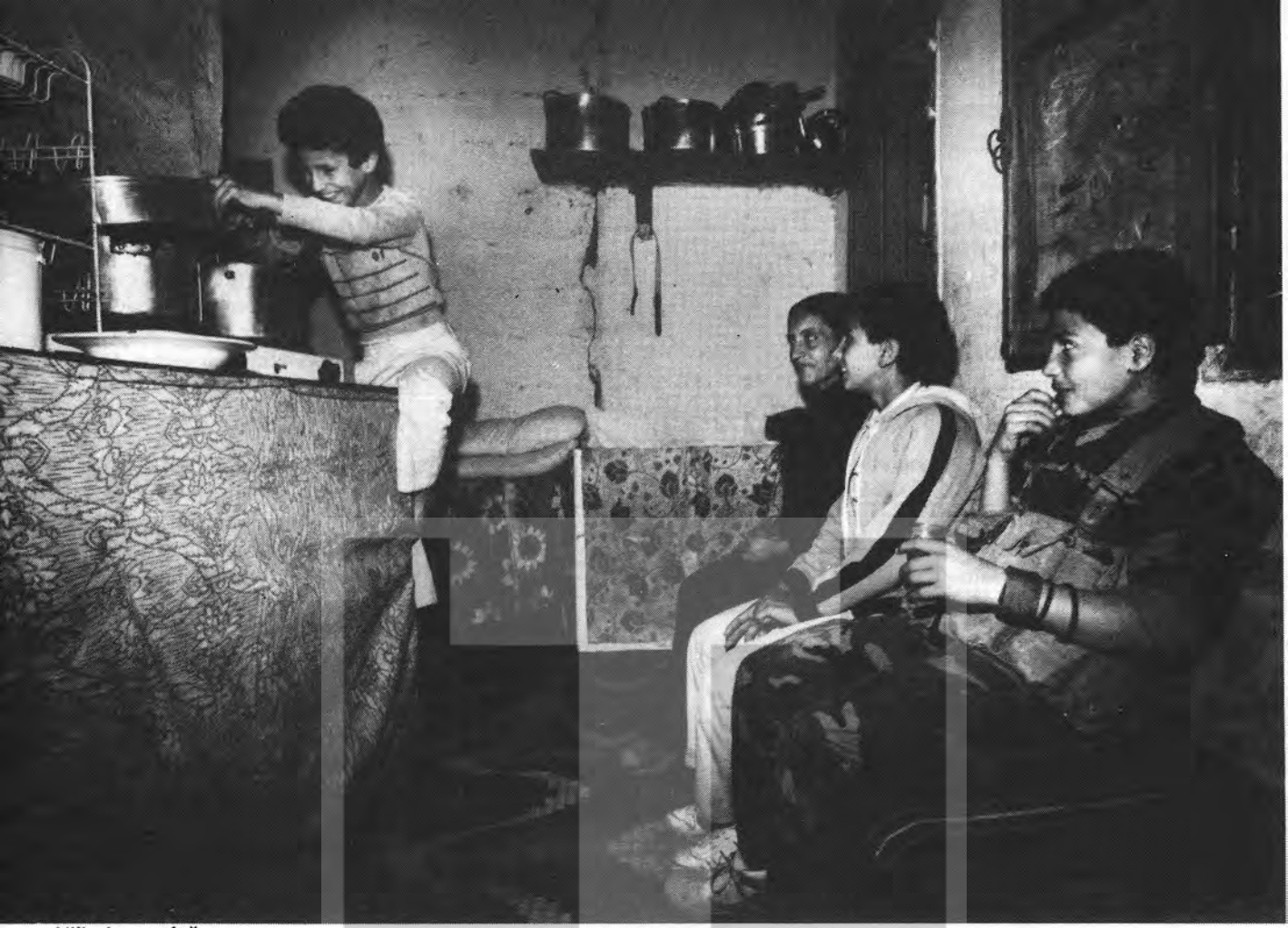
O da ne? Sessizlik uzadıkça uzuyor! Patlama falan yok! Kâmil, havanın nemliliğine sövüp sayarak, arkasından yeni bir el bombası kapıp aşağıya koşuyor. Fedailer, kıllarını kıpırdatmadan tatbikatın devamını bekliyorlar. Bombanın patladığı an yerlerinden fırlayıp "*düşman mevzilerini*" yarı otomatik tüfekleriyle ateşe tutuyorlar. Kâmil en fazla beşer kurşun harcamalarını sıkı sıkı tembihlediği halde, silah sesleri epey bir zaman devam ediyor.

"Silah kullanabilmek, dünyanın en önemli işi değil" Arafat'ın sözleri çocukların kulağında çınlıyor olmalı. Dokuz yaşla on dört yaş arasındaki kırk kadar çocuk, üç yıldır, disiplin ve itaatin gelecekları için en önemli ilkeler olduğunu öğreniyorlar. Önümüzden, çamurların içinden sıraya girmiş, asker adımlarıyla geçip giderlerken, Kâmil "*bir-kii..! Sol-sağ-sol..!*" diye komut yağıdırıyor. Bu çamurun içinde bile yat-kalk olmasa, eğitim elbette eksik kalacak!

Çocuklar, birazdan üzerlerindeki süveterleri çıkarıyorlar. Hepsinin suratı pancar gibi artık. Şarjörleri boşaltılmış Kalaşnikofları lobut gibi kullanarak sert jimnastik hareketlerine geçiyorlar. Saldırı ve korunma hareketleriymiş bunlar. "*Çocukları bu yaşta İsraililerle karşı karşıya bırakacak değiliz,*" diyor Kâmil; "*önemli olan, içlerindeki korkuyu atmaları.*"

Güneşin altında terleyen, incecik yüzlerdeki ifade, yaşlılarından alışık olduğumuz o "*çocuksu*" ifade değil artık. Ama bütün o sertliklerinin, kararlılıklarının arkasında alabildiğine sevecen, haklı olduklarına yüzde yüz inanmış bir görünümü var hepsinin de... ■

Ali'lerin mutfağı...
Ali, anası, kardeşi...

TÜSTAY

Zehir hafife Kemal Kayankaya

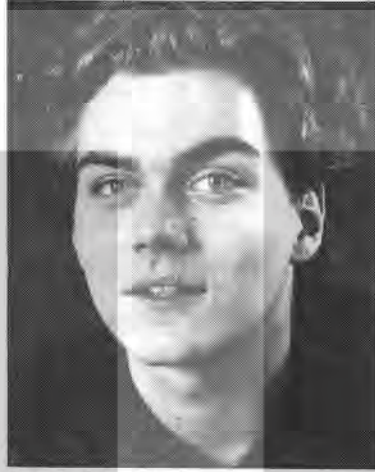
CEMAL DEMİRER

“Üç yıldan beri özel dedektiflik yapıyorum, Türklüğüm ise doğuştan. Babam Tarık Kayankaya ve annem Ülkü Kayankaya Ankara’lılar. Annem 1957’de beni doğururken ölmüş, o zaman 28 yaşındaymış. Bundan bir yıl sonra Almanya’ya gitmeye karar veren babam —nereye bırakacağını bilmediği için— beni de yanına almış. Frankfurt’a gelen babam bir posta arabasının altında kalıp ezilinceye dek üç yıl Frankfurt belediyesinde çöpçü olarak çalışmış.”

23 yaşındaki Federal Alman yazar Jacob Arjouni ilk romanı “Happy Birthday Türke”nin kahramanı Kemal Kayankaya’yı böyle tanıtıyor okuyucuya. Dört yaşında gurbet elde öksüz ve yetim kalan Kemal önce bir yurda alınıyor, daha sonra da bir Alman aile tarafından evlat ediniliyor ve tabii bir Alman gibi yetişiyor: Cebinde Alman pasaportu var, Türkçe bilmiyor. Gerçi 17 yaşında Türkiye’ye de gidiyor ama yetimler yurdundaki dosyasında okuduklarının dışında bir şey öğrenemiyor ailesi hakkında.

Kemal Kayankaya’nın neden özel dedektiflik yaptığını birinci kitaptan daha da başarılı olan “Daha Çok Bira” adlı ikinci kitapta öğreniyoruz:

“Avukat olmayı beceremediğim için bu işi yapıyorum. Önceleri özel dedektifliğin doktorluğa benzediğini zannediyordum. Gerçi büyük kıyımlara ve genel pisliklere karşı birşey yapamazdım ama varlığım belki bir gün şu ya da bu in-

Jacob Arjouni

san için önemli olabilir sanıyordum. Bir keresinde katilin biri bana bir ‘Kanacke’ (F. Almanya’da yabancılar için hakaret niteliğinde kullanılan deyim) tarafından tutuklanmayı onuruna yediremediğini söyledi ve doğru dürüst bir polis operasyonu istedi. Ben de ona bir içki ısmarladım ve elimde olsa onu değil, ötekileri deliğe tıkaçağımı söyledim. Neyse, şimdi artık biliyorum varlığımın hiçbir önemi yok. İşimi mümkün olduğunca iyi yapıyorum, hepsi bu.”

İlk iki kitabı geçen yılın sonunda Noel’den kısa bir süre önce Zürih’teki Diogenes Yayınevi tarafından piyasaya çıkartılan Jacob Arjouni sadece Federal Almanya’da değil, Avusturya ve İsviçre’de de çok tutuldu. Haftalardır gazete ve dergilerde, radyo ve televizyonlarda kendisinden söz ettiren Jacob Arjouni, Alman dilinde en başarılı polisiye roman yazarı olarak göklere çıkartılıyor. Kemal Kayankaya ile yarattığı dedektif tipi ise eleştirmenler tarafından West Coast’taki Phil Marlowe’a benzetiliyor. Dashiell Hammett’in Sam Spade’ine ya da Raymond Chandler’in Mike Hammer’ine benzetenler de var Kemal Kayankaya’yı.

Hemen her zaman hüzünlü ve yalnız, hemen hep parasız olan Kemal Kayankaya, “vurdulu kırdılı” klasik Amerikan polisiye roman kahramanlarının Federal Almanya’ya uyarlanmış modern tipi. Frankfurt tren garının çevresindeki yeraltı dünyasında “legalite ile illegalite” arasında ip cambazlığı yapan; çok ender olan iyi günlerinde iriyarı iki bar fedaisini kafa kafaya tokuşturarak yere deviren; ama daha çok eşek sudan gelinceye kadar dayak yiyen Kemal Kayankaya’nın yalnızlığı belki de Federal Almanya’da yetişen 2. ve 3. kuşak Türk gençleri için tipik bir yalnızlık. Kemal, “kara kafası” ve “kepçe kulaklarıyla” Alman değil; ama yetişme ve düşünce tarzıyla, konuşmadığı ana diliyle Türk de değil.

Tüm bunlara rağmen Kemal Kayankaya namuslu aile babaları-

Almanya’da

pek

tutulan

dedektif

Kayankaya

“kara kafalı,

kepçe kulaklı”

ne Türk,

ne Alman...

nın metresleriyle fotoğrafını çeken ya da iş arkadaşının altını oymak isteyenlere malzeme toplayan sünepe dedektiflerden değil; tersine boyundan büyük işlere kalkıyor. Birinci romanda uyuşturucu mafyasıyla ortak iş yapan ve Türk işçilerini aracı olarak kullanan Frankfurt Emniyet Müdürünü tutuklatıyor, ikinci romanda ise, bir cinayet çevreci alternatif gençlere yüklenmek üzereyken devreye giriyor ve polis, belediye başkanı ve bir fabrikatörün ortaklaşa düzenledikleri komployu ortaya çıkartıyor.

Gelelim Alman edebiyatına ilk kez bir Türk'ü "normal" bir roman kahramanı olarak kazandıran genç yazar Jacob Arjouni'ye...

Arjouni, Kayankaya ismini, tanıdığı bir Türk ailenin soyadından esinlenerek almış. Kahramanına Kemal adını vermesinin ise daha somut bir nedeni var:

"Roman yazmaya karar verdiğim sırada Fransa'da yaşamaktaydım. Berlin'de Kemal Altun adlı bir Türk'ün kendisini pencereden attığını, 'pencereden ölüme sığındığını' gazetelerden öğrendim. (Kemal Cemal Altun politik sığınma dilekçesi reddedildiği için 1984 yazında kendisini Berlin adliye binasının penceresinden attı.) Tabii o zaman daha genç ve belki daha da saftım, bir insanın ülkesine dönmek için ölümü göze alması, öte yandan da buradaki insanların, yani Federal Alman makamlarının, onu dönüşe zorlayarak ölüme itmesi korkunç bir olaydı benim için. Bu isimle bir tür dayanışma kurmuş olmak amacıyla roman kahramanına Kemal adını verdim".

Almanların Türkleri pek sevdikleri söylenemez, bir Türk'ü roman kahramanı hem de bir polisiye roman kahramanı olarak seçmek nereden aklına gelmişti Arjouni'nin, bu durum kitabın satışını olumsuz yönde etkileyecek bir riziko değil miydi?

"Böyle bir şey aklıma bile gelmedi, çünkü ilk romanı yazmaya başladığım zaman bunun bir kitap

Kemal Kayankaya'nın yaratıcısı B. Berlin temsilcimiz Cemal Demirer ile...

olacağını düşünmemiştim bile. Daha çok Fransa'daki yalnızlığımı gidermek için oyalanmaya çalışıyordum. Bir Türk'ü roman kahramanı yapmak ilginç geldi bana, hem niye olmasın diye düşündüm. Ama bunun ne kadar yeni bir şey olduğunu Almanya'ya dönünce ve ilk romanım çıkınca hayretle saptadım.

Almanlar, Türklere bir türlü normal yaklaşmıyorlar. Bir kısmı onları sevmiyor, hatta nefret ediyor. Bir kısmı ise kayıtsız şartsız Türk dostu: Ne yaparlarsa yapsınlar hoş görmeye, sevimli bulmaya çalışıyorlar. Bir Türk de elbette faşist ya da komünist olabilir. Türklerin arasında çok iyi, fevkalade insanlar olduğu gibi, çok kötü ve art düşünceli insanlar olabilir. Bunu göremiyorlar. Türk olmak onlar için peşinen sempati ya da antipati nedeni.

Bir de kendilerini Türk dostu olarak niteledikleri halde Kemal Kayankaya tipini kabul edemeyenler var, onlar, 'Federal Almanya'da

Türk'ten özel dedektif olmaz' diye kesip atıyorlar. Onların yaklaşımlarında gizli gizli bir 'acıma', 'küçük görme' ya da 'birilerinin elinden tutarak iyilik perisi olmak' düşüncesi var. Bu da tehlikeli bir yaklaşımdır.

Bence işin en normal, Türklerin de aynı Almanlar gibi artık televizyon serilerinde, filimlerde, kitaplarda yerlerini almalarıdır. Günlük yaşamımızda da yerlerini gayet normal almıyorlar mı? Ne eksik, ne fazla! Metroya binersen Türklerle birlikte biniyorum, sinemada, birahanele onlarla beraber oluyorum. Onlar buradalar ve bütün olay bu! Ben de bundan başka bir şey anlatmak istemiyorum."

1964 Frankfurt doğumlu olan Jacob Arjouni, Berlin'de Türklerin yoğun yerleşme merkezi Kreuzberg'te yaşıyor ve "beklenmedik şöhretin" birlikte getirdiği yükümlülüklerden fırsat buldukça üçüncü Kemal Kayankaya kitabını yazıyor. ■

Palme'nin ardından

OSMAN İKİZ

İ İsveç Barış İçin Halk Parlamentosu Stockholm'de toplanıyor. Konu, *Silahlı Silanma ve Gelişme*. Raporlar, incelemeler, araştırmalar, öneriler, komisyon toplantıları... Başladıkları işi bütün ciddiyetleriyle yürütmeyi daha yuvada öğrenen İsveçliler harıl harıl çalışıyor.

Barış İçin Halk Parlamentosu örgütler üstü bir platform. 350 örgütten bir temsilcinin katılımıyla toplanıyor. Liberal, merkezci, sosyal demokrat, komünist, anarşist, feminist gibi tüm akımların temsilcileri var parlamentoda. Her görüş var ama, curcuna yok. Herkes birbirini dinliyor, alınan kararlara saygı duyuyor. Akşamları da yemekli toplantılarla günün yorgunluğu atılıp, derinleşen sohbetlerle dostluklar pekiştiriliyor.

Dördüncü gününün akşamıydı, Stockholm Belediyesi'nin davetlileri olarak, Nobel yemeklerinin verildiği görkemli salonun bir köşesinde ziyafetin ve sohbetin tadını çıkarıyorduk. Masanın etrafında oluşmuş grubun en yaşlısı Bay Benjamin ikinci dünya savaşından sonra İsveç'e göç etmiş kömünist bir yahudi. Savaş sırasında toplama kampında kalmış. Hitlerci katillerin elinden kıl payı kurtulmuş.

Bayan Monika ise feminist kadının hareketinden genç bir öğretmen. Michael, *Savaşa Karşı Hekimler*'den, Eva'da *Merkez Partisi*'nden.

Konu iki hafta önce Stock-

holm'de biraraya gelen beş kıtadan altı ülke temsilcisinin yapmış olduğu toplantıya geldi. Toplantının uluslararası düzeyde yarattığı veya yaratamadığı etkiler ve yankılar ekseninde konuşuluyordu. Olof Palme'nin çabalarıyla üç yıl

önce başlatılan beş kıtadan taraf-sız altı ülke liderinin girişimi, öncüsünün ölümünden sonra üslendiği misyonu yitirmiş miydi?

Liderlerin son toplantısının oldukça sönük geçmesi, yeni öneriler üretememesi, barışseverleri hayal kırıklığına uğrattırken, yazacak dişe dokunur birşey bulamayan

gazetecilerin de canını sıkımişti. Çünkü İsveç, Hindistan, Arjantin, Meksika, Tanzanya ve Yunanistan'ın başbakan veya önde gelen liderlerinin bir araya gelip Palme'nin ölümünden önce formüle ettiği nükleer silah denemelerinin durdurulması önerisini geliştirememesi girişimin geleceği konusunda kuşkuların doğmasına yol açmıştı. En büyük neden de Palme gibi yetkin bir liderin eksikliğiydi.

Yaşlı komünist Bay Benjamin'in deyimiyle Palme barış hareketi için, Güney Amerikalı kurtuluş hareketleri için bir heyecandı. Onu vuranlar, onun yaratmış olduğu bu heyecanı da vurmuştu.

Reagan, Nikaragualı karşı devrimcilere yardım ederken o, Daniel Ortega'yı ülkesinde ziyaret ediyor destek elini uzatıyordu. Ama Palme'nin katledilişinin üzerinden daha henüz bir yıl geçmişken İsveç Başbakanı ABD'de resmi konuk olarak ağırlanıyordu. Palme'li günler geride kalmıştı; ama unutulmuyordu. Üstelik değişik politik görüşteki kimselerin aynı heyecanla dile getirdikleri anılarla.

Başka değişikliklerden de söz edilebilirdi kuşkusuz Palme'den sonraki dönem için. pekçok kimse "*Palme'nin katliyle İsveç bu dünyada yaşadığını nihayet kavramak zorunda kaldı*" diyor.

İskandinavya'nın sessiz, sakin, ürkek ve yabancılara olduğu gibi birbirlerine de mesafeli davranan, içmek için Cuma akşamını bekleyen, gelenekleriyle, kendi kapalı dünyalarında yaşayan bu vikinglerin torunları birdenbire ayrı bir âlemde yaşamadıklarını, kuzey kutbuna doğru uzanan bir kara parçasında da bulunsalar, dünya gerçekleriyle içli dışlı olduklarının bilincine vardılar. Eskiden motroda otobüste karşısındaki koltukta başbakanı görünce hiç şaşırmayan İsveçli bugün böyle bir şeyi düşünemiyor bile.

Artık ne yazık ki Palme, ne de eski günler bir daha geri gelmeyecek" diyor İsveçli dostlar.

Yanlış hesap Kongre'den döndü

PAT TUMMONS

Başkan Reagan'ın Nikaragua'lı asilere yardım planının bozguna uğraması, Kontra'ların bir savaş gücü olarak yaşam şanslarını etkilemenin ötesinde çok daha derin anlamlar taşıyordu. Temsilciler Meclisi'nde Reagan'ın Kontra'lara yardım planının reddedilmesi, Amerikan halkının artık Başbakanın Sandinista hükümetine 'pes' dedirtme tutkusuna bulaşmak istemediğinin ilk işaretlerinden biri. Ve bunun arkasının da geleceği kesin.

Başkanın planı 211'e karşı 219 oyla reddedildi. Resmi açıklamalarda yardımın otuz yedi milyon dolar kadar olacağı söyleniyordu. Oysa, plan kabul edilmiş olsa, harcanacak para altmış yedi milyon doları bulacaktı. Başkan Reagan, Sandinista'ların 1 Ağustos'ta Kosta Rika Devlet Başkanı Oskar Arias Sanchez tarafından hazırlanan ve beş Orta Amerika ülkesince onaylanan Orta Amerika barış planını açıkça ihlal edeceklerini hesaplıyor; böylece silah, cephane türü 'ölümcül' yardımı o zamana kadar erteleyeceğine söz vererek Kongre'nin desteğini kazanacağını umuyordu. Evdeki hesap çarşuya uymadı!

Roller değişiyor

Verilen söz Kongre çoğunluğunun Reagan planından duyduğu hoşnutsuzluğu ortadan kaldırmadı. Bunun da sebebi belli: Başkan son dakikaya kadar Kongre'nin,

Sandinista'ların Arias planına uyup uymadığına karar vermede sadece danışmanlık rolü üstlenmesini istiyordu. Böylece askeri yardımın serbest bırakılmasında tek karar mercii kendisi olacaktı. O zaman başkana bu gücün verilmesi de yardımın derhal serbest bira-

ir bir belirti yok. Nikaragua'nın geçmişte olduğu gibi bundan sonraki girişimlerine de kuşkucu ve düşmanca bir gözle bakacak Reagan.

Temsilciler Meclisi'ndeki oylamanın bir gün öncesinde başkan, Kontra'lara yardım paketinin red-

Kongre kararıyla 'silahlara veda'

kılması anlamına gelecekti.

Asilerle başı deritte olan dört Orta Amerika ülkesi arasında savaşı sona erdirmek için en çok uğraşanı Nikaragua. Ama ne yaparlarsa yapsınlar, bir türlü Reagan'ın katı standartlarına uyamadılar. Bundan böyle de Reagan yönetiminin bu tavrının değişeceğine da-

dedileceğini anlayabilmiş ve 'ölümcül' yardımın gönderilmesinde tek karar mekanizması olmak konusunda ısrardan vazgeçmişti. Ama o bu noktaya gelinceye kadar ortaya başka etkenler çıkmış, iş işten geçmişti. Başkan artık ne yaparsa yapsın gereken çoğunluğu sağlayamayacağını anladı.

Bebeğin ölümü

Bu başka etkenler nelerdi? Tabii ki aralarında en önemlisi o güne kadar Reagan'ın Orta Amerika politikası konusunda aldatılan halkın giderek olan biteni fark etmesiydi. Her ne kadar Sandinista hükümeti, Amerikan halkı arasında dostane karşılanmıyorsa da Kontra'lara sempati duymak daha da zordu. Kontra'lara yardımın Kongre'de oylanmasından hemen önce ve sonraki günlerde Nikaragua'daki savaş özellikle daha vah-

*Başkan
Reagan'ın
dış
politikasını
eleştirmek
politikacılar
için bile
tehlikeli
görünmüyor*

şi bir görünüm aldı. Kontra'lar kışkırtılmadıkları halde silahsız topluluklara saldırıyor ve bir sivil otobüsü bombalıyorlardı. İki olayda da can kaybı olmuştu ama ikincisi içler acısıydı; dört aylık bir bebek ölüyor ve böylece Amerikan desteğindeki Kontra'ların Sandinista'ları devirmeye yönelik altı yıllık savaşlarının en genç kurbanı oluyordu.

Başkanın kaybı

Halktaki duygu değişikliğinin bir göstergesi, başkanlığa aday

dört Demokratın da Kontra planına açıkça karşı çıkmalarıydı. Böylece artık Başkan Reagan'ın dış politikasını eleştirmenin tehlikeli addedilmediği anlaşılıyordu. Bu da başkanın inandırıcılık açısından epeyce kayba uğradığının bir göstergesi.

(İlk seçildiği günlerde Reagan'ın dış politikasına karşı çıkmak, hangi partiden olursa olsun bir politikacının sonu demektir. Tabii aslında Cumhuriyetçi adaylar için bu hâlâ geçerli. Hepsi başkanı'ı bu konuda destekliyorlar. Özel olarak ne düşünürlerse düşünsünler partinin —işmen de olsa— lideri, Reagan).

Değişik rüzgârlar

Bir başka deyişle politik rüzgâr artık başka yönden esiyor. Elbette bu gelişme durup dururken ortaya çıkmadı. Geçtiğimiz yılın büyük bir bölümünde yapılan kamuoyu araştırmaları Amerikan halkının hiç de Kontra'lara yardımdan yana olmadığını göstermişti. Ancak durumun yeni olan yanı, bu duygunun Kapitol'de paylaşılması idi. (Daha doğrusu temsilciler meclisinde, genellikle daha tutucu olan Senato, başkanın planını desteklemişti.)

Yarım zafer

Ancak bu meselede Demokratların başkana karşı zaferi tam bir sevince dönüşmedi. Aksine, Kongre'deki Demokrat liderleri kendi başarılarından rahatsız olmuş görünüyorlar. Oylamadan önce temsilciler meclisinde Demokrat grup sözcüsü Jim Wright, önümüzdeki birkaç ay süresince Kontra'lara onbeş milyon dolarlık 'silah dışı' yardım gönderilmesinden söz ediyordu. Bunun manası açıktı: Her ne kadar Demokratlar başkanın politikasından hoşnut değillerse de, ileride Kontra asilerinin yokluğundan yararlanan Sandinista'ların verdikleri demokrasi sözünden vazgeçmeleri halinde sorumluluk almak istemiyorlardı.

Çelişkili çözüm

Aslında Demokratların buldukları çözüm tabii ki saçmaydı. Hem Kontra'lara fasulye, ekmek ve sağlık malzemesi sağlayıp onları savaşa hazır bir halde tutmak, hem de savaşa kışkırtmamak gülünçtü. Eğer Kontra'lar savaşıyorlarsa, savaşacaklarını farzetmek gerekirdi. Ve 'ölümcül' olanla olmayan aldatmaçaydı. Savaşı sürmesi gerekende bir gün daha fazla sürdüren her türlü yardım 'ölümcül' değil de nedir?

*Amerika'nın
bölgedeki
çıkarlarını
korumak için
ne yapılırsa
yapılsın
başarılı
olunamayacağı
belli oldu*

Peki şimdi ne olacak? Demokratlar büyük olasılıkla Kontra'lara ufak bir yardım öngörecekle ve böylece Sandinista'ların ileride şimdi Nikaragua'da yürürlükte olan demokratikleşme sürecinden sapmalarını engelleyecek bir Kontra varlığını sürdürecekle. Ama aynı zamanda da Kontra'ların sınırsız Amerikan yardımı devrinin geçtiğini anlayacaklarını umuyorlar. Bu da Kontra'ların ateşkes görüşmelerine razı edilip Nikaragua politik yaşamında yerlerini almalarını sağlayacak yol olacak.

ABD'nin açmazı

Bu senaryo tabii ki Nikaragua yakın geçmişinin gerçekçi bir değerlendirilmesine değil de, daha çok, umutlara dayanıyor. Bu gerçek de-ABD'nin yöredeki olayları istediği gibi biçimlendirmeye artık gücünün yetmediğine, hiç kimse, hatta Reagan'ın bile bir savaşı göze alamayacağına göre-ABD'nin nihai çaresizliğine işaret ediyor.

ABD yardımlar yoluyla yörede az da olsa bir etkinlik sahibi. Honduras ile El Salvador'u ayakta tutan da bu. Ancak, şimdilerde Amerikan yardımına iki ucu keskin bıçak gözüyle bakılıyor. (Eğer El Salvador asilere karşı yürüttüğü savaşta Amerikan yardımını kabul etmeseydi, o savaşta ölen binlerce kişi şu anda hayatta olacaktı. Üstelik ülkede şimdikinden daha az yozlaşma, daha uyumlu bir politik sistem bulunacaktı. Ve eğer Honduras 'Yankee'ler defolun' diyebilseydi belki yine dünyanın en kokuşmuş silahlı kuvvetlerine sahip olacaktı ama buna ek olarak Kontra'ların Nikaragua saldırılarına sahne olmanın getirdiği baş ağrısından uzak kalacaktı.)

Aklın yolu

Kısaca, Amerika'nın Orta Amerika'daki çıkarlarının korunması için ne yapılırsa yapılsın, başarılı olunamayacağını Kongre'nin de başkanın da anlamasının vakti geldi geçiyor. Bölgedeki ABD çıkarları bölge ülkelerinin Arias tarafından ileri sürülen anlaşmayı uygulamaya sokmalarıyla daha iyi korunmuş olacak. Her ne kadar bu, Reagan yönetiminin pek hoşuna giden bir uygulama olmayacaksa da, ABD'nin empoze ettiği uygulamalardan daha istikrarlı ve daha az tahripkar olacağı kesindir.

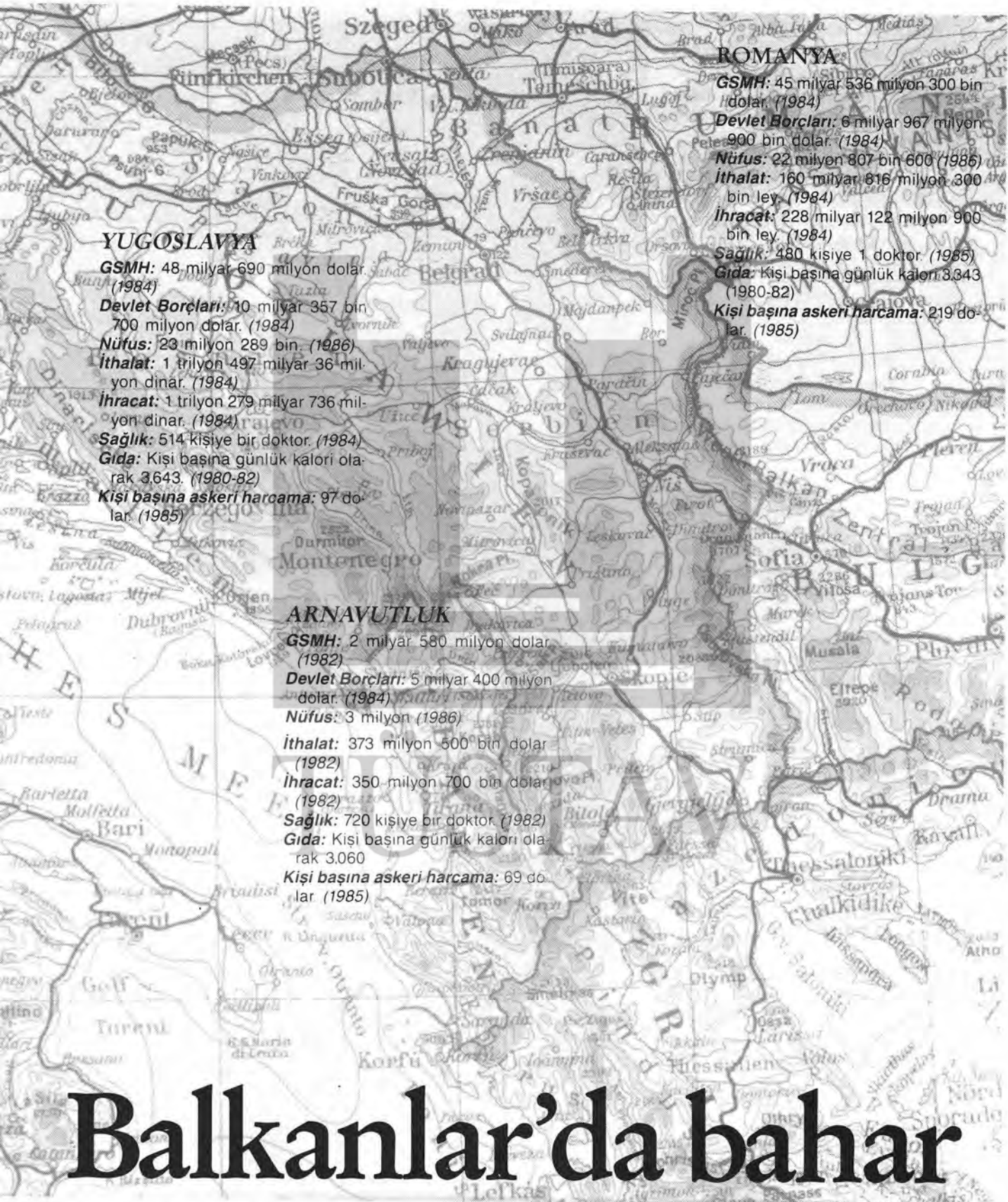
Başkanın Kontra'lara yardım planının oylamada bozguna uğraması tabii ki ABD'nin Orta Amerika'ya burnunu sokmasını engellemeyecektir. Ancak bu adım Kongre'nin aklın yoluna girmesinin başlangıcı olabilir. En azından samimiyetle umulan budur. ■

Kontra saflarında Misquito kızılderiileri.

Kontra birliği keşfe çıkıyor...

ROMANYA

GSMH: 45 milyar 536 milyon 300 bin dolar. (1984)
Devlet Borçları: 6 milyar 967 milyon 900 bin dolar. (1984)
Nüfus: 22 milyon 807 bin 600 (1986)
İthalat: 160 milyar 816 milyon 300 bin ley. (1984)
İhracat: 228 milyar 122 milyon 900 bin ley. (1984)
Sağlık: 480 kişiye 1 doktor. (1985)
Gıda: Kişi başına günlük kalori 3.343 (1980-82)
Kişi başına askeri harcama: 219 dolar. (1985)

YUGOSLAVYA

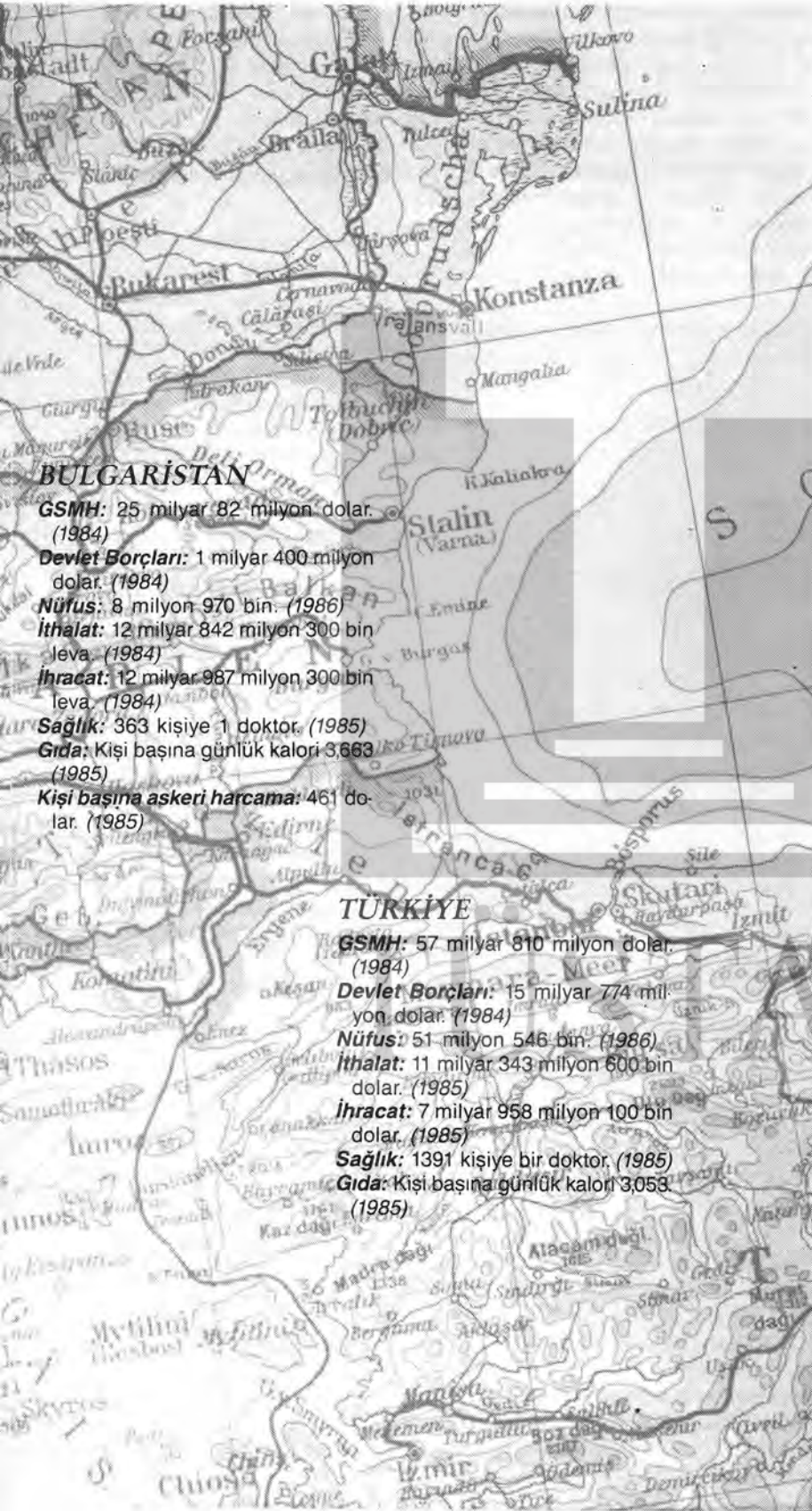
GSMH: 48 milyar 690 milyon dolar. (1984)
Devlet Borçları: 10 milyar 357 bin 700 milyon dolar. (1984)
Nüfus: 23 milyon 289 bin. (1986)
İthalat: 1 trilyon 497 milyar 36 milyon dinar. (1984)
İhracat: 1 trilyon 279 milyar 736 milyon dinar. (1984)
Sağlık: 514 kişiye bir doktor. (1984)
Gıda: Kişi başına günlük kalori olarak 3.643. (1980-82)
Kişi başına askeri harcama: 97 dolar. (1985)

ARNAVUTLUK

GSMH: 2 milyar 580 milyon dolar. (1982)
Devlet Borçları: 5 milyar 400 milyon dolar. (1984)
Nüfus: 3 milyon (1986)
İthalat: 373 milyon 500 bin dolar. (1982)
İhracat: 350 milyon 700 bin dolar. (1982)
Sağlık: 720 kişiye bir doktor. (1982)
Gıda: Kişi başına günlük kalori olarak 3.060
Kişi başına askeri harcama: 69 dolar. (1985)

Balkanlar'da bahar

BULGARİSTAN

GSMH: 25 milyar 82 milyon dolar. (1984)

Devlet Borçları: 1 milyar 400 milyon dolar. (1984)

Nüfus: 8 milyon 970 bin. (1986)

İthalat: 12 milyar 842 milyon 300 bin leva. (1984)

İhracat: 12 milyar 987 milyon 300 bin leva. (1984)

Sağlık: 363 kişiye 1 doktor. (1985)

Gıda: Kişi başına günlük kalori 3,663 (1985)

Kişi başına askeri harcama: 461 dolar. (1985)

TÜRKİYE

GSMH: 57 milyar 810 milyon dolar. (1984)

Devlet Borçları: 15 milyar 774 milyon dolar. (1984)

Nüfus: 51 milyon 546 bin. (1986)

İthalat: 11 milyar 343 milyon 600 bin dolar. (1985)

İhracat: 7 milyar 958 milyon 100 bin dolar. (1985)

Sağlık: 1391 kişiye bir doktor. (1985)

Gıda: Kişi başına günlük kalori 3,053 (1985)

“Balkanlaştırma”, siyaset edebiyatında “olabildiğince ufak parçalara ayırma, alabildiğince bölme” anlamına geliyor. Deyim, hiç kuşkusuz 19. asrın sonlarına doğru Balkanlarda ortaya çıkan politik durumdur, aynı coğrafya parçası üzerinde yanyana yaşadığı halde birbirleri ile kıyasıya vuruşan uluslaşma sürecindeki halkların kavgalarından türetilmiş. O kadar ki, Birinci Dünya Savaşı'nın ateşi, barut fıçısına dönen Balkanlardaki bir kıvılcımdan ortaya çıkmıştı.

Balkanların ateşli dönemi oldukça gerilerde kaldı. Aradan geçen süre içinde Balkan ülkeleri arasındaki ilişkiler, zaman zaman geçmişin mirası olan azınlık sorunları alevlenebile, oldukça mesafe aldılar? Bu arada Balkan Antantı ve Balkan Paketi gibi önemli deneyler de yaşandı.

Ancak, geçmişin hiç bir döneminde Balkanlarda barışa, şubat sonlarında tüm Balkan ülkeleri dışişleri bakanlarının biraraya gelmesiyle atılan adım kadar yaklaşamamıştı.

Ev sahibi Yugoslavya'nın çabaları ile gerçekleşen ve ilk defa Balkanlardaki bütün tarafları bir araya getiren Zirve'nin ne ölçüde başarılı olup olmadığını bugünlerde tartışılıyor. Sonuç ne olursa olsun, uzun yıllar kabuğuna çekilen ve başta iki bloka üye ülkeler olmak üzere bütün ülkelerle ilişkilerin son derece sınırlı tutan Arnavutluk dahil, gündemsiz olarak biraraya gelmeyi kabul eden tüm Balkan ülkelerinin dışişleri bakanları toplantısı, bölgede yeni bir dönemin habercisi sayılabilir.

GÖKKUŞAĞI bu ayki dosyasında, Balkan ülkeleri arasında varlığını sürdüren bazı temel sorunlara, ilişkilerin ortaya çıkarabileceği geniş olanaklara ve Balkanların nükleer silahlardan arındırılması (BANS-A) konusuna yer veriyor, Balkanların kimyasal silahlardan arındırılması (BAKSA) sorununa değiniyor.

Dışişleri Bakanı Mesut Yılmaz'ın zirveye katılmadan önce Helsinki Nihai Senedi'nin varlığına dayanarak dile getirmeyi planladığı azınlıklar sorunu, balkan ülkeleri arasındaki bu en çetrefil konu, GÖKKUŞAĞI'nın bir başka sayısında derinlemesine ele alınacak.

ARİS ABACI

Tarih boyunca iç içe yaşayan Balkan ülkeleri arasında ilk resmi görüşmeler Avrupa ülkelerinde huzursuzlukların yoğunlaştığı ve faşizmin ayak seslerinin duyulmaya başladığı 1930'lu yıllarda gerçekleşti.

Balkanlarda uzun yıllar egemenliğini sürdüren Osmanlı Devletinin kalıntıları üzerinde yükse-

dostluk, saldırmazlık, hakem ve uzlaşma anlaşmaları imzalıyordu.

İşte bu olumlu ortamda, Türkiye'nin de gösterdiği çabalarla Balkan Antant'ı gerçekleşti.

Balkan Birliği kurulması amacıyla 1930-34 arasında ilki Atina'da, diğerleri de sırasıyla İstanbul, Bükreş, ve Selanik'te dört Balkan Konferansı toplandı.

Bulgaristan, Mussolini İtalyası'nın Balkanlar ve Akdeniz üzerindeki baskısını arttırdığı ve emellerini açıkça ortaya koyduğu bir

nacak önlemler konusunda karşılıklı görüşme taahhüdünü içeriyordu. Anlaşmaya göre taraflar, diğer herhangi bir Balkan devlete karşı, birbirlerine önceden haber vermeden siyasi bir harekette bulunmamaya taahhüt ediyorlardı.

Bugüne kadar Balkanlarda gerçekleştirilmiş olan en geniş ve önemli adım, İkinci Savaş öncesi fırtınalarına karşı dayanamadı.

Faşist İtalya'nın antantı'ı çözmeye çabaları başarılı olurken, 1937 başlarında Yugoslavya'nın antant dışı kalan Bulgaristan'la imzaladığı dostluk anlaşması Balkan Birliğine önemli bir darbe indirdi.

Son Balkan konferansı 1940 yılında toplanırken savaş rüzgârları çoktan Balkanlara kadar uzanmış, barış güvercini ortalıkta görünmez olmuştu.

Karmaşık sorunlar

O günlerden bu günlere Balkanlarda çok şey değişti.

Türkiye'nin dışında kalan bütün Balkan ülkeleri savaşın ateşini ve ıstıرابını yaşadılar. Acısını tattılar.

Savaş sonrasında diğer yerlerde olduğu gibi Balkanlarda da yeni bir dünya kuruluyor, uzun yıllar devam eden soğuk savaş, ülkelerin birbirleriyle ilişkilerinde ideolojik sorunları da bir boyut olarak gündeme sokuyordu. Artık Balkanlar da tarihin kaydettiği en büyük iki ittifakin, NATO ve Varşova paktlarının varlığı söz konusuydu.

Soğuk savaş döneminin bu iğnec noktası Balkan Paktı idi. Yugoslavya'nın Sovyetler Birliği ile olan ilişkilerinin bozulması Kominform'dan çekilmesine neden olmuştu. Bu ortamda Birleşik Amerika Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında bir Balkan Paktı kurulmasını teşvik ediyordu. Üç ülke arasında yapılan görüşmeler sonucu 28 Şubat 1953'de Ankara'da üç devletin dışişleri bakanları Dostluk ve İşbirliği Anlaşması'nı imzalıyorlardı. Anlaşmanın başlıca hükümleri şunlardı;

Kosova Bölgesi, Arnavutluk ile Yugoslavya arasındaki tarihi bir sorun. Fotoğrafta 1912 yılında Kosova'da yaşayan "Arnavut savaşçılar" görülüyor.

len genç Türkiye Cumhuriyeti, önderi Kemal Atatürk'ün çok önem verdiği 'Yurtta Barış, Dünyada Barış' politikasını dış politika anlayışının temeli olarak hayata geçirmeye başlamış, Balkan devletleriyle ilişkilerini düzeltme çabalarını sürdürüyordu.

Balkan devletleri kendi aralarındaki sorunların büyük bir kısmını çözümlenmeye çalışırken, Türkiye'de 1929'dan 1933'e kadar Bulgaristan, Romanya, Yunanistan, ve Yugoslavya ile karşılıklı

dönemde yapılan konferansların ilk ikisine katıldığı halde sonrakilere Yunanistan'la olan sınır sorunlarını öne sürerek katılmadı. Bulgaristan'ın soğuk tutumuna rağmen Balkan Antant'ı 9 Şubat 1934 günü Atina'da imzalandı.

Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya dışişleri bakanlarının imzaladığı üç maddelik anlaşma, tarafların Balkan hudutlarını karşılıklı olarak garanti altına alıyor, ülkelerin menfaatlerini ihlal eder nitelikteki gelişmeler için ali-

“Üç devlet ortak çıkarlarıyla ilgili konularda birbirlerine danışacaklar ve üye devletlerin dışişleri bakanları yılda en az bir defa toplanacaklardır. Üç devletin kurmay başkanları hükümetlerine tavsiyede bulunmak üzere ortak güvenlik meselelerini inceleyeceklerdi!”

Ankara Antlaşması'na daha kuvvetli bir vechе verilmesi ve anlaşmanın geliştirilmesi konusunda yapılan görüşmeler sonucu 9 Ağustos 1954'de üç devletin dışişleri bakanları Yugoslavya'nın Bled şehrinde toplanarak “Balkan Pak-tı”nı kurdular.

Sovyetler Birliği'nde Stalin'in ölümü ile yumuşayan Yugoslav-Sovyet ilişkileri ve Yunanistan'ın 1954 yılında Birleşmiş Milletler'de uğradığı yenilgi paktın işlerliğini yitirmesine neden oldu. Bu biçimiyle 1960 yılına kadar devam eden Balkan Pak-tı Haziran 1960'ta sona erdi.

Bu denemeye rağmen Balkanlardaki durum karmaşıklığını sürdürdü. Balkan ülkeleri arasındaki çok parçalı görüntü devam etti.

Ülkeler arasındaki ayırım bu kadarla da kalmıyordu. Sosyalist ülkeler safından kopan Yugoslavya ve Arnavutluk, iki değişik odak daha yaratıyor, zamanla Türkiye ve Yunanistan arasında gittikçe dozunu arttıran çekişme, durumu daha da karmaşıklştırıyordu.

Ve nihayet nükleer, kimyasal ve konvansiyonel silahların etkinliklerinin giderek artması bu karmaşık tabloyu daha da içinden çıkılmaz hale getiriyordu.

Yine de Balkan ülkeleri arasındaki ilişkiler, hiçbir zaman pek sıcak olmamakla birlikte, dünyanın diğer bölgelerine göre “daha az soğuk”, buna karşılık iyi komşuluk esaslarına daha uygunleşti.

Ay sonunda gerçekleşen Balkan Ülkeleri Dışişleri Bakanları Toplantısı, gündemsiz yapılmasına, bir dizi sorunu gözardı etmesine, iyi niyet ifadelerini fazla aşmayan ve nezaket sınırlarının dışına taşmayan sonuçlarla yetinmesine karşılık, yine de bölgenin barışçı ge-

Balkanlar'da sorunlar yumağı

Balkan ülkelerinin kendi arasındaki ilişkilere göz atıldığında bir sorunlar yumağının varlığı ortaya çıkıyor. Etnik, siyasi ve askeri anlaşmazlıklar, sosyal yaşamları ve kültürel yapıları birbirini andıran Balkan insanların pek de ‘Huzur ve güven’ içinde olmadıklarını gösteriyor. Beş ülke arasındaki iç açıcı olmayan ilişkiler şöyle sıralanabilir:

Türkiye-Yunanistan; Davos sonrasındaki olumlu hava ümit verici ama, bu iki ülke, sorunların belirlenmesi konusunda bile henüz anlaşabilmiş değiller. Türkiye'ye göre, Ege kıta sahanlığı ve hava sahası, Batı Trakya'daki Türk azınlık ve Yunan adalarının silahlandırılması acilen çözümlendirilmesi gereken konular. Öte yandan Yunanistan salt bir sorun tanıyor, o da Ege kıta sahanlığı. Yunan Hükümeti Ege'deki hava sahasını uluslararası hukuk kurallarının vermiş olduğu bir hak, Batı Trakya sorununu da Türk değil, “Müslüman azınlık” konusu olarak görmekte. Yunanistan, arada bir İstanbul'daki Rum azınlık ve Patrikhane konularını da sorunlar listesine katmaktadır. KKTC ise uluslararası düzeyde çözüme kavuşturulması gereken bir konu.

Bulgaristan-Yugoslavya; iki ülke arasında Makedonya'nın ‘ne olacağı’ problemi var. Bulgaristan, Ayastefanos Antlaşması'nın 100. yıldönümü olan 1978 yılında, “Makedonya'da yaşayanlar aslında Bulgarlır!” diyerek konuyu yeniden gündeme getirdi. Yugoslavya bu iddia karşısında kayda değer bir tepki göstermedi.

Arnavutluk-Yugoslavya; Kosova sorunu olmasa, Arnavutluk'un bölgede gerilim kaynağı olduğu söylenemez. Yugoslavya sınırları içinde yer alan Kosova bölgesinde yaşayan Arnavut azınlık, çokuluslu devletin başını ağrıtmaya devam edeceğine benziyor. Arnavutluk, Kosova'nın da cum-

huriyet olmasını istiyor ama Yugoslavlar buna pek niyetli değil.

Bulgaristan-Türkiye; Bulgaristan'da yaşayan ‘Ayseller’ olayı periyodik aralıklarla gündeme geliyor. Sorun şimdilik, karşılıklı yapılan sinema ve TV filmleriyle ‘hallediliyor.’

Romanya; Bu ülkenin tek sorununu Macaristan'la. Romanya'nın sınır bölgesinde yaşayan Macar azınlığı iki ülke arasında sorun oluyor.

Ayrıca, Yunanistan ve Türkiye'deki nükleer silahlar diğer Balkan ülkelerinin tepkilerine neden oluyor. Konvansiyonel silahlara sahip Bulgaristan, Romanya ve Yugoslavya nükleer silahlar kaldırılınsın derken Arnavutluk, ‘Bu sorun beni ilgilendirmez. Nasıl olsa biz de hiçbirini yok’ diyerek çekimser kalmayı tercih ediyor.

Arnavutluk, son zamanlarda Yunanistan ile ilişkileri düzeltme yoluna giden ülkelerden biri. İki ülke arasındaki savaş hali, geçen yıl Yunan Bakanlar Kurulunun aldığı bir kararla yürürlükten kaldırıldı. Arnavutluk Devlet Başkanı Ramiz Alia BANS'A'yı hararetle destekliyor.

leceği bakımından umut verici oldu.

Yeni adımlar

Son toplantı, özellikle 1975'lerden sonra giderek hızlanan bir sürecin sonucu. Özellikle son beş yıl içinde, Balkanlarda işbirliği ve iyi komşuluk ilişkilerinin gelişmesi yolunda önemli adımlar atıldı. Bu arada kaydetmekte yarar var, özellikle azınlıklar sorunundan kaynaklanan bir dizi yeni sorun da gündeme geldi.

Stablotiç, aynı konuları içeren ortak bir bildiri yayımladılar.

• Buna benzer ortak bir bildiri, 4.11.1982'de Bükreş'te Yunanlı Başbakan A. Papandreu ile Çavuşesku arasında imzalandı.

• Bunu 26.2.1983'deki Romen-Bulgar ortak bildirisi izledi.

• 22.5.1983'de Evren Çavuşesku ortak bildirisi yayımlandı. Bildiride iki lider, *"Balkanlarda ve Avrupa'da iyi komşuluk bağlarını, barışı ve güvenliği güçlendiren ve bağımsızlık, ulusal egemenlik, hak*

dreu'nun Sofya'yı ziyareti sırasında Bulgaristan Devlet Başkanı Todor Jivkov, ülkesinin topraklarına bir tek nükleer füzenin bile yerleştirilmeyeceği konusunda teminat verdi. Buna karşılık Papandreu, tek taraflı bir kararla, Yunanistan'daki bütün nükleer silahları sökeceğini vaat etti.

• 1984 Ocak ayı içinde Atina'da, Bulgaristan, Yugoslavya, Romanya ve Yunanistan'ın konu ile ilgili uzmanlarının katıldığı bir toplantıda Balkanlarda Nuclear

Yunanistan ile Bulgaristan arasındaki olumlu ilişkiler özellikle 12 Kasım 1983 tarihinde Papandreu'nun Sofya'yı ziyareti ile doruğuna ulaştı. Bu ziyaret sırasında iki ülke arasında karşılıklı dostluk ve saldırmazlık anlaşması imzalandı. Taraflar, BANSA konusunda görüş birliğine varırken Papandreu, Yunanistan topraklarındaki nükleer füzelerin sökülmesine taraftar olduğunu açıkladı. Belgrad toplantısı öncesinde Yunan başbakanının bir günlük Sofya ziyareti de gözlerden kaçmadı.

Şubat sonunda Belgrad'ta yapılan Balkan Ülkeleri Dışişleri Bakanları toplantılarına kadar geçen süre içinde ikili ilişkilerin gelişmesi yönünde atılan adımları kısaca gözden geçirelim...

• 24.10.1982'de Balkanlarda işbirliği ve nükleer silahsızlanma konusunu içeren ortak Romen-Bulgar bildirisi yayımlandı.

• 27.10.1982'de Romanya Devlet Başkanı Çavuşesku ve Yugoslavya Başkanlık Divanı Başkanı P.

eşitliği ve içişlerine karışmama ilkelerine dayanan işbirliğinin gelişmesi yolunda katkıda bulunma kararlarını"; dile getirdiler.

• 1983 ekiminde Yunanistan Başbakanı Papandreu ile Yugoslavya Başbakanı Bn. Planiç, nükleerlerden arınmış bölgelerin (*nuclear free zone*), Balkanlar ve tüm dünya ülkelerinin çıkarına olduğu konusunda anlaştilar.

• 1983 Kasımında Papan-

Free Zone konusunda ilk önemli toplantı yapıldı. Toplantıya Türkiye'nin Atina büyükelçisi Tahir Alaçam da gözlemci olarak katıldı.

toplantının ikinci bölümü 13.2.1984'de yapılacaktı. Ancak Türkiye ile Bulgaristan arasında azınlık sorunlarından kaynaklanan ihtilaf büyüyünce gerçekleşmedi.

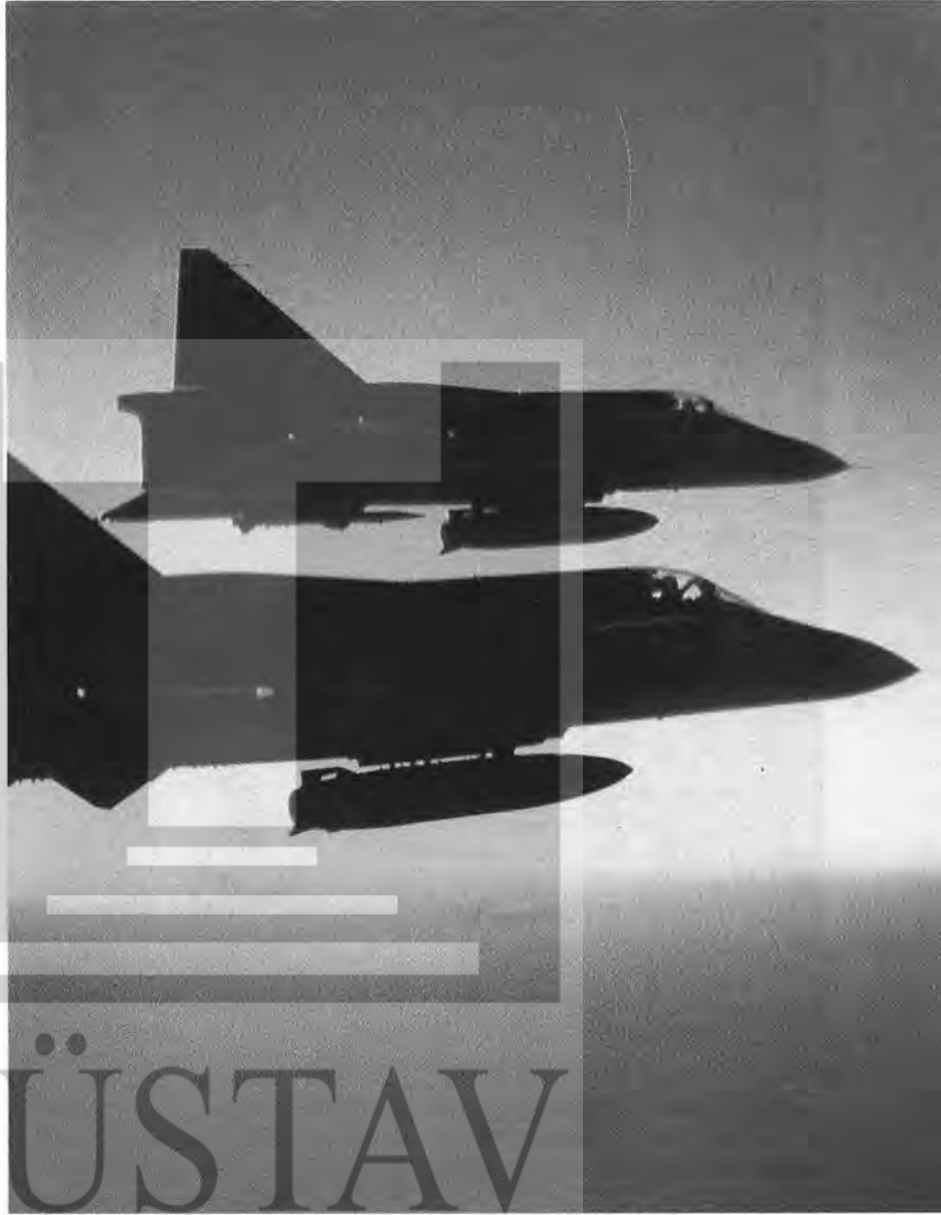
• 7.7.1986'da Çavuşesku ve Yugoslavya Dışişleri Bakanı R. Diz-

dareviç, Bükreş'teki görüşmelerinde Balkanların yabancı askeri üslerden kimyasal ve nükleer silahlardan arındırılması gereği üzerinde anlaştılar.

• 11.9.1986'da Papandreu, Bükreş'te Çavuşesku ile görüşmelerini tamamlayarak Jivkov'la görüşmek üzere Sofya'ya gitti. Üç güne sığan bu iki görüşmeden elde edilen sonuç, Atina, Sofya ve Bükreş arasında '86 sonuna kadar yeni bir uzmanlar görüşmesi düzenlenmesinin karara bağlanmasıydı. Aynı ziyarette Bulgaristan ve Yunanistan arasında ikili bir anlaşma imzalandı. Anlaşmaya göre iki ülke birbirlerine karşı girişimlerde bulunmayacak ve topraklarının bu tür girişimlere araç olmasına izin vermeyecek, iki ülkeden birinin güvenliğinin tehlikeye girmesi durumunda bu tehlikeyi geçiştirmek amacı ile görüş alışverişinde bulunmak için iki ülke temasa geçecekti. Anlaşma, BM Tüzüğü, Helsinki Sonuç Bildirgesi, geçerli uluslararası anlaşmalar ve uluslararası hukuk kurallarını ikili ilişkilerin gelişmesinde temel olarak görmektedir. Jivkov görüşmeden sonra, "hiçbir askeri blok Yunanistan ve Bulgaristan'ı birbirleri ile çatışmaya sürükleyemez" diyordu.

• 16.6.1987'de resmi bir ziyaret için Sofya'da bulunan Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanı E. Şevardnadze, Bulgar Dışişleri Bakanı V. Mladenov'la görüşmesinde nükleer silahlardan arındırılmış Balkanlar önerisini desteklediklerini ve ülkesinin bu bölgede nükleer silah yerleştirme ve kullanma konusunda gerekli garantileri vermeye hazır olduğunu belirtti.

• 28.7.1987'de Papandreu bu sefer Romanya'da idi. Çavuşesku ile görüştüktan sonra Yunanlı Başbakan, Balkanlarda "free zone" konusunda şunları söylüyordu: "Ortaya çıkan sorun, Türkiye'nin nükleer ve kimyasal silahlarla ilgili girişimlere katılmak istememesinden kaynaklanmaktadır. Ancak benim fikrim bir veya en fazla iki ülkenin istememesi durumunda bile bu girişimlere son vermeme-

Nükleer silahlarla donatılmış savaş uçakları Balkan ülkeleri arasındaki ilişkilerin seyrini belirliyor.

miz gerektiğidir."

• 21-22.10.1987'de Atina'da Doğu Akdeniz Komünist ve İşçi Partileri Konferansı düzenlendi. Türkiye, Yunanistan, İsrail, Sudan, İran, Kıbrıs, Irak, Filistin, Bahreyn, Suriye, Afganistan, Yemen ve Etyopya'dan komünist ve işçi partilerin katıldığı konferanstan sonra yayınlanan ortak bildiri "Silahsızlanmayı hedefleyen girişimleri, Balkanlar, Orta ve Kuzey Avrupa'da 'nuclear-free zone' önerilerini destekliyoruz" deniliyordu.

Bulgar Komünist Partisi de, toprak bütünlüğünü bozucu girişimleri ve bir ülkenin topraklarının başka bir ülkeye karşı kullanılmasını önlemek amacı ile Balkanlarda bir anlaşma imzalanması önerisini tekrarlıyordu.

• Ve nihayet Davos sonrası ortaya çıkan bahar havasını kaydetmekte yarar var. Bütün bu temaslar, Balkanlardaki ilişkilerin giderek nükleer silahlardan arındırılmış bölgeler tartışmasının (BANSA) yoğunluk kazanmaya başladı-

ğini gösteriyor. Bu arada Balkanların kimyasal silahlardan arındırılması konusu (BAKSA) da yavaş yavaş gündemi zorluyor.

'Nükleer tartışmalar'

Gerçekten de, Balkanlarda istikrarlı bir dengenin kurulması tartışmaları nükleer silahlar gündeme geldiğinde yeni bir renge bürünmüştü. Daha 1957'de, Romen hükümetinin ve Yugoslavya Bakanlar Kurulunun Balkanları nükleer silahlardan arındırmayı öngören iki ayrı önerisi, Türkiye ve Yunanistan tarafından kibarca reddediliyor, konu da sessiz sedasız kapanıyordu.

1960'lı yıllar bütün dünyada sıcak geçti. Nükleer silahlara karşı tepkiler her fırsatta dile getirilmişti. Devletler, kamuoyunun da baskısıyla, 'nuclear-free zone' konusunda birbiri ardı sıra girişimlerde bulunmaya başladılar.

1961'de Birleşmiş Milletler'in 16. toplantısında Afrika kıtasını 'Free zone' ilan eden bir karar alındı. 1963 Aralık ayında Polonya hükümeti Orta Avrupa'daki nükleer silahların dondurulmasını önerdi. Aynı yıl Bulgaristan, 1968'de de Yugoslavya Balkanlarda 'free zone' konusunu tekrar gündeme getirdiler.

1964'de Birleşmiş Milletler'in 19. toplantısında Latin Amerika 'Free zone' ilan edildi.

1968'de Sovyetler Birliği bütün Akdeniz'in nükleer silahlardan arındırılmasını öneriyordu.

Türkiye'nin baş ağrısı

Bütün bu gelişmelerin Türkiye'nin başını ağrıtmadığı söylenebilir. Ancak Dışişlerinin ustaca bir politika ile işin içinden sıyrıldığı da kuşkusuz.

Balkanların nükleer silahlardan arındırılması konusunda Bulgaristan, Yugoslavya, Romanya ve Yunanistan olumlu bir tavır takınırken Türkiye gelişmeleri sadece izlemekle yetiniyor.

Arnavutluk'un durumu ise daha farklı. Doğu Bloku ülkeleri ile bütün siyasi ilişkilerini kesen Arnavutluk, konuyla ilgili olarak şu politikayı izliyor;

"Bizim nükleer silahlarımız yok. Bu açıdan örnek teşkil ediyoruz. Diğer Balkan ülkelerini de bu örneği izlemeye davet ediyoruz. Tabii ki, Balkanların nükleer silahlardan arındırılmasından yanayız."

NATO'lu kardeşler

Balkanların nükleer silahlardan arındırılması konusunda en ilgi çekici yön, bu silahların sadece Türkiye ve Yunanistan topraklarında yer alması.

Ancak Balkanlarda 'nuclear-free zone'un iki askeri blokla ilgili olan bir sorunu da var. Türkiye ve Yunanistan, NATO'nun; Bulgaristan ve Romanya, Varşova Paketi'nin üyeleri.

Prof. Nazif Kuyucuklu

Altı kaval üstü şişhane

Prof. Nazif Kuyucuklu Balkan ülkeleri ve ekonomileri konusunda Türkiye'nin sayılı uzmanlarından biri. Bu konudaki yayınlarıyla tanınıyor. Belgrad Zirvesi öncesinde Kuyucuklu'nun görüşlerini aldık.

Balkanların nükleer silahlardan arındırılması talebini, Balkan ülkeleri arasındaki ilişkiler açısından değerlendirir misiniz?

Kuyucuklu — Balkanlar dünyanın 'sıcak bölgeleri' arasında yer alıyor. Çok karışık bir yapıya var. Farklı dinler, diller, yönetimler bir arada yaşamak zorunda. Balkan ülkelerinin ekonomik yapıları da birbirinden farklı: Yunanistan ve Türkiye piyasa ekonomisini uyguluyor, diyebiliriz. Ayrıca Yunanistan AT üyesi, Türkiye de girmeye hazırlanıyor. Öte yanda, Bulgaristan ekonomik

açısından Sovyetler Birliği'ne bağlı. Romanya daha farklı 'açık' uygulamalara gitmek istiyor ama ne ölçüde gerçekleştirebilir henüz belli değil. Arnavutluk, bu ülkelere 'sapsız' olarak bakıyor. Yugoslavya ise apayrı; kendine göre bir 'özyönetim' sistemi var.

Bulgaristan, Romanya ve Yugoslavya nükleer silahların Balkan topraklarından kaldırılmasından yana tavır alıyor. Yunanistan ara sıra olumlu bakıyor. Türkiye olayı, "bizim dışımızda" diye geçiştiriyor.

Türkiye'nin tavrı biraz gerçekçi gibi gözüküyor. Çünkü, nükleer silahların kaldırılmasını belirleyecek olan nedir? Balkan ülkeleri mi, yoksa 'süper güçler' mi? Son sözü söyleyecek olan yine onlar.

Burada esas olarak üç ülke söz konusu. Bulgaristan, Romanya ve Türkiye... Nükleer silahlar Türkiye'den kaldırıldığında Bulgaristan ve Romanya bunların kendi topraklarına yerleştirilemeyeceği konusunda nasıl garanti verebilir? Bu iki ülke Varşova Paketi'ne bağlı. Örneğin, bir Varşova Paketi üyesi olan Çekoslovakya'da nükleer başlıklı füzeler var. Yarın, diğerlerinde niye olmasın? İşin gerçeği yine ABD ve Sovyetler Birliği'nde yatıyor.

Ekonomik yapılarında farklı-

Askeri pakta üye olmanın nükleer silahlardan arındırılmış bölgeye katılmayı engellemediği genelde kabul edilebilir. Öte yandan, böyle bir bölgeye katılacak olan ülkeler için askeri pakta ve aynı zamanda 'free zone'a katılmanın getirdiği yükümlülüklerin bir dengeye alınması da söz konusu. Bu arada askeri blokların 'free zone' statüsüne göre rolünün de ele alınması gerekiyor.

Herhangi bir 'nuclear-free zone',

uluslararası hukuk kurallarına uyum zorunda. Şu veya bu askeri blokta geçerli olan ilkeler, uluslararası ilke ve kuralların ihlal edilmesi, görmezlikten gelinmesi ve daraltılması için gerekçe olarak kabul edilmeyor.

Temel kurallar

Bugünkü şartlarda nükleer silahlardan arındırılmış bir bölgenin kurulması bazı genel kurallara bağlı:

— Bölgenin her tür nükleer silahtan arındırılması,

— Bölgede, nükleer savaşta kullanılacak tesislerin bulunmaması. (Nükleer silah deposu, nükleer füze fırlatma üssü, nükleer bir güce ait haberleşme ve denetim üsleri gibi,

— Bölgedeki ülkelerin, gelecekte topraklarında nükleer silah bulundurmayaacakları ve topraklarından bu tür silahların geçişine izin vermeyecekleri konusunda sorum-

İlkler nelerdir? Veya ortak noktalar bulunabilir mi?

Kuyucuklu — Ekonomik yapılarıdaki farklılıklar şöyle incelenebilir. Kişi başına düşen gelir açısından Arnavutluk son sırada geliyor. Onu Türkiye takip ediyor. Daha sonra sırasıyla Yugoslavya, Romanya, Bulgaristan ve Yunanistan.

Bu ülkelerin hepsinin dış borcu var. Romanya hariç hepsinin dış ödemeler dengesi açık veriyor. Romanya'nın da açığı var fakat ihracatı fazla gözüktüyor. Bunun da nedeni iç talebi sürekli kılması. Ürettiğinin çoğunu ihraç ediyor. Dış ödemeler dengesi gerçekten açık vermeseydi iç karışıklıklar çıkmazdı. Romanya'nın ihracatı kalkınma hızından daha yüksektir. Dış ticaret yönleri de farklı. Bulgaristan ve Romanya dış ticaretlerinin büyük kısmını COMECON ile gerçekleştiriyor. Bulgaristan dış ticaretinin yüzde 80'ini, Romanya yüzde 57'sini sosyalist ülkelerle gerçekleştiriyor. Yugoslavya, ihracatının üçte birini Sovyetler Birliği'ne yapıyor. Yunanistan ve Türkiye'nin ise dış ticaret açısından Batı'yla ilişkileri daha fazla.

Bu ülkelerin hepsinde tarımın milli gelir içindeki payı yüzde 15-20 arasında. Sanayinin payı yüzde 30'larda. Yapılar bu bakımdan benziyor. Tarımdan sanayiye doğru bir değişme söz konusu. Balkan ülkelerinin tek ortak noktası, ithalatlarının büyük bölümünü ara malı ve yatırım mallarına yapmaları. Ekonomik açıdan başkaca ortak yönleri yok.

Bu ülkeler arasındaki ilişkilerde etnik ayrılıklar fazla sorun yaratıyor mu?

Kuyucuklu — Evet. Etnik sorunlar... Bulgaristan'ın Türkiye ile, Yunanistan'ın Batı Trakya ile Romanya'nın Macarlar'la... Yugoslavya ile Bulgaristan arasında Makedonya sorunu var. Yunanistan ve Yugoslavya arasında yine Makedonya sorunu, Arnavutluk ile Yugoslavya arasında Kosova, Yunanistan ile Arnavutluk arasında Epirus bölgesi sorunu... Yine Yunanistan ile Türkiye arasında Ege sorunu... Dışarıdan bakıldığında bunların hiçbiri sorun oluşturmuyor. Fakat içine girince olayın çok çeşitli boyutlarını görebiliyorsunuz. Bulgaristan bu konularda diğer ülkelere göre daha atak davranıyor. 1978'de Ayastefanos antlaşmasının 100. yıldönümünde Bulgarlar kampanya başlatarak Makedonya olayını ortaya attılar. "Makedonya'da yaşayanlar Bulgardır" diye iddialar ileri sürdüler. Diğer yanda Yugoslavya çokuluslu bir devlet. Arnavutluk Kosova'nın da cumhuriyet olmasını istiyor. Bütün bu karışıklık içinde Balkan ülkeleri arasında bir uyumun sağlanması biraz güç gibi gözüktüyor.

İlişkilerin düzeltilebilmesi, uyumun biraz olsun sağlanabilmesi için önerilen çözüm yolları var mı? Bu konuda sizin görüşünüz nedir?

Kuyucuklu — Balkan ülkeleri arasındaki ilişkileri sağlamak için bazda yürütmek için önce alt yapıyı oluşturmak gerekiyor.

Yugoslavya, Helsinki kararları-

nı uygulamak gerektiğini öne sürdü. Bu düşüncelerinde haklılar. Demokratik azınlık kararlarını uygulamak lazım. Siyasal haklara, toprak bütünlüğüne saygı göstermek sorunların çözülebilmesi için en güvenilir yol olarak gözüktüyor.

Bütün hepsinin çıkarları çok farklı yerlerde. Nükleer silahları kaldırılmıyorlar fakat konvansiyonel silahlar artırılıyor. Bulgaristan'daki atom santralleri ne olacak? Nükleer silahların 'barışçı amaçlarla' kullanılmasına karşı çıkılmıyor. Barışçı amaçla kullanıldığını kim garanti edecek? Böyle bir karar alındı diyelim. ABD ve Sovyetler Birliği bu karara ne diyecek? Öyle bir yapı ki, "Altı kaval üstü şişhane"...

Balkan ülkeleri tek başlarına karar veremedikçe, dışarıdan sürekli bir tehdit durumu söz konusu oldukça hiç bir yere varılamaz. Balkan ülkeleri aralarında toplanıp gösteri, propaganda yapıyor; asıl sorun 'yukarıda' çözümleniyor.

Oysa rahatlıkla kendi aralarında ekonomik işbölümü yapabilirler. Türkiye, Bulgaristan ile böyle bir anlaşma yapmıştı, fakat gelişen olaylar karşısında uygulanmadı. Örneğin, Yugoslavya toplam ihracatının Balkan ülkeleri arasındaki payı çok düşük. Bu geliştirilebilir. Bu ülkeler kendi aralarında daha yoğun ticari ilişkilere girebilirler. Turizm açısından işbirliği yapabilirler. Ekonomide sağlam bir baz yaratmak ve sorunu soğukkanlı bir biçimde ele almak gerekir.

luluk üstlenmeleri,

— Nükleer silahsızlanma için ülkelerin 'free zone' statüsünü kabul etmeleri.

Bu arada nükleerden arındırılmış bölgeler konusunda atılan adımların önemli ama sınırlı olduğunda açık: 'Nuclear-free zone' konusunda bugüne kadar yapılan girişimler beklenen olumlu sonuçta ulaşamadı. Olumlu sonuç veren sadece iki anlaşma imzalandı. 1959'da Antarktika (İnsanoğlunun yaşamadığı bir bölge) nükle-

er silahsızlanma çalışmaları de, Türkiye'nin salt Avrupa bölümü (Trakya) ile free zone'a katılmasını öngören Yugoslav önerisi. Önerinin gerekçesi Türkiye'nin bütünüyle nükleer silahlardan arındırılmış bölge fikrini kabule yanaşmayacağı düşüncesine dayanıyor:

Yugoslavya'nın önerisi anlamlı olmadığı savıyla diğer Balkan ülkeleri arasında da resmi bir kabul görmüyor.

gerektiğini belirtiyorlar.

Öte yandan Papandreu hükümeti, nükleer silahsızlanma konusunda girişimlerde bulunuyor. Ancak Türkiye'nin 'free zone'a salt Trakya ile katılması, başka bir deyişle, asıl nükleer tehlike olan Anadolu'daki nükleer başlıkları uzaklaştırmaması durumunda iki ülke arasında askeri dengeye bozulmuş gözü ile bakıyor.

Yunanistan ve Türkiye gibi dış siyasetlerini 7/10 oranına göre belirleyen ülkelerin böyle bir öneriyi

Atina'daki Elliniko ABD üssünden bir görünüm.

er silahlardan arınmış bölge olmasını öngören anlaşma Birleşmiş Milletler çerçevesinde kabul edildi. 1968'de ise yine BM çerçevesinde Orta ve Güney Amerika'yı Nükleer Free Zone yapan Tlatelco anlaşması imzalandı. Bu arada, uzayın, deniz ve yeraltının nükleer silahlardan arındırılmasını öngören anlaşmalar da imzalanıyordu. Fakat, Fransa denizaltında nükleer denemeler yaparak bu anlaşmaları çiğnedi.

Nükleer silahlar konusunda Türkiye'yi ilgilendiren bir diğer ge-

Yunanistan ve Türkiye paradoksu

Yugoslav önerisini tartışmalı hale sokan iki önemli sakınca olduğu belirtiliyor. Bunlardan biri Yunanistan, diğeri Türkiye ile ilgili.

Türkiye için 'toprak bütünlüğü', bütün iç ve dış siyaset konularını ele alırken göz önüne alınan başlıca ilkelere birisi. Siyasi gözlemciler Türkiye'nin toprak bütünlüğünü zedeleyecek bir şekilde nükleer silahlardan arındırılmış Balkanlara katılmasını beklememek

kabul etmeleri olasılık dışı.

ABD etkeni de göz ardı edilmiyor.

Bu ülke NATO'nun güney kanadının nükleer silahsızlanma ile güç kaybına uğramasını pek kabul edemez görünüyor. Gözlemciler, özellikle Ortadoğu'da, İsrail'in gelecek için umut vermemesi sorununun ABD'nin ret gerekçesini daha iyi açıkladığına dikkati çekiyorlar.

Bu konuda dikkate alınması gereken bir diğer nokta. ABD'nin bölgedeki konumu: Yunanistan topraklarında Amerikan Silahlı

Kuvvetleri tarafından yerleştirilmiş olan 164 nükleer başlık bulunuyor. Ayrıca, 'dual capable' yani çift kullanımlı silahlar da konumlanmış durumda. Londra'da bulunan Askeri Araştırma Merkezi (ISS) 1986-87 Askeri Dengeler Yılı-ğı'nda şu bilgilere yer veriyor:

"Yunanistan topraklarında 32 adet M110 (203 mm) ve 108 adet M109 (155 mm) nükleer top bulunmakta. 'Dual Capable' silahlar ise, 100 km. menzile kadar ulaşabilen LANCE yer füzeleri, F 104 ve F4E uçakları. Bu uçaklar konvansiyonel olduğu kadar nükleer bomba da taşıyabiliyor."

Amerikan Kongresinde geçtiğimiz yıl '87 savunma bütçesi görüşülürken yanlışlıkla gündeme giren gizli bir liste bir perdeyi araladı. Yunanistan'daki bir Amerikan üssünde nükleer silahlarla donanmış savaş uçakları bulunduğu ortaya çıktı. Aynı listeye göre Batı Avrupa ve Uzak Doğu'daki 20 Amerikan üssünde nükleer silah taşıyan uçakların varlığı belirlendi. Türkiye ve Federal Almanya topraklarında bulunan 5 ABD üssü savaşa hazır durumdaydı. Türk hükümeti olayın açığa çıkmasından sonra bu tür nükleer silahların salt İncirlik üssünde bulunduğunu kabul etmek zorunda kalıyordu.

El altındakiler

Görüldüğü gibi, gerek Balkanların nükleer silahlardan arındırılması konusunda, gerek bu dosyada sadece varlığını belirtmekle yettiğimiz Balkanların kimyasal silahlardan arındırılması konusunda katedilmesi gereken yol hayli uzun ve çetrefil.

Buna karşılık Balkanlarda iyi komşuluk ilişkilerinin de ötesinde yakın bir dayanışma ortamının sağlanabilmesi için hayli geniş olanaklar söz konusu. Bunların başında hiç kuşkusuz, ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi geliyor. Bu somut temel üzerinde sağlanabilecek yakınlık, kısa vadede

BANSA ve BAKSA konusunda sonuç getirmese de bölge barışının yerleşmesi için olumlu bir temel hazırlamaya aday.

Balkan ülkeleri arasında geliştirilecek ticari ilişkiler önceleri oldukça sınırlı gibi gözükse de tam

110 milyon kişilik bir pazarın harekete geçirilebilmesinin yolunu açabilecek. El altında sayılabilecek böyle bir pazarın şartlarının oluşturulması karşılıklı dostluk ilişkilerini somut bir temele oturttabilecek... ■

Buzlar çözülüyor

Türkiye ile Bulgaristan arasında azınlık sorunundan kaynaklanan ve 1984 yılı başından bu yana gittikçe gerginleşen ilişkiler, Belgrad'da yapılan Balkan Ülkeleri Dışişleri Bakanları Toplantısı'nın hemen arefesinde imzalanan bir protokolle "yumuşama" sürecine girdi.

Dışişleri Bakanı Mesut Yılmaz ile Bulgaristan Dışişleri Bakanı Mledanov arasında sürpriz sayılabilecek bir şekilde imzalanan protokol uyarınca taraflar, iki ayrı çalışma grubu oluşturarak aralarındaki sorunları tartışmayı ve bu gruplarca oluşturulan çözüm önerilerini bakanlar düzeyinde görüşmeyi kararlaştırdılar. Dergimiz baskıya girerken gelen haberlere göre, Türkiye Dışişleri Bakanlığı karşı tarafa yeni bir göç anlaşması taslağı sunmak üzere hazırlıklarını tamamlamış durumdaydı.

Tarafların aralarındaki sorunlara barışçı çözüm yolları arama amacıyla attıkları olumlu adımın, 1986 yılı aralık ayında Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Nüşet Kandemir ile Bulgaristan Dışişleri Bakan Yardımcısı İvan Ganev arasında yapılan bir gizli görüşme ve bu görüşmeyi izleyen iki ayrı buluşmada varılan mutabakata dayandığı belirtiliyor. Buna göre, sonuncusu bu yılın şubat ayında Cenevre'de gerçekleşen uzun bir buluşmada hazırlanan protokol metni dışişleri bakanları toplantısı için Belgrad'da bulunan Yılmaz ve Mladenov'un imzasına sunuldu.

İki dışişleri bakanı tarafından imzalanan protokole göre taraflar,

ikili ilişkilerde mevcut olan sorunlara "insani konular da dahil olmak üzere" çözüm bulmak amacıyla bir çalışma grubu oluşturarak, iki ülke arasında iyi komşuluk, dostluk ve işbirliği ilkelerini içerecek bir deklarasyon tasarısı hazırlayacaklar. Taraflar arasında oluşturulacak ayrı bir çalışma grubu da, ekonomi, ticaret, turizm, teknoloji, haberleşme ve kültürel alanda işbirliğini hızlandıracak somut önlemleri belirleyecek. Bu arada dışişleri bakanları arasında düzenli olarak istişari görüşmeler yapılacak.

Bilindiği gibi Türkiye ile Bulgaristan arasında, azınlık sorunu gündeme gelinceye kadar oldukça iyi düzeyde sayılabilecek komşuluk ilişkileri yürürlükteydi. Devlet Başkanı Kenan Evren, 12 Eylül'den sonraki ilk önemli dış ziyaretini 24 Şubat 1982'de Bulgaristan'a yapmış, Bulgaristan Devlet Başkanı Todor Jivkov da 5 Haziran 1983 yılında Türkiye'ye yaptığı ziyaret ile bunu iade etmişti. Jivkov, Türkiye'de, Varşova Paketi ülkelerinin NATO ile silahsızlanma ve askeri güce başvurmama konularını içeren bir anlaşma imzalamaya hazır olduklarını belirtmiş, BANSA'ya taraftar olduklarını yinelemişti.

Suriye ile uzun zamandır soğuk olan ilişkilerini Şam ziyareti ile düzeltme çabaları gösteren, Davos zirvesinde Yunanistan ile ilişkileri düzene sokan Özal hükümetinin, komşu Bulgaristan ile olan sorunları iyi komşuluk ilişkileri çerçevesinde çözümlene gayreti içinde olması, dış politika da almaya başladığı olumlu puanları artırıyor.

Rekabetin kerameti

NEŞE KARS

Hasan'ın gözü osiloskoptaydı. Bütün dikkatini parmaklarının ucuna toplamış, önündeki televizyonun geometrik ayarını yapıyordu. Ama bir uğursuzluktu işte: Dikey ile yatay tam yerine otururken biri kaçırıyordu... Hadi albaştan!

Bu kadar bir oynamayı kim fark edecekti? Hasan da bunu biliyordu ama inatlaşmıştı bir kere. Milim affetmiyordu.

Nefesinin altından konuşuyordu kendinle: "Az daha döndür... Simdi sağına... Veeeee..."

Tamam diyemedi. Zil avaz avaz çalmaya başlamıştı. Başını kaldırdı. Hata ışığı kırmızı yanıp sönyordu. Kendisi mi sebep olmuştu buna? Yoo, önünden geçen her setten emindi. Eee?

Bant stop etti... Hasan yerinden kalktı, camekanın oraya yürüdü.

Çıkış kalite kontrol bütün üretimi durdurmuştu. Hatalı setin nedeni bulununcaya kadar bekleyeceklerdi.

Türk sanayiinin içinde bulunduğu ortam özellikle dayanıklı tüketim mallarında kaliteli üretimi zorluyor. Artık rekabette başarılı olabilmek kaliteyi üretmeye bağlı. Bu gerçek, tüketicinin kaliteli ürünü satın alma şansını artırıcı sonuç yaratıyor.

Bir üründe bulunması gerekli özelliklerin tümü "kalite" olarak adlandırılıyor. Kaliteyi, üretimin

Gittikçe
daralan
iç pazardaki
kıyasıya
rekabet
firmaları
kaliteli
üretim
yapmaya
zorluyor

başlangıcından bitimine ve tüketicideki ömrü süresince, "fonksiyonel ve estetik açıdan beklentilerin karşılanabilmesi" olarak tanımlamak da mümkün. Elektrikli araçlar için buna bir de hayatı hata ortaya çıkarmaması eklenebilir.

Varlık nedeni

Son yıllarda kaliteli mal üretiminde belirgin bir artış var. Kaliteli üretimi zorlayan etkenlerin ba-

şında rekabet geliyor. Rekabet kıyasıya bir mücadeleyi beraberinde getiriyor. Firmaların gerek iç pazarda gerekse dış pazarda varlıklarını koruyabilmeleri kaliteli üretim yapmalarından geçiyor. Bir başka deyişle kaliteyi üretmelerinden...

Tüketicinin parasının karşılığını almak istemesi, seçiminde hassas davranması, eğitim düzeyinin yükselmesi ile bilinçlenmesi kaliteli üretimi zorlayan bir başka neden.

Firmaların rekabet oyununun sahnelendiği piyasaların günden güne değişmesi, rekabet koşullarının ve araçlarının değişmesine yol açıyor. Üç yıl önceki koşullarla bugünküler arasında gözle görünen farklar var. Geleceği tahmin edilemek biraz güç olmakla birlikte olanaksız değil.

Avrupa tutkusu

Türk pazarlarında ithal malların listesi ne kadar uzasa da, elektronik cihaz ithalatı yok denebilecek düzeyde. Beyaz ve elektronik eşya ithalatında uygulanan gümrük vergi ve fon oranlarının olabildiğince yüksek tutulması, ithalatı kısıtlayıcı etki yapıyor. Ancak yasa değil. İsteyen yüksek vergi ve fon oranlarını göze alarak istediği zaman ithalat yapabiliyor. Bu durum firmaların huzurunu kaçırmaya yetiyor. Halkımızda öteden beri var olan bir olguyu göz ardı edemiyor firmalar: Avrupa malına olan tutku. Aynı işi yapabilecek cihazın Avrupa ya da dünyanın herhangi bir ülkesinden ithal edileni seçiyor. Yerli üründen kaçışın ancak kaliteyi yükselterek durdurulabileceğinin bilincinde firmalar.

Rekabetin ilk perdesi, ithal mallarla rekabetle başlıyor. Genellikle Almanya bağlantılı yapılan işçi beraberinde ya da permi yoluyla yurda sokulan dayanıklı tüketim malları da üreticiler için rekabete değer oranda. Bu tür mal girişi bile Demokles'in kılıcı gibi Türk sanayiinin üzerinde etkisini hissettiriyor.

Daralan iç pazar

Ancak iç pazar çekişmesinin özellikle son yıllarda oluşan nedeni başka. İç tüketimde pazar daralması, artan kapasite çaprazı, sanayicinin çözemediği bir kör düğüm haline gelmiş. Tüketicinin alım gücünün enflasyona bağlı olarak sürekli gerilemesi, gereksinim olduğu halde alım oranını yani talebi düşürüyor. Ekonomideki arz-talep dengesi bozuluyor. Artan kapasite ile üretim yapan firmalar, daralan pazardaki paylarını arttırmak için kıyasıya mücadele ediyorlar. Kendilerini geliştirmek için önlemler alıyor, çareler arıyorlar.

Alınan önlemlerin başında da kaliteli üretim geliyor. Yaklaşık üç yıl öncesine kadar, "ne üretirsen üret satarsın" mantığından hareket edenler, artık "ne kadar kaliteli üretirsen satma şansın o ölçüde artar" mantığını kullanıyorlar. Rekabet, tüketicinin lehine sonuçlar yaratıyor. Daha kaliteliyi ucuz elde etme olanakları doğuyor. Ancak kaliteyi yükseltmek de talep artışını gerçekleştiriyor. Tüketici yaşamını kolaylaştırmak için aldığı aracın, sık sık arızalanarak, yaşamını daha zor hale getirmesini istemiyor. Seçimini yaparken sarraf terazisi hassaslığını gösteriyor. Böylece de en kalitelisinin, en az arıza yapanın seçilmesi firmaları zorlayan ikinci etken oluyor.

AT yarışı

Tüccarın iyisi "Tanrım beni rakipsiz bırakma" diye dua edermiş. Üreten çok, tüketen az. İşte rekabetin doruğu. Kendini kabul ettirebilen iç pazarla yetinmiyor, dünyaya açılabilmenin yollarını arıyor. İç rekabetin yanına, dış rekabet de ekleniyor.

Türkiye'nin dışa açılma politikası sanayi ürünleri için de geçerli. Profilo Holding Genel Müdürü Orhan İyiler, sanayi ürünlerinin dış pazarlarda satılmasıyla kendimizi kanıtladığımızı belirtiyor ve "Artık Türkiye, özümüyle, inciriyle, değil, sanayi ürünleriyle dış pazarlarda temsil edilecek" diyor.

Tam üyelik başvurusundan sonra gündemden inmeyen Avrupa Topluluğu, üyelikle birlikte çekimeli rekabete sahne olacak. Türk sanayicileri, ürünlerinin Avrupa ülkelerinde şimdiden pazarlanmasının, üyelikten sonra yarıştan galip çıkma şansını arttıracacağı görüşünde. Bu gerçek, Avrupa pazarlarında Türk ürünü görebilme oranını da yükseltmiş.

Batıya doğru

Ekonomik ve politik nedenler-

nin güvenini kazandı. Sanayi ürünlerinde dünya pazarlarındaki payımızı arttırmak için çalışıyoruz. Gücümüzü yalnız güreş ve boksta değil, ürünlerimizin kalitesinde de göstereceğiz," diyerek duygularını dile getiriyor.

Dünyaya açılmada karşılaşılan sorun, ihracat yapılan ülkelerin istediği gibi üretim yapabilmek. Türk standartlarının dünya standartlarına ulaşmadaki başarısı, TSE damgasının dünya pazarlarında önem kazanmasını sağladı.

Avrupa pazarlarının kapısı kaliteyle açılıyor.

İç tüketimden önce Ortadoğu ve Afrika ülkeleri dışında, dış pazarda temsil edilmeyen yerli sanayi ürünleri, yavaş yavaş Batıya açılmaya başlıyor.

Özellikle son iki yıldan beri ülkemizde üretilen sanayi ürünlerini ABD'den Avrupa ülkelerine değin, dünyanın en gelişmiş ülkelerinde görmek mümkün. Simtel Teknik Genel Müdür Yardımcısı Mustafa Şabanoglu, "Batıya açılmayla birlikte yerli üretim dünya-

Türk sanayii dünya standartlarında üretim yapabildiğini kanıtlamak için, önce Türk standartlarına uygunluğunu belgelemek zorunda. İthal teknoloji ve yüzde 60 ithal malzeme ile üretim yapıldığı için, Türk standartlarının da uluslararası geçerli normlara bağlı olması zorunluluğu ortaya çıkıyor. TSE'nin elektronik ile ilgili normları, dünya elektronik standardı IEC'nin standartlarına ulaştırılmış durumda.

Kalite zinciri

Kaliteyi üretebilmek, kaliteyi kontrol etmekten daha ucuz ve güvenli. Bu amaçla pek çok üretici firma, kalite zincirleri oluşturarak, hammaddenin girdi öncesinden başlayarak, mamul hale gelinceye, hatta satış sonrasına değin işlevsellik kazandırmış durumda. Kaliteye yapılan yatırımlar, araç, gereç ve eleman yetiştirmek amacına yönelik eğitim olarak sıralanabilir. Mamulü, kullanım sırasında meydana gelebilecek arızalara göre deneylerden geçirmek kalitenin düşmanlarını ortadan kaldırmak için yeterli olamıyor.

Kalitenin düşmanları

Kalite konusundaki önemli sorunlardan biri de yan sanayi. Ancak teknik sorunların dışında yan sanayi kuruluşlarında çalışan elemanların istenilen niteliklerden uzak olmaları kaliteyi olumsuz etkiliyor. Yan sanayi yapacağı her üretim için, üretimi yaptırılan kuruluştan dizayn ve teknik talimatları alıyor. Ancak, elemanlar, istenilen nitelikleri yeterince anlayama-

dıkları için üretimin kalitesi düşük oluyor.

Mamulün taşıma sırasında karpuz gibi atılması, nakliye sarsıntıları, taşıyıcıların hataları da ürün kalitesini etkileyen nedenlerden. Dahası kullanma sırasında yerine getirilmemesi, genellikle kılavuzların okunmaması ve amacına uygun kullanılmaması gibi faktörler kaliteyi etkiliyor.

Tüm bunlara karşın firmalar ne yapıyor?

Araştırma-geliştirme (Ar-Ge) merkezleri dışı açılma ve ihracat politikasının uygulanmaya başlamasından sonra yaygınlaşmış bulunuyor. Üzerinde çalışılan ürün için en ideal olan dizayn ve malzeme saptaması Ar-Ge'de gerçekleştiriliyor. Ar-Ge'nin asıl faaliyeti, üretimin gerçekleşmesi için gereken bilgileri vermek, bunun yanında kalite specklerini de belirlemek.

Ürünün ideal olabilmesi için araştırmaya geniş kaynaklar tanınıyor. Giriş kalite kontrol merkezleri, hammadde girdisinin istenilen standartlara uygun olup olmadığı-

nı saptıyor ve standart dışı malzemenin üretime girmesi engelleniyor. Üretimin her aşamasında, cihazlar ya da insanlardan oluşan kontrol sistemi kurulmuş. Hammadde mamul hale gelinceye değin olabilecek hatalar yerinde tespit edilerek, kalite maliyetleri en aza indiriliyor. Üretimi tamamlanan cihaz son kontrollerden geçtikten sonra satışa sunuluyor. Müşteri hizmetleri bölümü, tüketicideki kullanım sırasında oluşacak arızaları gidermekle görevli.

Bekoteknik Kalite Müdürü Nuray Şengil, kalite zincirinin son halkasının kullanmada ve taşımada çıkabilecek arızaları saptamaya yönelik olduğunu belirtiyor. Mamul elde edildikten sonra yapılan testleri şöyle anlatıyor Nuray Şengil:

“Taşıma sırasında meydana gelebilecek arızaları görmeye yönelik olarak vibrasyon testleri uygulanıyor. Parti halinde çıkan cihazlardan örnekleme yöntemiyle birkaç tanesi seçilerek belirli titreşimlere tabi tutuluyor. Dünya standartlarında hata olarak belirtilmiş çeşitli gruplara girip girmediği kontrol ediliyor.

Örneklerde çıkan herhangi bir hata bütün partinin reddedilmesine neden oluyor.

Cihazın çevre koşullarına uyum sağlama derecesini kontrol amacıyla yönelik nem ve iklim testleri yapılıyor. Ürünün, dünyanın neresinde kullanılacağı bilinmediğinden belirli sıcaklık ve nem oranlarında normal fonksiyonları sürdürüp sürdüremediği saptanmış oluyor. Cihazlar -5 ile +40 derecelerde hazırlanmış, sabit sıcaklıktaki bölümlere sokuluyor ve bir süre çalıştırılıyor. Fonksiyonlarında aksaklık görülen parti reddediliyor.

Drop test denilen atma testlerini de, ambalaj ve dizayn hataları belirlemeye yönelik olarak uyguluyoruz. Testlerden sonra piyasaya hatalı ürünün çıkma oranı minimum oranlara indirilmiş oluyor.”

Bekoteknik tüm uğraşlarına

KALİTE KONTROL

karşın yan sanayi hatalarını gide-remeyince, bir plastik fabrikası kurmuş ve elektronik cihaz üreticilerine yan sanayi kuruluşu gibi hizmet vermeye başlamış. 1987 Ağustosunda üretime geçirilen fabrika sayesinde pek çok üretim hatası engellenerek kalitenin üretilmesi yolunda büyük adım atılmış.

Yeni yatırımlar

Kalite yükseltilmesi, yeni teknolojilerin kullanım alanına geçirilmesiyle de yakından ilgili. META, Türkiye'de ilk kez robotla üretimi gerçekleştirecek. META Yönetim Kurulu Başkanı Tahsin Ersoy, "Elemanlardan kaynaklanan hataları robot kullanarak çözümleneceğimize inanıyoruz. Sıkı rekabet koşullarında kaliteden ödün vermek gerek. Kaliteyi en yüksek noktaya ulaştırmak ve bu noktada tutabilmek amacıyla, tüm olanakları kullanarak üretim yapılması zorunlu. Bu nedenle 1988 Nisanından itibaren üretimin bazı aşamalarında robot kullanacağız" diyor.

Bekoteknik çok kısa bir süre önce 11 kanal ve aramayı otomatik olarak gerçekleştiren televizyon üretimi başlattı. Meta, resim içinde resim gösterebilen ve ayrıntıyı yakınlaştıran video üreterek yakın bir gelecekte piyasaya sunacak. Bunlar da kalite üretimini zorunlu kılan teknolojinin son ürünleri.

Kalite çemberleri

Kalitenin üretilmesi, çalışanların şirketin bir parçası olduğunu hissetmesi, güven duyması ve belirli konularda uzmanlaşması ile de ilgili. Bunun gerçekleştirilmesi, çalışanın, kalite ve şirket geliştirmeye katılımını sağlamakla mümkün olabiliyor. Kalitenin üretilmesi yolunda ciddi adımları bulunan tüm firmalar, çalışanların katılımını sağlamak amacıyla kalite çemberi uygulamasını başlatmışlar. Aynı işi yapan, kendi alanlarında kalite ve diğer sorunları saptamak, analiz etmek ve çözmek için dü-

zenli bir temelde gönüllü olarak bir araya gelmiş bir grup insan olarak tanımlanıyor kalite çemberi. Bu çalışmalar sonucu ortaya çıkan çözüm yolları da uygun görüldüğü zaman uygulanıyor.

Üretimin başlangıcından bitimine değin kalite kontrolü yapılması Zero Defect denilen kontrol sistemi ile gerçekleşiyor. Bu, tüm firmalarda kullanılan bir yöntem.

Firmaların kaliteye yaptıkları yatırımlar azımsanmayacak boyutlara ulaşmış durumda. İç pazar tüketiminin daraldığı bir ortamda bütün çabalar niçin?

Hedef Avrupa

Türk sanayicisi dışa açılmanın özellikle Avrupa pazarlarına ürün sunmanın gerekliliğine inanıyor. Tam üyelik gerçekleştiikten sonra, ortak bir pazarda rakiplerle kıyasıya mücadele edilecek. Tüm üretici firma yetkililerinin görüşü, içinde bulunulan ortamda dışa açılmayan firmanın ayakta kalmasının mümkün olmadığı noktasında birleşiyor. Özellikle Avrupa ül-

IEC Türkiye'de toplanacak

Dünya elektronik standartları IEC'nin 1988 genel kurul toplantısını Türkiye'de yapacak. Her yıl düzenli olarak yapılan toplantıların bu yıl Türkiye'de yapılacağı, Türk standartlarının dünya standartlarına ulaştığının kanıtı olarak değerlendiriliyor. Dünya Standartlar Enstitüsü (ISO)'nun elektronik standartları ile ilgili bölümü olan IEC Türk standartlarını da onaylamış. Zaten TSE'nin elektronikle ilgili normları IEC'nin çevirisi niteliğinde. TSE Dünya Standartları Enstitüsünün kurucuları arasında bulunuyor, dünya standartlarının geliştirilmesi, yeni teknolojinin gerektirdiği normların zorunlu hale getirilmesinde görüş bildiriyor. Eylül ayında yapılacak toplantıda elektronik normlarının önemli oranda geliştirileceğine dikkat çekiliyor.

kelerinde işçilik ve yatırım maliyetlerinin yüksek olması, gelişmekte olan bir ülkede üretim yaptırma yolunu seçmelerine yöneltiyor. Türkiye, bu yolu seçen ülkelerin üretim merkezi olmayı, hazır bir pazara ihracat yapmayı tercih ediyor. Bunu sağlayabilmek için Türkiye'de kaliteli üretim yapıldığının kanıtlanması gerekiyor. Bugün pek çok Avrupa ülkesinde Türk ürünleri kullanılıyor, değişik adlar altında satılıyor. Avrupa'nın istediği güven yaratılmış. Türk sanayicisi rekabetten korkmadığını da belirtiyor ve "AT ülkeleriyle rekabet edemeyecek olsaydık, henüz tam üye olmadığımız halde pek çok AT üyesine ihracat yapamazdık," sözlerinde birleşerek bunu dile getiriyor.

Simtel Teknik Genel Müdür Yardımcısı Şabanoğlu, Simtel'in İsviçre Rotel firmasının üretimini yaparak, Rotel marka elektrik süpürgelerinin ihracatını yaptıklarını belirtiyor ve ekliyor: "Halkımızdaki Avrupa malı düşüncesi artık değişmeli. Türkiye'de üretilip ihraç ediliyor, tekrar Avrupa malı olarak geri dönüyor. Tabii çok pahalı satılıyor. Avrupa malı denilen ürün Avrupa'da üretilmiyor. Türk kalitesinin Avrupa eşdeğerinde olduğunu, ancak Avrupa firmalarından birinin markası ile satıldığında anlayabiliyoruz. Bu değişmeli. Avrupa markalı olan da, bizim markamız da yine bizim üretimimiz. Kalitemize olan güven Avrupa normlarından kalite belgesi almamızı sağladı. Üretimimize güveniyoruz. Halkımızın da güvenmesini istiyoruz."

Yeşil yandı. İşbaşı! Çıkış kontrolünde yakalanan hatanın kaynağı onbir dakikada bulunmuştu. Makinenin ararı yapıldı, bant yürüdü.

Hasan tezgaha geçti. Daha parmakları düğmeye değmemişti ki yatayla dikey hop yerlerine oturdular. "Ulen", dedi Hasan, "zevk-lendiniz benimle, değil mi?"

Biraz dinlenmek aletlerin de keyfini getirmişti anlaşılın. ■

Şenlik başlıyor

Istanbul Kültür ve Sanat Vakfı tarafından düzenlenen Uluslararası İstanbul Sinema Günleri'nin yedincisi 4-17 Nisan 1988 tarihleri arasında gerçekleştiriliyor.

Festival gösterileri geçen yıl olduğu gibi yedi salonda yapılacak. Salonların çoğu Beyoğlu bölgesinde. Bu kararın alınmasında, çok sayıda film görmek isteyen seyircilere izleme kolaylığı sağlamak ve Beyoğlu'na yeniden bir kültür merkezi niteliği kazandırmanın etken olduğu bildiriliyor.

Bu yıl, programda gösterilerin yanı sıra, konuk yönetmenlerle söyleşiler ve tartışmalar da yer alacak. Programın oluşturulmasında dünya sinemasının ustalarının yanı sıra, genç yaratıcıların ürünlerini de yer verileceği kaydedildi.

Sinema Günleri'nde ayrıca sinema sanatını konu alan filmlerden oluşan bir bölüm de var. "*Sinema Sinemaya Bakıyor*" başlıklı bu bölümde sinema üstüne konulu filmler ve ünlü yönetmenlere iliş-

kin belgeseller izlenebilir.

Sinema dünyasının başarılı eleştirmenlerinden Michel Ciment, David Robinson, Ronald Holloway, Ferid Boughhedir'in filmleri bu yılki programın ilginç yönlerinden birini oluşturuyor.

1988'in *Avrupa Sinema Yılı* olması nedeniyle "*Bir Avrupa Sinemasına Doğru*" başlıklı bölümde çeşitli Avrupa ülkelerinin yönetmenlerini buluşturan ortak yapımların yer alacağı kaydediliyor.

"*Ustalar*" bölümü bu yıl Sovyet ve İtalyan ustalara ayrıldı. Andrei Tarkovski'nin tüm yapıtlarının sunulacağı bir toplu gösteri, programın en önemli bölümleri arasında. Bir diğer toplu gösteri de, Sinema Günleri'nin önceki yıllarında bazı yapıtları sunulan Ettore Scola'ya ait.

Bir başka geleneksel bölüm: "*Dünya Festivallerinden*". Bu bölümde Cannes, Berlin, Venedik, Rio, Locarno, Chicago ve Nantes festivallerinde ödüllendirilmiş yapıtlar sunulacak.

Sinema Günleri '88'in öteki bö-

lümüleri şu başlıkları taşıyor: "*Dünya Sinemasına Bir Bakış*", "*Kadın Gözüyle*", "*Canlandırma Sineması ve Belgeseller*".

Bu yılın ülkesi: **Fransa**. Günümüz Fransız sinemasından bir kesit izlenecek.

Sinema Günleri'nin "*Türk Sineması '87-88*" bölümünde son yılın ürünlerinden 15 film yarışacak. Bunlardan birine "*Eczacıbaşı Vakfı Yılın En İyi Türk Filmi Ödülü*" olarak 6 milyon lira verilecek.

Yarışmaya katılacak filmleri seçecek olan ön jüri, Düzenleme Kurulu temsilcisi Atilla Dorsay, SESAM temsilcisi Hülya Koçyiğit ve sinema yazarı Sungu Çapan'dan oluşuyor.

Öte yandan, Düzenleme Kurulu'nun aldığı karar uyarınca, Sinema Günleri 1989 yılından başlayarak İstanbul Uluslararası Film Festivali adını alıyor.

7. Uluslararası İstanbul Sinema Günleri'nde ödüllü filmler önemli bir yer kaplıyor. Bu filmlerden bazıları şunlar:

Ağıt / Zoltan Fabri (1982 Berlin Film Festivali Gümüş Ayı Ödülü)

Tema / Gleb Panfilov (1987 Berlin Film Festivali Büyük Ödülü)

Hoşcakalın Çocuklar / Louis Malle (1987 Venedik Film Festivali Büyük Ödülü)

Nedamet (Pişmanlık) / Tengiz Abuladze (1987 Cannes Film Festivali Jüri Özel Ödülü)

Viyana'ya Hoşgeldin / Axel Corti (1987 Şikago Festivali Büyük Ödülü)

Fotoğraf / Nicos Papatakis (1987 Rimini Avrupa Film Festivali Büyük Ödülü)

Erkekler / Doris Dörrie (1986 Vevy Güldürü Filmleri Festivali Büyük Ödülü)

Özgeçmiş / Pavel Koutsky (1987 Valladolid Belgesel Sinema Büyük Ödülü).

Şenlik Düzenleme Kurulu'nun yaptığı açıklamaya göre, Altın, Lale Yarışması'nda Türkiye'yi, Yavuz Tuğrul'un "*Muhsin Bey*" ile Sahin Kaygun'un "*Dolunay*" adlı filmi temsil edecek.

Ayrıca, aşağıdaki filmler de Sinema Günleri'nin çeşitli bölümlerinde yarışma dışı olarak gösterilecek.

Gece Yolculuğu / Ömer Kavur

Av Zamanı / Erden Kıral

Yer Demir, Gök Bakır / Zülfü Livaneli

Ateşten Günler / Ziya Öztan.

Rezervasyon Programı

Sinema Günleri program ve rezervasyon formları 10 Mart 1988 tarihi itibarıyla Beyoğlu: Lale, Dünya, Emek, Sinpop; Taksim: AKM, Osmanbey: Gazi; Kadıköy: Moda sinemaları gişelerinde dağıtımına başlanacak.

Önceden doldurulacak rezervasyon formları 14-19 Mart tarihlerinde 10-17 saatleri arasında AKM gişesinde toplanacak. 23 Mart Çarşamba günü saat 10'da AKM ön fuayesinde dört gün sürüp 26 Mart Cumartesi saat 17.30'da sona erecek. ■

Abuladze'nin *Nedamet*'i:

"Gerçek üstün geldi." Gürcü yönetmen Tengiz Abuladze, 1987 Cannes Film Festivali Jüri Özel Ödülü'nü kazanan *Nedamet (Pişmanlık)* adlı yapıtını kısaca böyle yorumluyor.

Nedamet, 1968'de "*Yakarı*" ile başlayan ve 1976'da "*Arzu Ağacı*" ile süren bir üçlünün sonuncusu. Hepsindeki ortak tema: '*Suçsuz kişilerin suçlu ilan edilmesi*'.

Abuladze'nin sinemaya olan ilgisi lise yıllarındayken başlar. 19 yaşındayken Ayzenshtayn'a yazdığı mektupta, yanında çiraklık yapmak istediğini belirtir. O sıralar ağır hasta olan Ayzenshtayn, genç Abuladze'yi şöyle yanıtlar: "*Düşün. Düşün. Bir sinemacının ekmeğini kazanabilmesi güç iş tir.*" Ayzenshtayn'ın bu yanıtına rağmen sinemaya olan tutkusu azalmayan Abuladze, bugün 64 yaşında ve ünlü bir yönetmen.

Sovyetler Birliği'nin geçmişteki katı yönetiminden Abuladze de nasibini almış. GOSKİNO (*Devlet Sinema Komitesi*) onun filmlerini otuz yıl süresince "*3. sınıf*" olarak değerlendirmiş. Brejnev döneminde yazılan, Andropov

döneminde Rusçaya çevrilen "*Nedamet*", "*Perestroika*" ile gösterime girme olanağına kavuşuyor. Filmi 2 ayda 4 milyon Moskovalı izliyor.

2,5 saatlik "*Nedamet*"te olay herhangi bir yerde gelişir. Belki de Gürcistan'da. Kahramanın adı Varlam Aravidze'dir.

"*Nedamet*" Aravidze'nin ölümlüyle başlar. Zorba belediye başkanı her gün yeniden gömül-mektedir ve her gece, Varlam'ın kurbanlarından birinin kızı onu mezardan geri çıkarır: "*Gömmek, onu affettir.*" Varlam tutuklanır, işkence görür, suçlanır. Onu başışlamayı kimse düşünmemektedir. Çünkü, belediye başkanlığı dönemindeki sözleri anımsanmaktadır: "*Her üç kişiden 4'ü düşmandır!*"

Tengiz Abuladze, '*Stalin döneminde sürekli bir korku içinde yaşıyorduk*' diye anlatıyor. '*Doktor olan babam boşuna Nomenklatura'yı bekliyor, valizini daima hazır tutuyordu...*'

Rene Clair tutkusunu yönetmen izleyicisine de seslenerek şöyle diyor: '*Ruhumu bir saat için size açıyorum.*'

Asım Bezirci'nin barış şiirleri

Asım Bezirci uzun süredir çalıştığı son kitabını geçen ay içinde çıkardı. Ege Denizi'nin iki kıyısında yaşayan ozanların ve Kıbrıslılar'ın dostluğa bakışlarını inceledi.

■ Geçen ay “*İnceleme ve Şiirlerle Türk-Yunan Dostluk ve Barışı*” adlı çalışmanız yayımlandı. Ondan önce de “*Halkımızın Diliyle Barış*” ve “*Şairlerimizin Diliyle Barış*” adlı kitaplarınız çıkmıştı. Son eserinizle bunlar arasında ne gibi bir ayırım var?

Bezirci — Sizin gibi başkalarının da merak edeceğini düşünerek, son kitabımın başında bu sorunuza şöyle cevaplıyorum:

Kitaplarımdan ilki “*Halkımızın Diliyle Barış*” iki bölümden oluşuyordu: “*İnceleme*” başlıklı birinci bölümde savaş ile barışın tanımları, özellikleri, kaynakları belirtiliyordu. Ayrıca, Osmanlı İmparatorluğu ile Cumhuriyet Türkiye'sinde barışın tarihçesiyle halk şairlerinin ürünleri değerlendiriliyordu. İkinci bölümde XIII. yüzyıldan günümüze değin sa-

vaşa karşı ve barış için halkımızın söylediği seçme destanlar, türküler, ağıtlar sunuluyordu. Şiirlerin altında açıklayıcı notlar, tarihsel bilgiler veriliyordu.

İkinci kitap, “*Şairlerimizin Diliyle Barış*” “*Halkımızın Diliyle Barış*”ı bütünlüyor, hem de onun gibi iki ana bölüme ayrılıyordu: “*Şiirimizde Barış*” bölümünde savaş ile barışın nitelikleri açıklanıyor ve barışa ulaşmanın yolları araştırılıyordu. Ardından, XX. yüzyılın başından bugüne kadar Balkan, Birinci Dünya, İkinci Dünya, Kore ve Vietnam savaşları ile atom, hidrojen ve nötron bombalarına ilişkin tarihsel bilgiler aktarılıyordu. Şairlerimizin onlara gösterdiği sanatsal tepkiler örnekleriyle değerlendiriliyordu. “Barış Şiirleri” bölümünde ise savaş karşı, barıştan yana çıkan şairler kısaca tanıtılıyor ve şiirlerinden seçmeler veriliyordu. En son da bir kaynakça yer alıyordu.

■ Peki, son kitabınız “*Türk-Yunan Dostluk ve Barışı*”nda ne yapmak istediniz?

Bezirci — Son kitabım, “*İnceleme ve Şiirlerle Türk-Yunan Dostluk ve Barışı*” da yine iki ana bölümü kapsıyor: İlk bölümde iki komşu arasındaki ilişkilerin “*tarihçe*”si çıkarılıyor. Osmanlılar dönemiyle Cumhuriyet döneminde görülen ve söz konusu halkları/ulusları ilgilendiren önemli olaylar tarih sırasıyla özetleniyor. Bu arada Atatürk ve Venizelos gibi değerli devlet adamlarının barış ve dostluk yolunda harcadıkları olumlu çabalar ile söyledikleri yararlı sözlere de yer veriliyor. Sonraki bölümlerde Türk şairlerinin Yunanlılar için yazdığı dostluk şiirleri bulunuyor. Onları Yunan şairlerinin genel olarak barış, özel olarak da Türkler için kaleme aldıkları dostluk şiirleri izliyor. “*Kıbrıs Şiiri*” bölümü ise Türk ve Rum şairlerinin birbirlerine duyduğu yakınlığı yansıtan örnekleri içeriyor. En sonda da, kitapta adı geçen şairlerin kısa yaşamöyküleri ile kaynakça bulunuyor.

■ Barış üzerinde bunca durma-

nızın nedenlerini açıklar mısınız?

Bezirci — Adı geçen kitaplarının inceleme bölümlerinde uzun uzadıya belirttim ya, yine de kısaca açıklayayım: Çıkacak yeni bir dünya savaşı geçmiştekileri gölgede bırakacak ve tüm insanlığın yok olmasıyla sonuçlanacaktır. Savaş ancak 8 dakika sürecek ve depolanmış 200,000 nükleer füzedden yalnızca 200'ü dünyayı yok etmeye yetecektir. Ya yeryüzünde adil, yaygın ve kalıcı bir barışı birlikte kuracağız, ya da toptan hiç olacağız. Tam Shakespeare'in dediği gibi: "Var olmak ya da olmamak, işte sorun budur!"

Söz konusu kitaplarımda bu büyük tehlikeyi göstermeyi ve barışın kurulmasına küçük bir katkıda bulunmayı amaçladım. Ayrıca, şiririmizin şimdiye dek karanlıkta kalmış önemli bir bölgesini de birazcık aydınlatmayı istedim.

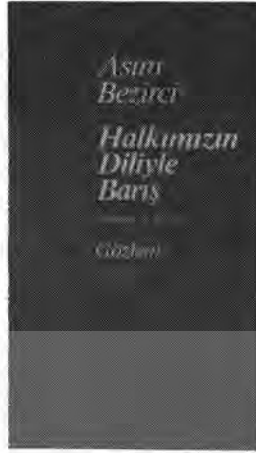
■ **Türk-Yunan ilişkilerinin düzelmesi için kitabınızda neler öneriyorsunuz?**

Bezirci — Şunların yapılmasını yararlı görüyorum: Uyuşmazlık doğuran sorunları önyargı, karama, suçlama, tehdit, baskı, şantaj, cebir ve şiddet gibi savaşçı davranışlarla değil, tanışma, görüşme, konuşma, uzlaşma gibi barışçı yöntemlerle çözmeye uğraşmak;

Yurdun bütünlüğüne, ulusun bağımsızlığına ve egemenliğine saygı göstermek koşuluyla karşılıklı hak, adalet, eşitlik, özgürlük ve çıkar temeli üzerinde iki ülke arasında politik, ekonomik, kültürel ilişkileri, turizmi ve ticareti geliştirmek, vize ve gümrük engellerini kaldırmak;

Emperyalist devletlerin, silah üretici ve satıcılarının soğuk ya da sıcak savaş propagandalarına, gerginlik ve düşmanlık yaratıcı kışkırtmalarına kapılmayarak silahlanma yarışını yavaşlatmak/durdurmak ve bundan sağlanacak parayı ülkenin kalkınmasına, halkın/ulusun toplumsal ve kültürel durumunun iyileştirilmesine harcamak;

Türklerle Yunanlıların birbirlerini yakından tanıyıp daha çok

asım bezirci

ŞAIRLERİMİZİN DİLİYLE
BARIŞ

İnceleme ve Şiirler

İnceleme ve Şiirlerde

Türk-Yunan
Dostluk ve Barışı

ASIM BEZİRCİ

Barış için ne dediler?

"Türk ve Yunan, her iki halkın da en yüksek çıkarları tam bir uyum içindedir."

Atatürk

"Türk halkının bize dost olmasının değerini bilmekteyim. Türk halkı da aynı biçimde Yunanlıların dostluğunu değerlendirmiştir."

Venizelos

"Tarihimiz ve coğrafyamız, Türk ve Yunan olarak bizlere ortaklaşa ve dostça yaşamamızı buyurmaktadır. Türk ve Yunan halkları birbirine düşman değildir. Ortaklaşa düşmanlarımızın, biz iki komşu ülke halklarını birbirine düşman etmekten çıkarları bulunanlar olduğunu iş işten

geçmeden anlamalıyız."

Aziz Nesin

"Ben kendi halkımı tanırım. Onların çoğunluğu Türkleri tanır ve severler. (...) Unutmayalım, çok ama birçok ortak noktamız var. Kuşkusuz, ayrıldığımız noktalar da var. Bunlar da doğaldır. Ama anımsamamız gerekir: Türklerle Yunanlılar dört yüzyıl birlikte yaşamışlardır. Barış içinde birlikte yaşamışlardır. Mutfaktan tutun müziğe kadar Türklerden çok şey öğrendik. Tabii ki, Türkler de Yunanlılardan çok şey öğrendiler. (...) Bana sorarsanız, her şeye karşın, onlar sorunlarını yine birlikte barışçı yollarla çözebilirler."

Mikis Theodorakis

sevmeleri için karşılıklı olarak geziler, şenlikler, fuarlar, maçlar, yarışlar, ödüller, sergiler, konferanslar düzenlemek, bilim, teknik, sanat, kültür ve edebiyat ürünlerinin tanıtımını, değiş tokuşunu, alışverişini arttırıp yaygınlaştırmak;

Eğitim/öğretim yayınlarında yer alan ve iki ulusu birbirinden soğutup uzaklaştıran küçültücü, karalayıcı, korkutucu, kuşku, kin, nefret ve düşmanlık aşılavıcı şovenist yazıları, çizimleri, resimleri, fotoğrafları çıkarmak ve onların yerine sevgi, dostluk, kardeşlik, yakınlık

duygularını uyandıracak/pekiştirecek hümanist örnekleri koymak; aynı işlemi radyo, televizyon, sinema gibi yaygın iletişim araçlarında da yürütmek;

İki ülke arasında barış, dostluk ve dayanışma ilişkilerini genişletip güçlendirmek üzere sanat ve düşünce adamları arasında geziler, toplantılar, ödüllü yarışmalar düzenlemek, ortak filmler, yayınlar yapmak, dernekler kurmak vb...

Bunlar ilk elde aklıma gelenler. Araştırılsa, kim bilir, daha nice etkili yollar bulunur... ■

Büyülü dünya

TÜSTAV

Cicim (Tekirdağ'dan)

A nkara'da Gazi Mustafa Kemal Bulvarı ve Meşrutiyet Caddesi, İstanbul'da Topkapı Sarayı, İzmir'de Alsancak-Cumhuriyet Bulvarı, Antalya'da Kaleiçi'nde ve Kapadokya'da geniş vitrinli, oldukça büyük, üzerinde "Kültür ve Turizm Bakanlığı Satış Mağazası" yazılı bir mağaza gördünüz mü, önünde biraz durun. Durun ve vitrinlerine şöyle alıcı gözle bir bakın. İpek ve yün halılardan kilimine-cicimine, batığından işlemesine, bakırından pirincinden, tombağına çömleğine, çinisinden porselenine, takısından aynasına, rahlesinden sandığına, derisinden

camına, minyatüründen hat'ına, hediyelik eşyasına kadar çeşit çeşit Türk el sanatı ürünleriyle karşılaşsınız. Renkleri, çizgileri ve biçimleriyle büyüklü bir dünya sizi kendine çekiverir.

"Bu yıl satış mağazaları zincirimizi hava limanlarımıza kadar uzatacağız" diyor, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Döner Sermaye İşletmeleri Merkez Müdürü Doğan Yılmazkaya. Ve ekliyor:

"1985'te bu göreve geldiğimde, el sanatları konusunda müthiş bir potansiyel olduğunu gördüm. O sırada Güran'la tanıştık. Birlikte, el sanatları ürünlerinin toplanması, değerlendirilmesi ve sunulması için bir proje geliştirdik. Ve bu

proje gereğince Meşrutiyet'teki mağazayı açtık.

Sözü burada Döner Sermaye İşletmeleri Merkez Müdürlüğü Sanat Danışmanı Güran Erbek alıyor:

"El sanatlarında çok büyük ölçüde bir dejenerasyon vardı. Ve bu ürünlere bu bakanlığın sahip çıkması gerekiyordu. Uzman düzeyindeki mevcut elemanlarla dokuz kişilik bir kurul oluşturduk. Bu kurulun esas görevi, bize getirilen el sanatı ürünleri nitelik ve fiyat yönünden değerlendirmek ve bu işlerle uğraşanları doğruya yönlendirmek. Çünkü son derece yanlış şeyler getiriyorlar. Mesela, naylonla dokunmuş kilim gibi. Merkez

Müdürlüğümüzce değerlendirip aldıklarımızı satış mağazalarımıza sunduk.”

— Sayın Yılmazkaya, sanırım ilk mağaza zaten Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın altındaydı. Sonra Meşrutiyet Caddesi'ndekini açtınız. Neden önce Ankara?

— Nedeni şu. Bir kere kordiplomatik burada. Kordiplomatik mensupları el sanatlarına son derece meraklı. Sonra yurtdışına büyük çapta hediye Ankara'dan gidiyor. Bunun için yabancılar Çıkrıkçılar Yokuşu'na giderlerdi. Ve çok zaman da yanlış şeyler alırlardı. Şimdi biz onlara doğru olanı sağlıyoruz.

Erbek ve Yılmazkaya, amacın, Anadolu'nun çeşitli yörelerinde, hele de dağ köylerinde altı ay kıy boyunca oturmak zorunda kalanların zamanlarını ve emeklerini değerlendirmek olduğunu söylüyorlar. Her ikisi de, kaybolmuş el sanatlarını ortaya çıkarmanın devletin görevi olduğu inancında. Yeni kullanım alanları yaratmanın da. Bunu gerçekleştirmek için, özüne dokunmadan, niteliğini bozmadan el sanatlarını geliştirmek gereği üzerinde duruyorlar. Araştırmaları bu yönde yoğunlaştırmışlar.

— Sayın Erbek, bu çalışmalarınızda ortaya önemli boyutlarda bir şeyler çıktı mı?

— Evet... Araştırmalar sonunda, son iki yılda 500 civarında yeni obje bulduk. Tombak, Beykoz, İznik çinisi, Beylik dönemi ve Selçuk dönemi çinileri, Çanakkale seramikleri vs. Kök boyayla boyanmış ve elle yapılmış kilimler neredeyse kaybolmuştu. Bunları canlandırdık. İnanın kök boya elde etmek son derece basit. Çevredeki birtakım bitkileri bir kazana koyup kaynatmaktan ibaret. Ama nedense unutulmuş. Sonra, Gaziantep kakmaları, Karadeniz dokumaları, Gaziantep kutnusu ve benzerleri. Bunlar yeniden üretilip mağazalarımızda satılma aşamasına geldi. Böylece üreticilere de pazar açılmış oldu.

— Sayın Yılmazkaya, bu ürün-

lere ilgi var mı? Ya da istediğiniz ölçüde mi?

— Çok rahat alıcı buluyor bu ürünler. Kumaş olarak bile satıyoruz. Gösterilen ilginin sebebi de belli. Bir kere biz, devlet olarak ticari amaç gütmüyoruz. Elbette döner sermaye olarak işin bu yanına da önem vermek zorundayız ve bu zorunluluğu gözden uzak

Parfüm şişesi (Gordion'dan)

tutmuyoruz ama, ne olsa özel sektörden farklıyız. Özel sektör, haklı olarak, olayı tamamen ticari görüşle ele alıyor. Sonra, bizim mağazalarımızda satışa sunduğumuz ürünlerdeki objeler piyasadakilerden çok daha kaliteli... Ve fiyatlar da daha düşük.

Hem Yılmazkaya, hem Erbek, hediyelik eşya konusunda da bir yozlaşmadan, bozulmadan yakını-

yorlar. Turistik amaç gözetmenin, bu alanda da üreticileri yanlış yönlendirdiğini anlatıyor ve “Hediyelik eşya üreticilerine de doğru olanı, asıl olanı göstermek şart, çünkü onlar da konuyu tamamen ticari olarak görmüşler ve bugüne kadar da ellerinden tutan biri olmamış” diyorlar.

Şimdi bu görevi Kültür ve Turizm Bakanlığı üstlenmiş. Üreticinin getirdiği ürünleri kurul değerlendiriyor ve aslına uygun, doğru bulduklarını alarak, anında ödeme yapıyor. Ama Erbek ve Yılmazkaya yine de yakınıyorlar.

Yakınıyorlar... Çünkü hediyelik eşya konusunda dünya piyasalarına girecek potansiyelimiz varmış... Ama çok istedikleri halde, bu potansiyeli henüz istedikleri ölçüde harekete geçirememiş ve tam olarak değerlendirememişler. Çünkü üretim son derece yetersizmiş. “Yurt dışından çok miktarda talep var, ama Türkiye’de hem üretici hem de o üretimi depolayacak tüccar az” diyorlar.

— Peki bunları arttırmanın bir yolu yok mu?

— Var elbette. Ve o yolda araştırmalar da yapıldı. Gerekli kredilerin sağlanması, yeni atölyeler açılması, mevcutlarının genişletilmesi konusunda çalışmalar tamam.

— Birçok ülkede, kentlerin biraz dışında tüm sanat dallarındaki insanların rahatça çalışabildikleri sanatçı köyleri var. Bizde ise...

— Bizde ise, yok, evet... Biz Türkiye'nin çeşitli yörelerinde *zanaatçı köyleri* kurmayı düşünüyoruz. Atölyesi, kitaplığı, arşivi vs. ile... El sanatları için gerekli “yarı mamul ürünleri” yapacak atölyeleri kurmak şart. Anadolu’da, zümrüt dahil, her türlü kıymetli taş var. Ama biz bunları dışardan getiriyoruz. İstiyoruz ki, mesela bu taşları yapacak atölyeleri kuralım.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Döner Sermaye İşletmeleri Merkez Müdürlüğü bu çalışmalara ek olarak bir başka çalışmayı da sürdürüyor. Geleneksel el sanatlarının

yanı sıra müzelerde bulunanları da üretmeye başlamışlar. Amaç, her müzede bulunan eserlerin röprodüksiyonlarını çıkarıp, bunları çok modern mağazalarda satışa sunmak. Yerlisi kadar yabancı turistin de bunlara büyük ilgi göstereceğini düşünüyorlar. Şimdilerde müze kataloglarının yapımını sürdürüyorlar. Yılmazkaya ve Erbek "Bu çalışmaların sağlayacağı gelir akıl almaz boyutlarda olacak, bu, Türkiye bütçesi için tarım kadar ağırlıklı bir olaydır" diyorlar.

— Yanlış anımsamıyorsam, bir halı projeniz olacaktı. Türk El Halıları Projesi.

— Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın, devlet bakanlıklarından biriyle ortaklaşa geliştirdiği bu proje uygulamaya konuldu bile. Projeyi geleneksel halılarımızdan yola çıkarak hazırlamıştık. Önce 13, 15, 18. yüzyıldaki halılarımızın çekimlerini yapıp bilgisayara verdik. Sonra bunları bire bir ölçülerde bilgisayardan çıkardık. Yani aslıyla aynı boyutlarda. Şimdilerde dağ köylerine varıncaya kadar, köy köy dolaşarak bu motifleri kooperatiflere, kooperatif olmayan yerlerde köylülere veriyoruz.

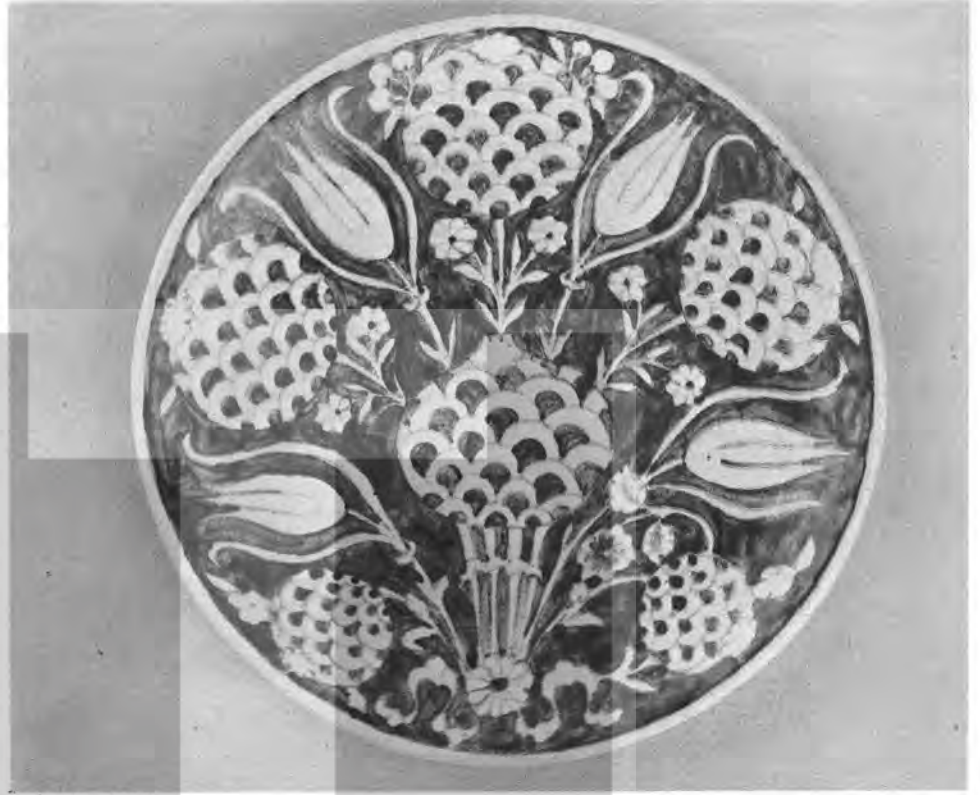
Veriyorlarmış. Ve vermekle kalmayıp çözgüyü, desen uygulamayı, kök boyayı vb. öğretiyorlarmış. Bir ya da iki defada öğreniyormuş üreticiler. Öğretenler de, en fazla ikinci gidişten sonra hiçbir sorun olmadığını görüp seviniyorlarmış.

— Peki ya sonra?

— Halıların her biri için bir kimlik hazırlıyoruz. Bu kimlikte halının yapıldığı yöre, cinsi, dokuyanın kimliği, boyutları ve bir fotoğrafıyla, deseninin bir bölümünün büyütülmüşü bulunuyor. Bugüne kadar üç bin desen çıkardık ortaya. Ve böylece, bugüne kadar bulunmayan bir arşiv oluştu.

Yılmazkaya ve Erbek sözlerini bir dilekle bağlıyorlar:

"Biz bu çalışmalarda yol gösteriyoruz. Ama istiyoruz ki, özel sektör de ilgilensin, bizden motif, desen filan istesin. Üretimin bu yolla daha da artacağına inanıyoruz çünkü" ■

Iznik çinisi

İsa Çelik:

Kolay işleri sevmem.

Benim için fotoğrafta ışık, leke dengeleri önemli.

HARUN KARAKUŞ

“**T**aksiye bindim, Ahlat’dan Tatvan’a doğru gidiyoruz. Yolun ilerisinde bir tepe var. Bir de baktım; güneş tepenin yamacından batıyor. Kıp-kırmızı... Ve bir koyun sürüsü, tozu dumana katarak yamaçtan aşağı

doğru iniyor. Tam istediğim fotoğraf. Bu görüntü karşısında korkunç derecede heyecanlandım. Sesim çıkmıyor. Şoföre dur diyemiyorum, kekelemeye başladım. Adamcağız da garip birşeyler olduğunu anlamış olacak, ‘bir şey mi var abi?’ dedi. Fakat o süre içinde 3-4 kilometre gitmişiz. Çaresiz, ‘Devam edelim..!’ dedim.”

Dağın yamacında tepsi gibi kır-

mızı bir güneş ve tam ortasından tozu dumana katarak ‘renkahenk’ içinde ilerleyen koyun sürüsü. Her sanatçının yaratmak istediği bir sanat eseri, hatta her gazetecinin yazmak istediği bir haber vardır. İsa Çelik’in de hayatı boyunca çekmek istediği fotoğraf bu. “O defa olmadı ama bir gün mutlaka..” diyor.

İlk fotoğraf sergisini 1973 yılın-

TÜSTAV

da Ankara'da açan İsa Çelik, yapıtlarında grafiğin egemen olduğunu belirtiyor. İçerik kadar biçiminde önemli olduğunu söylüyor. Çalışmalarında sürekli olarak 'ışığın sesini' aradığını vurguluyor.

"Benim için, fotoğrafta ışık ve leke dengeleri çok önemli. Kolay ışıkları sevmiyorum. Işıklar zor olmalı. Zaten yaşamımda da kolay işleri hiç sevmemişimdir. Fotoğrafın nerede çekildiğinin önemi yok. Beni ışık ilgilendiriyor?"

Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'ni bitiren İsa Çelik, fotoğraf çekmeye de o dönemde başlamış. "Ankara'da gün doğmadan kalkar sokaklarda dolaşırdım. İlk fotoğraf sergimi de Bentdresi'ndeki bir sokakta çektiğim fotoğraflarla açtım. Amacım şuydu: Fotoğraf yapmak için mutlaka Evliya Çelebi gibi dolaşmanın gereği yok. Kendime oradan bir sokak seçmişim. Her kesimden insan vardı. Anadolu'ya veya başka bir yere gittiğin zaman ilginç olay peşinde koşuyorsun. Hoş manzara peşinde koşuyorsun. Oysa bir sokakta bile, insan ve toplum gerçeğini yakalayabilirsin". Bir örnek vereyim. Bir hapishanede kadın mahkumlara makine dağıtıyorlar. Fotoğraf çekmeyi, karanlık odayı öğretiyorlar. Dört tarafı kapalı bir yerde, sadece gökyüzünü ve kendilerini görüyor kadınlar. Oradan öyle iyi fotoğrafçılar yetişiyor ki, bir tanesi *Life*'in ünlü foto muhabirlerinden oluyor."

Çalışmalarında zaman boyutunun da önemini belirten İsa Çelik, deklanşörün kaydettiği 'ana', zamanı da eklemek gerektiğini söylüyor. Yapıtları genellikle konularına göre ayrılmış diziler biçiminde. Kadınlar, çocuklar, çamaşırlar, gece satıcıları, antik kentler gibi...

Fotoğraf çekerken herhangi bir sorunla karşılaşmış veya karşılaşmadığı şeklindeki soruya da şöyle yanıt veriyor:

"Tepkiler çok değişik biçimler-

de oluyor. Bence bir sokağa ya da insanların arasına sıkıyönetim arabası gibi girmek lazım. Onlara sevgiyle yaklaşmak, dostluk kurmak gerekir.

Fotoğrafını çektiğim insanları, nesnelere de sevmek zorunda değilim. Bir panzer fotoğrafı çekeceksem, onu niye sevmek zorunda kalayım? Onun adına başka bir şeyi seviyorum...

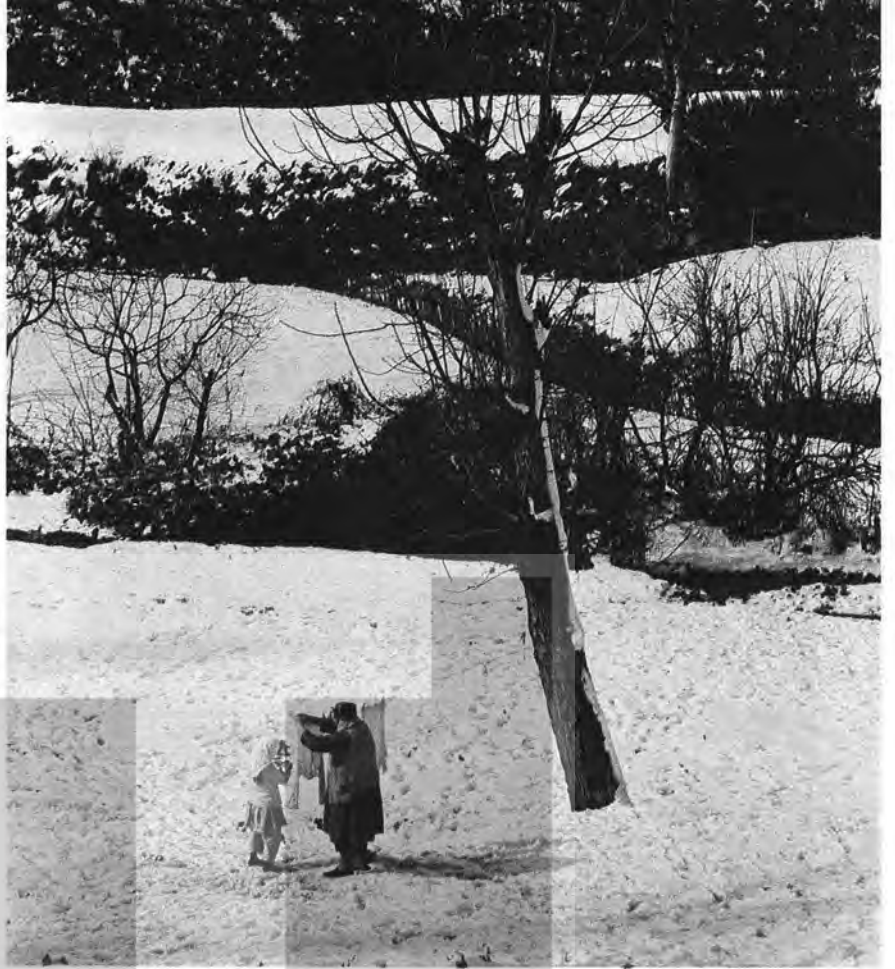
İlginç olaylarla çok kez karşılaştım. Bir gün Mevlana'nın türbesini çekiyordum. Türbenin üzerine güneş ışığı geliyor. Müthiş parlamalar var. Parlayan şeylerden çok hoş fotoğraflar çıkar. Tam türbenin tepesine de bir kuş oturmuş. Tabii hemen bahçeye atladım; kuşun kaçmaması için. Bekçi, izin almadan girilmez kardeşim; diye bağıyor. Ben o sırada iki üç kare çektim. Sonra beni oranın yetkilisine götürdü. Adam, 'Niye izin almadan çekiyorsunuz!' diye beni azarlardı. Ben de, 'haklısınız ama kuş izin beklemiyor.' dedim. Anladı, gülmeye başladı."

İlk kez sergisi bombalanan fotoğrafçı olma 'şerefi' de İsa Çelik'e ait. Bu olayı da şöyle anlatıyor:

"1978 yılıydı sanırım. Üsküdar Şehir Tiyatrosu'nda 'Taranta Babu'ya Mektuplar' adlı oyun oynanıyordu. Ben tiyatrodaki Nazım Hikmet'in portrelerinden oluşan bir sergi açmıştım. Ertesi sabah bombalandı. Bunun üzerine bir yazı astım. 'Sergi bir hafta sonra yeniden açılacak', diye. Hazırladım ve bir hafta sonra yeniden açtım."

Çelik, özel yaşamında olduğu gibi fotoğraflarında da insanlarla iç içe. Ama öte yandan, yapıtlarındaki kişiler bir toplumun, kalabalığın arasındaki yalnızlar, görünenin arka planındakiler. Kırkpınar'a gittiğinde bile, güreşçileri değil de gerideki "müthiş dünyayı" görüntülüyor. Çadır tiyatrolarını, satıcıları, kadınları...

İstanbul'da ise en çok dolaşmak istediği yerin Hacıhüsrev olduğunu söylüyor. "Adam gibi bir adam kalkar boğaza gider. Ben Hacıhüsrev'e gidiyorum." ■

BELMA AKÇORA

Ayrımı bol bir yol

*Çok renkli, değişik bakış açılı,
küçük gruplar halinde
örgütlenen kadınlar, birlikte
eylem yapmaya özen
gösteriyorlar...*

Yıl 1983... Artık yayın hayatından çoktan çekilmiş olan YAZKO (Yazarlar Kooperatifi) çevresinde yoğun tartışmalar yapılıyor, kadın sorunları üzerinde sürekli toplantılar düzenleniyor, haftalık *Somut Dergisi'nin* sayfaları kadınlara açılıyordu... Feminizm, bütün yoğunluğuyla gündeme giriyordu.

Kadın Çevresi, kadın kulübü derken, çeşitli feminist anlayışlara sahip ama henüz birbirlerine göre farklılıklarının adını koymamış kadınlar belirli gruplanmalara, örgütlenmelere gidiyorlardı...

Yeni kadın örgütlenmelerinin çoğu bu kökten türedi...

Bir süredir ses getirmeye başla-

yan, dayağa karşı yürüyüşler, paneller, kampanyalar düzenleyen kadın örgütleri, reforminst, radikal veya sosyalist feministler bu dönem ve sonrasında ortamında mayalandılar...

Ve yavaş yavaş, fënimizme karşı yorumlar, anlayışlar, gruplaşmalar ve örgütlenmeler de çizgilerini belirlemeye başladılar.

Çok renkli görünüm

Geçmiş tek parti dönemine kadar dayanan Türk Kadınlar Birliği, bir ara çok farklı siyasal işlevler üstlenen Anneler Birliği, son zamanlarda daha çok aktivite kazanan 30 yıllık Kadın Haklarını Koruma Derneği bugün de varlıklarını sürdürüyor. 1980 öncesinin ortamında etkin çabaları ile bugünlere göre farklı çizgileri taşıyan İlerici Kadınlar Derneği (İKD) ile Devrimci Kadınlar Derneği (DKD) yasaklı. Kadın Çevresi, Ayrımcılığa Karşı Kadınlar, Sosyalist Feministler, Demokrasi Mücadelesinde Kadınlar Derneği (DEMKAD) ve İslamcı Kadınlar'dan Semra Özal'ın "Papatyalar"ına kadar çeşitli kadın kuruluşları da yeni dönemin çok renkli görüntüsü veriyor...

Bugün, çok renkli, bakış açıları çok değişik, oldukça dağınık bir görüntü veren, çoğu zaman da birlikte eylem yapmaya yatkın bir kadın hareketinin varlığı söz konusu.

İslamcı kadınlar

Çok renklilik, farklı örgütlenmeler, elbette ki farklı yaklaşımlarda kaynaklanıyor.

Son dönemin en ilginç gelişmelerinden biri olarak nitelendirilebilecek bir çizgiyi savunan İslamcı kadınlarda Asiye Dilipak, farklı örgütlenmelerin nedenini şöyle açıklıyor:

"Umut ve korkularımız farklı... Kaynaklarımız ve hedeflerimiz farklı. İdeolojiler farklı, örgütlenme amaçları ve programları farklı... Belki biri erkeklerle karşı kadın hakları ile ortaya çıkacak, ama biz, erkeğimizi Hak'tan yana eylemimizde yanımızda görmek is-

teriz. Onların onurlu bir eyleminde bizim yardım elimiz de onların yanında olacaktır. Biz, evet insan diyoruz... Bunu söylerken kimseyle diyalog kurmayacağız demek istemiyorum. Herkese söyleyecek sözümüz var ve insanları dinleyeceğiz. Herkesle faziletler çerçevesinde, iyiye doğruya güzele doğru konulacak her eylemde güç birliği yapabiliriz. Zulme karşı ve iyilikten yana. Buna evet..."

Asiye Dilipak konuya böyle yaklaşıyor...

Feministler

Ancak sorunları gündeme getirilirken erkekleri yanlarında görmek istemeyen kadınlar da var. Onlara göre "ezen sınıf" erkekler, "ezilen sınıf" kadınlar...

Bunlardan biri Vildan Erozan... Erozan, belirsiz süreler yayınla-

nan Feminist'i çıkaran Kadın Çevresi'nden. Feminist'te de yazıları yayınlıyor. Fënimizm anlayışlarını özetlerken, erkeklerle aralarındaki çizgileri kalın hatları ile belirlemeye çalışıyor:

"Kadın ve erkek olarak neleri yapıp neleri yapmayacağımız, rollerimiz, görevlerimiz, sorumlu ve sorumlu olmadığımız işler, kiminle ve nasıl sevişeceğimiz, nasıl ve nerede yaşayacağımız belirlenmiş bir dünyada yaşıyoruz. Kadınların çıkarına yapılacak herhangi bir muhalefet fënimizm olacaktır.

Fënimizm bana, ezilen cins olan kadınların kurtuluşu için bir araya gelmeleri, örgütlenmeleri ve politika yapmaları gibi geliyor. Kadın kadına olmak ve kadınları sevmekte var tabii!"

Erozan'a göre, kadınların erkekler karşısındaki konumları, top-

Gülnur Savran: Kişisel olan politiktir

Türkiye'de 'kadın hareketinin geçmişini' nasıl değerlendirirsiniz?

Savran — Bu konuya devlet ve birey ilişkisi içinde bakmak gerekir. Batı demokrasisi ya da dünya kapitalizmiyle bütünleşmeye çalışan yeni bir devlet kuruluyor. Dolayısıyla da bu genç devlette bir takım alanlarda emek gücüne ihtiyaç var. Öğretmenlik, avukatlık gibi...

Bu yeni düzenleme, toplumsal ve siyasal gelişmenin bir parçası olarak kadınları eşit yurttaşlar haline getirmenin çabası ve çok olumlu. Fakat, ardında yatan düşünce kadınların kendi içinde özgürleşmesi, kurtuluşu olmaktan çok, bir devletin yeni yapısına uygun yurttaşlar meydana getirmek.

'*Türk Anneler Birliği*'nin adı bi-

le bunu ifade ediyor.

'*Kadın Haklarını Koruma Derneği*'nin amacı da verilmiş olan hakları kadınlara uygulamaya geçirme çabası. Onun ötesinde eşitsizliklerin nereden kaynaklandığını sorgulamıyor.

'80 öncesindeki kadın örgütlerine nasıl bakıyorsunuz?

Savran — Seksen öncesi, sol içinde kitleselleşen kadın örgütleri oldu. Bunların kadın mücadelesine bakışı şöyleydi, '*Kadınların ezilmişliklerinin ortadan kalkması için verilecek mücadele, demokratik haklar platformunda yer alan mücadeledir. Sosyalistler her zaman küçük burjuvaların demokratik mücadelelerini destekler.*' Bu görüş halen yaygın. Orada bağımsız bir kadın hareketinden söz etmenin çok zor olduğunu düşünüyorum. Çünkü, eşit-

sizlikler kalkacak ama kadının ezilmişliği kalkmayacak. Bugün kurulan bazı kadın dernekleri o anlayışın uzantısı gibi gözüküyor.

Sosyalizm tek başına 'kadınların kurtuluşunu' sağlayabilir mi?

Savran — Ben kendimi '*sosyalist feminist*' olarak nitelendiriyorum. Benim kişisel kanım, sosyalizmin kadının kurtuluşu için bir ön koşul olduğudur.

Fakat arada birtakım çıkar çelişkileri var. Kadın işçilerle erkek işçiler arasında çıkar çelişkileri var. Feminizmin, '*kişisel olan politiktir.*' diye bir sloganı var. Bu, şu anlama geliyor. Kişisel ilişkiler, tek tek kadınlarla, erkekler arasında görünse de öyle değildir.

Benim anladığım anlamda yaşanan anlamıyla sosyalizmin '*kadının kurtuluşunu*' sağlayacağına inanmıyorum.

Asiye Dilipak: Sorunun çözümü İslamda

Kadın sorununa ve kadının örgütlenme anlayışına nasıl bakıyorsunuz?

Dilipak — Kadın sorunu, bir yerde kadının kendinden kaynaklanıyor. Belki bunda erkeğin zorlaması ve yönlendirmesinin de etkisi var. Toplumun ona yüklediği sorumluluklar da bu anlamda rol oynuyor olabilir. Ama kendi fitratı dışında bir mutluluk arayışı kadının en büyük açmazı. Eşitlik karmaşası içinde kendini tüketiyor.

Sanıyorum kadın hakları ve özgürlüklerinden söz edenler, '*Hak*' ve '*Özgürlük*' kavramlarına kendileri için özel anlamlar yüklüyorlar ve sonunda bir ütopya üretip o ütopyaları için gerçeği feda ediyorlar.

Kapitalist ve sosyalist toplumalarda, ya da feodal ilişkiler içindeki toplumlarda, örfün egemen

olduğu toplumlarda kadın mutlu olamadı. İnsanın insana zulmü, erkeğin kadına, kadının kadına zulmü ile kadın ezildi. İslamda kadının sorununun kökten çözümlendiğini düşünüyorum.

Evet, kadınlar kendi aralarında örgütlenmeli... Her alanda olabilir bu. Kadının eğitimi, toplumsal sorumluluklar üstlenmesi, kendi kişiliği ve kimliğini ilgilendiren konularda programlar üretmesi ve bu programları hayata geçirmesi güzel bir davranış olurdu.

Fakat, bu erkeğe karşı bir örgütlenme olmamalı.

Ülkemizde bağımsız kadın hareketi adı altında, kadın sorunlarına çözüm getirilmesi konusundaki yaklaşımınız nedir?

Dilipak — Eğer, kadının sorunlarını ve bu arada elbette insanların ve dünyanın sorunlarını ir-

deleyen ve onları sorumluluk kuşanmaya çağıran bir kadın hareketi olacaksa bunu desteklenmeye değer bulurum. Erkeğe meydan okuma ya da başkaldırı şeklinde düşünmüyorum bunu.

Kadın sorununun çözümü buna göre üç temel faktöre bağlı. Ahlaklı bir toplum olmak zorundayız. Bu ilk şart. Ayrıca, ekonomik yeterlilik düzeyine ulaşacak tedbirleri almak gerekir. Zor oyunu bozar, fakirlik bütün değerleri yok eder. Üçüncüsü ise bilgiye ulaşmak. Cahillik herkes için felakete giden en yakın yoldur. Sorunun çözümü sanıyorum burada aranmalı. Ahlakla yönelmek, cahillik ve fakirlikten kurtulmak. Bu da ekonomik ve sosyal planlama, temel hak ve hürriyetlerin teminat altına alınması ile mümkündür.

lumsal konumlarından değil, sadece ve sadece kadın olmalarından kaynaklanıyor:

“İster sermaye sahibinin olsun, ister işçi karısı olsun, bütün kadınlar sadece kadın oldukları için eziliyorlar. Ya da kadın oldukları için benzer sorunlara sahipler.”

Görüldüğü gibi, Asiye Dilipak yelpazenin bir ucundaysa, Vildan Erozan'da öbür ucunda.

Yorum farkları

Sosyalist feministlerden Gülnur Savran'a göre feminizm kadınları erkekler karşısında “toplumsal bir grup” olarak görmeyi gerektiriyor.

“Kanımca feminizm, bütün eşitsizliklerin altında egemenlik ilişkisinin yattığını kabul etmek demek. Bağımsız bir kadın hareketi için bütün kadınların ortak ezilmişliklerini kabul etmek gerekli. Kişisel ilişkiler, tek tek kadınlar ve erkekler arasındaki ilişkiler olarak görünse de öyle değildir. Kişisel sorunlarımızı paylaşırsak bunun tüm kadınların ortak sorunları olduğunu görürüz. Toplumsal bir grup olduğumuzun bilincine varırız.”

Savran'a göre sosyalizm, kadınların kurtuluşu için “ön koşul”. Ama düzen değişince kadınların “herkesle birlikte kurtulmaları da düşünülemez.” Çünkü, “Bir takım çıkar ilişkileri var. Farklı egemenlik biçimleri, farklı ezilme biçimleri var.”

Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği adına Selma Altun da benzeri görüşleri savunuyor:

“Kadın sorunu yalnızca şu içinde bulunduğumuz sistemle ortaya çıkmış ve bu sistem yıkıldığında da ortadan kalkacak bir şey değil. Toplumsal sistemin değişmesi son derece önemli. Ancak hayatın her alanında cinsiyetçi bir ideolojiyle karşı karşıya kalan kadınların bağımsız bir kadın hareketi için mücadele etmeleri gerektiğine inanıyorum.”

Farklı yaklaşımlar

Daha yeni tarihlerde kurulan Demokrasi Mücadelesinde Kadın

Av. Perihan Cabi:

Dayanışma zorunludur

Derneğinizin amacı nedir?

Cabi — Kadınlarımıza her alanda hak ve yetki eşitliğini sağlamak. Yasaların eşitlik doğrultusundaki maddelerinin korunması ile eşitliğe ters düşenlerin değiştirilmesi, çağın gereklerine uygun hale getirilmesi için girişimde bulunmak, kadınının gerek aile içinde gerek iş yaşamında gerek toplumda hak ettiği saygın yeri alabilmesi için çalışmak.

Yeni kurulan derneklerle kadının sorununa bakış açısından sizin dernek arasında farklılık var mı?

Cabi — Sanırım amaç tümümüzde aynı. Kadının ezilmişliğini ortadan kaldırmak.

Kadının bir birey olarak kendini tanıması ve bulması, toplum içindeki yerini alması, haklarına sahip çıkarak kullanması, çağın gereklerine uygun yeni haklar elde etmesi, kendisine ikinci sınıf insanmış gibi davranılmasına karşı çıkılması... Her alanda hak ve yetki eşitliğinin sağlanması.

Yeni derneklerin bir bölümü kadının özgül bir sorunu olmadığından bahisle işi sosyal sorunlar bütünü içinde ele alıyor. Kimileri kadının kimliğini unutmaktan yana. Buradaki kimlik cinsiyet olarak kimliğidir.

Bize göre, kadın hiç kuşkusuz ki erkek gibi sosyal sorunlardan etkilenmektedir. Bu bir gerçek. Kadının bu bütün içindeki sorunlarına eklenen bir başka özgül sorunu var ki o da toplumun ka-

dına bakışı ve onu değerlendirdiğindeki, geleneksel değer yargılarının kadına yanlış bir kimlik arayışı içinde oluşu, onu yalnızca eş ve ana olmaya koşullandırışı, birey olduğunu unutturmaya çalışması, erkek egemenliğini desteklemesi. Sosyal sorunlara eklenen bu özgül sorunun yadsınması bizce mümkün değildir.

Kadın Haklarını Koruma Derneği, Türk Anneler Derneği, Türk Kadını Güçlendirme Vakfı gibi derneklerin kadın sorununu yaptıkları çalışmalarla hissettirmedikleri, etkin çalışmadıkları iddialarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Cabi — Derneğimiz otuz dört yıllık bir dernektir. Ben dört yıldır genel başkanlığını yapıyorum. Mevcut derneklerin kadın sorunlarını hissettirmedikleri iddiasını kabul etmiyorum. Ankara kurulan bir Federasyonun üyesiyiz. Medeni Kanun Değiştirme Komisyonu çalışmalarında, Federasyon aracılığıyla ilettiğimiz önerilerin hiç kuşkusuz büyük etkisi olmuştur. Bu tür çalışmalar sürdürülmektedir. Kürtaj gibi çok önemli olan binlerce kadının ölümüne neden olan bir sorunun çözümlenmesi, yasallaşması derneğimiz çalışmaları sonucudur. Çalışan, Emekli Sandığına kayıtlı eşlerden birinin ölümü ile diğerine emekli maaşının kalması konusunda derneğimiz etkili olmuştur. Halen çalışan kadınla çalışmayan arasındaki adaletsizliğin giderilmesi için gayret göstermektedir.

Daha çok ses için, kitlelere ulaşabilmek için işbirliği yapılabilir. Yararlıdır. Kampanyaları destekliyorum. Üstelik yararlı da görüyoruz. Dernek sayılarının artması güç dağılması şeklinde yorumlanmamalıdır. Dayanışılabilir. Değildir ki amaç kadının ezilmişliğinin ortadan kaldırılması. O halde dayanışma zorunludur.

Tek parti dönemine kadar Türkiye'de kadın hareketi

Tanzimat'ın ilanı ile yeni bir aşamaya ulaşan "Batılılaşma" hareketi kadınlara da önceki dönemlere nazaran yeni haklar tanınmasını sağladı. Örneğin, 1858 tarihli *Arazi Kanunu*, kız evlatların babalarından kalan toprak üzerinde veraset hakkına sahip olmalarını öngörüyordu. 1842'de Avrupa'dan getirilen ebe kadınların Tıbbiye'de verdikleri kurslarla başlayan kadınlara eğitim verme çabası 1858'de ilk kız rüştiyelerinin, 1869'da ilk sanayi okullarının, 1860'larda kız öğretmen okullarının açılmasıyla devam etmişti. Bu gelişmeler yeni bir meslek grubunun ortaya çıkmasını sağladı: *Muallime hanımlar*. Böylece kadın, özgür çalışma yaşamına eğitimle girmiş oldu.

Basın-yayın kesiminde kadın

Kadının bu gelişimi karşısında "Terakki" gazetesi 1888'de *Muhadderat* adıyla kadınlar için gazete çıkarıyordu. Bu yayın organını daha sonra *Vakit*, *Şükûfezar*, *İnsaniyet*, *Âyine*, *Parça Bohçası*, *Aile* gibi gazeteler izledi. Bunlardan bazılarının yayın sorumluları da kadındı. Dönemin en önemli yayın organı, ünlü kadın yazar Fatma Aliye Hanım'ın da aralarında bulunduğu ve kadınlardan oluşan bir kadro tarafından çıkarılan *Hanımlara Mahsus Gazete*'dir.

Bu dönemde kadının ısrarla savunduğu ilkeler evlilik kurumunun düzenlenmesi, tek eşlilik, eğitimde olanak tanınması ve toplumsal yaşamda rahat hareket etme.

2. Meşrutiyet

2. Meşrutiyet'in ilanıyla kentli kadının yaşamında yeni bir dönem başlıyordu. Din ile devlet işlerinin belli ölçülerde ayrılmak istenmesi ile süren laikleşme eğilimleri kadın konusuna bakışı daha da liberalleştiriyordu. Gazetelerde "feminizm" tartışılıyor, yeni gazeteler yayınlanıyordu: *Demet*, *Millet Gazetesi*, *Kadın Mecmuası*, *Mehasin*, *Kadın*, *Kadınlar Dünyası*, *Mefharet*.

Birçok kadın derneği kurulmuştu: *Osmanlı Kadınları Terakkiperver Cemiyeti*, *Teali-i Nisvan Cemiyeti*, *Osmanlı Cemiyeti Hayriye-i Nisaiyye*, *Müdafaa-i Hukuk-i Nisvan Cemiyeti*. Bunlar (Osmanlı feministlerinin kadın hukukunu savunmaya yönelik girişimleri)ydü. Bu arada, söz konusu dernekler kadın haklarını savunmaktan çok İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne bağlı olarak çalışıyorlar, ve cemiyetin kendi dünya görüşüne uygun olarak eğitiliyorlardı.

Ancak, kadın hakları için mücadele eden örgütler de vardı. *Müdafaa-i Hukuk-i Nisvan Cemiyeti* 1913'de 50'den fazla üyeye sahipti. Ve, üyelerinden Bedriye Osman Hanım'ın Telefon Şirketi'ne memur olarak girmesini sağlamıştı. Kadınlar siyasi partilere de katılıyorlardı. Fatma Aliye Hanım'ın kızkardeşi Emine Şemsiye Hanım Osmanlı Demokrat Fırkası ve İttihat Terakki'de faal olarak çalışıyordu.

19. yüzyılın sonlarında aydın kadınlar kültürel hayatta daha etkin olarak yer aldılar. Gülnar Hanım Rus klasiklerini Türkçe'ye çeviriyordu. Matmazel Gülizar Hanım, *Malûmat* ve *Stamboul* gazetelerinin yazarıydı. Nigar Ha-

nım'ın şiirleri geniş çevrelerde okunuyordu.

1917 Kararnamesi

2. Meşrutiyet'ten sonra kadın konusu pek çok yönüyle tartışılmaya başlandı. Dönemin öncü düşün adamlarından Baha Tevfik, Fransız yazar Odetle Lacquerre'in *Feminizm* adlı kitabını Türkçeye çevirdi.

Öte yandan, 1917 Kararnamesi, evliliği yasal bir çerçeveye bağlarken kadınlara ilk defa boşanma hakkını veriyor ve "çok karılı" evliliği kadının rızasına bağlayarak sınırlandırıyor.

Cumhuriyet dönemi

Cumhuriyetin "kadın devrimi" olarak nitelenen yasal değişikliklerinin belli başlıları, 1924 yılında çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu, 1926'da kabul edilen Medeni Kanun ve 1925 yılında çıkarılan Kiyafet Kanunudur.

Kadını yasalar içinde kısıtlı tutan geleneksel anlayış da 1930 yılında Belediye Meclisi, 1934 yılında ise Millet Meclisi seçimlerinde kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınmasıyla ortadan kalkmıştır.

Tek Parti döneminin tek kadın örgütü *Kadınlar Birliği*'ydi. Amaç, kadını "fikri ve içtimai sahalarda yükselterek çağdaş bir düzeye yükseltmekti."

Kadınlar Birliği' faaliyet yıllarında *Kadın Sesi* adlı bir dergi de yayınlamıştı. Fakat, İstanbul'da toplanan 12. Uluslararası Kadın Birliği Kongresi Türkiye'de *feminizmin*' doruk noktası aynı zamanda sonu oldu. 10 Mayıs 1935 günü Türk Kadınlar Birliği'nin olağanüstü kongresi birliğin kapanma kararını alıyordu.

Derneği (DEMKAD) ile bu grubun içinden ayrılan Demokratik Kadın Derneği (DKD) ise kadınların ezilmişliği sorununa daha "sınıfsal" bir bakış açısıyla yaklaşıyor.

DEMKAD Başkanı Ayten Can, feministlerin erkek ve kadını karşı karşıya getirerek soruna cinsler arasında bir sorun varmış gibi baktıklarını ileri sürerek düzene karşı bir kadın hareketinin gerekliliğini savunanlardan:

"Kadın sorununu kadın-erkek biçiminde uçlaştırmayı doğru bulmuyorum. Kadını düzenle uçlaştırmak gerekir. Ortak tuvalet yapılması, kadının dışarda sigara içmesi gibi gösteriler yapay ve biçimsel. Devrimin kafalarda gerçekleşmesi zor, ancak alt yapının kolay kolay değişebileceğine de inanmıyorum. Bu yüzden önce düzene karşı bir kadın hareketi gerekiyor."

Eylemde farklılık

Soruna farklı bakışlar zaman zaman ortak eylemlerin kotarılmasını da çıkmaza sokuyor. Örneğin çok yankılar uyandıran Dayağa Karşı Yürüyüş kimilerince anlamsız bir gösteri, buna karşılık pahalılığı protesto amacıyla kadınların boş tencerelerle basın toplantısı yapmaları feministlerce kadının yerinin mutfak olduğu anlayışının bir göstergesi...

Kuruluş amacı kadınlar arası dayanışmayı sağlamak, kadınların insanlık onuruna yakışır biçimde yaşamasını sağlamak olan Demokrasi Mücadelesinde Kadın Derneği Başkanı Ayten Can, "Dayak kadın sorununun bir parçası. Ancak bu aileyi ilgilendirir. Hayat pahalılığı ise kadını doğrudan ilgilendiren sorunların başında geliyor" diyerek boş tencerelerle yaptıkları basın toplantısına katılmayanları eleştiriyor.

Ayırıcılığa Karşı Kadın Derneği'nden Selma Altun'un konu ile ilgili değerlendirmesi de temeldeki farklı yaklaşımı ortaya koymasından ilginç:

"Boş tencerelerin iktidara gösterilmesi, hayat pahalılığına karşı mücadele son derece anlamlı ben- ce. Fakat bu, yalnızca kadınların meselesi değil. Tencereleri eline alıp yürümesi gereken yalnızca kadınlar değil hem kadınlar hem erkeklerdir. Bunu kadın sorunu gibi görmek bana 'Kadının yeri mutfaktır.' düşüncesini çağrıştırıyor."

Birlikte mücadele

Bu gibi örneklerle karşılık, ortak eylemler konusundaki yaklaşımlar geride kalan dönemlere göre çok daha umut verici durumda.

Örneğin, biraz aydın, biraz sola bulaşmış, kentli ve ücretli kadınlara hitap edecek ve okurlarını sosyalist feminist bir anlayışa yönlendirecek bir yayın çevresinde dernekleşmeye gitmeyi amaçlayan bir grup adına konuşan Gülnur Savran, "ortak kampanyalarda, eylem birliklerinde bir araya gelinemediği sürece" kadın hareketinin ayrı ayrı küçük gruplar halinde çalışmalarını "çeşitlilik açısından" uygun buluyor.

"Biz bu dünyada imtihanında olduğumuza inanıyoruz. Yapacağımız her işi de yarına göre yapmak, Allaha hesabını verecek şekilde programlamak zorundayız", diyor İslamcı Kadınlardan Asiye Dili- pak'da belirli kayıtlarla güçbirliği yapabileceklerini vurguluyor:

"Zulme karşı, iyilikten yana. Buna evet."

Eylem birliğinin olanakları sadece son dönemlerde oluşan kadın grupları ile de sınırlı değil.

"Biz 34 yıllık kuruluşuz", diyor Kadın Haklarını Koruma Derneği Genel Başkanı Av. Perihan Yıldırım da, "yeni dernekler kampanyaların daha etkili olduğunu ileri sürüyor, kitleselleşmenin böylece sağlanabileceğini düşünüyorlar. Kampanyaların daha geniş yığınlara ses duyurma olanakları getirdiği doğrudur. Bu konuda dernekler arası işbirliği yapılabilir ve yararlı olur inancındayım." diyerek yeni kuşaklarla ortak eyleme taraftar olduklarını belirtiyor. ■

NEVZAT ERKMEN OYNATIYOR

SOLDAN SAĞA

- 1 SAKA ("Kasa" sözcüğü karıştırılırsa "Saka" kuşu bulunur.)
- 5 LOOK ("Koo" a tersten İngilizce bakılırsa "Look" çıkar.)
- 9 ULUS (Ümmet aşamasından ulus aşamasına geçilir.)
- 10 RACA ("Macaristan" sözcüğünden, "santim" sözcüğünün harfleri çıkartılırsa düzensiz olarak Hint prensinin harfleri olur.)
- 11 NAR ("Senar"ın ateşi "nar"dir. Nar, Arapça ateş anlamına gelir.)
- 12 SALAM ("Maslak" sözcüğünden, potasyumun simgesi olan K çıkarılırsa, bir tür sücuk olan salamun harfleri karışık olarak olur.)
- 13 UYUZOL (Sinirlen sözcüğünün argo karşılığı.)
- 15 KA ("Taka" sözcüğünden, beygir sözcüğünün karşılığı olan at çıkarılırsa, ka kalır.)
- 16 ŞERİF (Gary Cooper, "Kahraman Şerif" filminde oynamıştı.)
- 18 AD (Kadının adı, herkes gibi addır.)
- 20 KANARA (Dem" kan anlamına da gelir.)
- 23 BİRİNCİ (İkiden öncekinin anlamına gelen sözcük "birin"dir.)
- 25 TAŞ ("Adana'nın yolları taştan" olduğu için, Adana yollarına gereken gerek "taş"tır.)
- 26 EŞEY ("Eşeylide", "esey" bulunur.)
- 27 UMUM (Sanmak sözcüğünün karşılığı, ummaktır; "san" emiri de böylece "um" olur.)
- 28 SİNE (Makber sözcüğünün karşılıklarından biri "sin"dir.)
- 29 SAFA ("Asaf"ın içinde, "safa"nın harfleri karışık olarak bulunur.)

YUKARIDAN AŞAĞIYA

- 1 SUNU (Sunucu sözcüğünden, bakırın simgesi olan "Cu" çıkartılırsa "sunu" kalır.)
- 2 ALAY (Kızıl kamer.)
- 3 KURUŞ (Buruşuk sözcüğü içinde, bozuk olarak, bir bozuk para türü olan "kuruş" vardır.)
- 4 AS (Siçanotu, arsenik sözcüğünün karşılığıdır ve arseniğin simgesi As'dır.)
- 5 KRAL İN ("Ece bin!"in tersi.)
- 6 OAL (Oal sözcüğünü tersten okursanız, Taoizm'in kurucusunun ilk adı olan Lao çıkar.)
- 7 OCAK ("That Jack", Türkçe'de "o Cak" olarak okunur.)
- 8 LAMA (Sol notasından sonra la notası gelir.)
- 12 SORAN (Sual et emirinin karşılığı "sor", "yad et" emirinin karşılığı ise "an"dir.)
- 14 ZEKIYE ("Zeki'nin dişisi.)
- 17 FATMA ("Fat" İngilizce "yağ" anlamına da gelir; "ma", Arapça su demektir.)
- 18 ABES (Beşiktaş Başkanı SEBA'yı terslersek, abes çıkar.)
- 19 DIŞI (Kadının tür adı dışıdır.)
- 21 RAUF (Eylül romanını yazan Mehmet Rauf'un soyadının harfleri, "Fuar" sözcüğünde vardır.)
- 22 AŞMA (Yemek + su.)
- 24 REN (RENKLI / KİL denklemi sadeleştirilirse "renk" kalır.)
- 27 US ("us", İngilizce "bize" ve Türkçe "akıl" anlamına gelir.)

Altın Cunta: BEŞİ BİR YERDE

Cemil - Eczacı
Tarık - Bakkal
Mehmet - Kasap
Selim - Polis

Karşıtların birliği ve mücadelesi

ALİ TAYGUN

Insanoğlu hasta olagelmiş, gider. Hastalık doğal. Toplumsal olan, tedavi. Tedavi için başka insanlara ihtiyacı var bireyin. Toplumsal işbölümü içinde kimi insanlar ötekile-rini tedavi ediyorlar.

Tedavinin iki yanı var. Uygulama söz konusu olduğunda ilişki hasta ile hekim arasında kuruluyor. İki somut, özgül birey arasında. Burada insani olan ikinci plana düşebiliyor. Uygulamada, şifa satın alınabiliyor.

Ama tedavi yönteminin keşfinde durum değişik. Yöntemi keşfeden ile hasta arasında doğrudan bir bağ yok. O, bulduğu yöntemin kime, ne zaman uygulanacağını dikkate almıyor. Genel bir sorunu çözüyor. Bu nedenle çabasında belirleyici olan, sonunda alacağı maddi karşılık değil.

Başka bir deyişle, keşfin bedeli yok. Değeri para ile ölçülemiyor. Yaratıcı çalışmaya paha biçilemiyor.

Piyasa şartları keşiflerin sonuçlarını, devayı ne kadar metalaştırırsa metalaştırırsın, burada yaratıcı emeğin insani özü varlığını koruyabiliyor, sağlık alanında belirleyiciliğini sürdürüyor.

Bunun esas nedeni, yaratıcı emeği bu alana yönelten özellik, sorunun doğallığında. Esas itibarıyla hastalık olgusunun toplumsal farklılıkları tanımamasında. Kanser illetinin kime musallat olacağına bilinmemesinde.

Kanser ya da nezle, sınıf tanımaz. Varlıklı, yoksul ayırt etmez. İnsanın doğal sonu olan ölüm gibi, kanser olma ihtimali de geneldir. Bu nedenle, kanserin toplumsal olan tedavisi, daha doğrusu tedavi yönteminin keşfi de, son tahlilde genel olmak zorundadır. Yani doğal felaketselere toplumsal çözümler bulma faaliyetinde genel ve insani olan belirleyicidir.

Kapitalist ülkeler de kanserin ilacını arıyor, sosyalist ülkeler de. Bundaki amaçları ne olursa olsun, bulunan ilacın metaya dönüşmesinden kim yararlanırsa yararlan-sın, çabaların genel ve insani özü değişmez.

Demek ki kanser karşısında istisnai değil, kuralı ele aldığımızda, birbirine zıt iki sistem, aynı amaç için bir araya gelebiliyorlar. Bu özgül alanda özdeşlikleri karşıtlıklarına galebe çalıyor. Somut örnek: Bir Çernobil olayından sonra ABD'nin en ünlü onkologları SSCB'ye gidiyor, kurbanların tedavisine katılıyor.

***

Böylesine birlikte davranış örnekleri bir istisnadır diyebiliriz. Bir Çernobil kaç kez ortaya çıkar? Bir insanın kanser olma ihtimali küçüktür. Büyük felaketler rastlantısaldır. İstisnadır...

Bir zamanlar istina idi. Bugün öyle değil. Yakın geçmişte, özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan bu yana ortaya çıkan gelişmeler, birçok genel sorunun, toplumun hangi kesiminden olursa olsun bütün insanları bağlayan sorunların sayısını arttırdı. Bir bakıma, fela-

ketler, felaket ihtimalleri istisnai olmaktan çıkınca, istisnai özdeşlikler de gün geçtikçe kurallaşmak zorunda. Her zaman var olan, fakat kıyıda köşede kalan 'ayırım-tanıma' sorunlar, bunlara bir arada çözüm bulma gereğini ön plana çıkarıyor.

Bunun ardında çok kaba bir benzetmeyle 'can derdi' yatıyor. Dün, gelişmeyen toplumsal yapılar yok olur, gelişebilenler değişir, tarihsel süreç devam eder giderdi. Bugün dünya toplumu, insanlığın tümü bir ikileme karşı karşıya. Gelişme yolu açılmazsa bir toplumun değil, bütün dünyanın yok olması söz konusu. Üstelik küçük

Hiroşima Buddha'sı

Resimdeki bronz Buddha heykeli Hiroşima'ya atılan atom bombasının yaydığı ısıyla erimişti. Bronz, yaklaşık 925 derecede eriyor.

(Hiroşima Barış Müzesi)

değil, ciddi bir ihtimal bu. Her geçen gün artan bir ihtimal.

Günümüzde, dünya nüfusunu birkaç kez yok edecek miktarda nükleer bomba ateşe hazır bekliyor. Bir anlık bir gaflet, basiret bağlanması ya da yanlış bilgilendirme her şeyin sonu olabilir. Bu bombaları ellerinde bulunduran devletlerin sorumluluklarının bi-

lincinde olduklarını, bunları kullanmayacaklarını, caydırma amacıyla biriktirdiklerini varsayalım. Bir bilgisayar hatası, bir görevli hatası olmayacağını kim temin edebilir? Böyle bir ihtimalin doğuracağı sonuçların telafisi mümkün mü?

Büyük patlama sınıf farklılıkları tanımayacaktır. Bu ihtimal gerçekleştiğinde dünya, işçisi patronuyla, zengini fakiriyle, ezeni ezileniyle, merkezi çevresiyle toptan kül olup uzaydan silinecektir.

Barış ve silahsızlanma bu türden yegâne sorun da değil.

Bugün dünyanın ekolojik dengesi de tehlikede. Yeryüzü çölleş-

malin ortadan kaldırılması için topyekün gayret gerek.

* * *

Her canlıda sağ kalma eğilimi, neslini sürdürme eğilimi var. Canlıyı belirleyen bu içgüdü. İnsanoğlunda bu içgüdü bilince dönüşüyor, toplumsal işbölümüne yansıyor.

İnsanın doğaya köle olmaktan kurtuluş mücadelesinde attığı her ileri adım, onun aynı zamanda birbirine köle olması sonucunu yaratmış. İnsan doğaya egemen oldukça birbirine daha çok bağlanmış, ama bu bağ, içinde kimi insanın ötekileri ezmesini de getirmiş. Bu

yeni bir tehlikenin farkına varıyor: Gerek doğayı gerek toplumsal ilişkileri değiştirme mücadelesinde öyle bir objektif denge noktasına gelinmiştir ki yanlış atılacak bir adım mücadelenin hedefini, yani insanın refahını, daha doğrusu insanı ortadan kaldıracaktır. İnsan varlığı dünya yüzünden silinecektir. Oysa toplumun gelişebilmesi, yenilenebilmesi için onun ilk önce var olması gerekir.

İşte bu bilinç, ister adına sağ kalma bilinci diyelim, ister 'nesil emniyeti', yeni bir sorumluluğu, bütünden sorumluluk bilincini de beraberinde getiriyor. Soyunu koruma ve dayanışma adına bugüne

Felaket ihtimalleri istisnai olmaktan çıkınca, istisnai özdeşlikler kurallaşmak zorunda

meyle karşı karşıya. Deniz tükendi tükenecek. Doğanın düzeni altüst oldu, olacak.

Öte yandan 'üçüncü dünya' ülkeleri, özellikle Afrika'dakiler büyük bir kıtlık çekiyorlar. Karnını doyurabilenler geri kalmışlığın bütün sorunlarıyla yüz yüze.

İnsanlığın önünde topyekün bir felaket ihtimali duruyor. Bu ihti-

ABD cephaneliklerindeki atom başlıkları

Salonu kaplayan seramik koniler ABD nükleer silahlarını temsil ediyorlar. Atom başlıklarının sayısı tahminen 25 bin kadar.

(Boston Bilim Müzesi'ndeki

'Altın Başak Dalgaları' adlı sergiden...)

ilişkiler insan bilincine yansıyor 'doğal' karşılını olmuş.

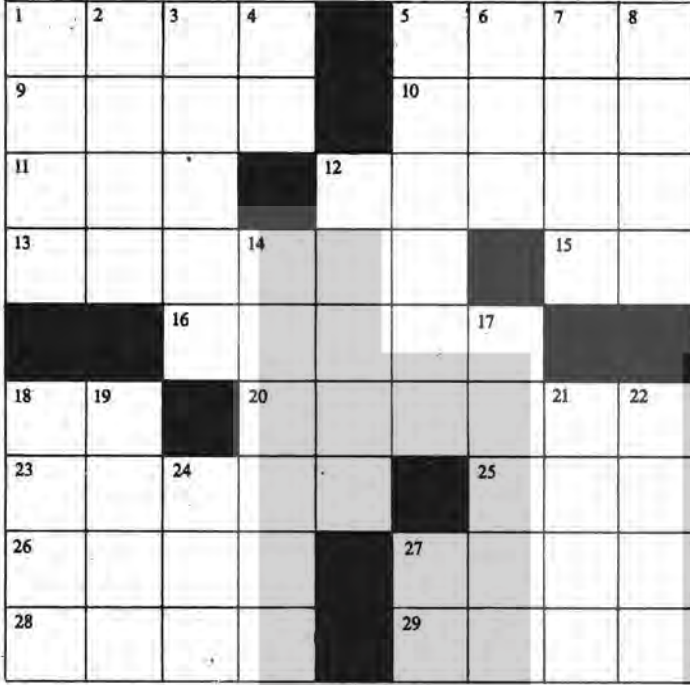
Derken insan, günün birinde kendi bilincinin nasıl biçimlendiğinin de bilincine varmış. Bunu değiştirmeye koyulmuş. Doğaya egemen olduğu gibi toplumsal gelişmeye de egemen olma çabasına girişmiş.

Bugün insan bu son çabasında

kadar bilineni aşan bir biçimde düşünmek zorunda insan.

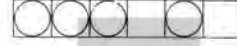
İnsan, kemikleşmiş çatışma durumlarının barışçıl çözümünü bulmak, çelişkinin varlığını içeren yeni mekanizmalar yaratmak durumunda. Kavga bittiğinde ortada bir yorgan kalsın istiyorsak, gündemde karşıtların mücadelesi ve birliği iç içe. ■

NEVZAT ERKMEN OYNATIYOR

Burada dört harf kümesi veriliyor. Her kümedeki harflerin yerlerini değiştirerek sıradan bir sözcük oluşturun ve her harfi bir kutuya gelecek şekilde, altına yazın.

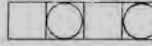
KEŞBİL

DEYİMECİ

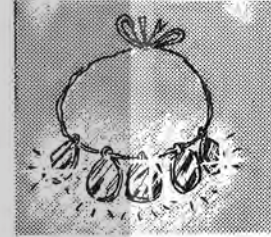
EERY

RAUSS

Altın Cunta

Şimdi de dairesel kutulardaki harfleri kullanarak üst çizimdeki sorunun sürprizli yanıtını bulun.

SOLDAN SAĞA

- 1 "Kasa"yı karıştır, kuş bul
- 5 Tersten Churchill bakışıyla bak
- 9 Ümmet aşamasından geçilen aşama
- 10 Macaristan, bir "santim kısaltılınca ortaya çıkan düzensiz Hint prensi
- 11 "Senar"ın ateşi
- 12 "Maslak"ın potasyumsuz karman çorman suçuğu
- 13 Sinirlen (argo-2 sözcük)
- 15 Beygirsiz taka
- 16 Gary Cooper'ın canlandırdığı kahraman herifin adı
- 18 Kadının adı
- 20 Dem bulmaya çalış
- 23 İkidem öncekinin
- 25 Adana yolları için gereç
- 26 Eşeylideki
- 27 San San
- 28 Makbere
- 29 Asaf'ın baş döndürücü eğlencesi

YUKARIDAN AŞAĞIYA

- 1 Bakırsız takdimci
- 2 Kızıl kamer
- 3 "Buruşuk"taki buruşmaz bözuk para
- 4 Sıçanotunun simgesi
- 5 "Ece bin!"in tersi (2 sözcük)
- 6 Taoizm'in kurucusu amutta
- 7 That Jack (Türkçe'si)
- 8 Soldan sonrakime
- 12 Sual et ve yad et (2 sözcük)
- 14 Dişi Müren
- 17 İngiliz yağıyla Arap suyu
- 18 Beşiktaş'ın Başkanı'nı tersle
- 19 Ey kadın! Nedir tür adın?
- 21 "Fuar"daki Eylül roman-cısı
- 22 Yemek + Su
- 24 RENKLİ / KİL = ?
- 27 İngilizce bize akıl versin

MANTIK OYUNU

Cemil, Tarık, Mehmet ve Selim adlı dört kişinin uğraşları karışık olarak şunlardır: Kasap, eczacı, bakkal ve polis. Cemil ile Tarık komşudur ve her sabah işlerine sırasıyla ikisinden birinin arabasıyla giderler. Tarık, Mehmet'ten daha çok para kazanır. Cemil, Selim'i tavlada hep yener. Kasap, işine hep yürüyerek gider. Polis, eczacıya uzak bir yerde oturur. Bakkalla polis birbirlerini sadece, bakkalın süratli araba kullanmasından ötürü polisin ona ceza kesmesi sırasında görmüşlerdir. Polis, eczacıdan ya da bakkaldan daha çok para kazanıyor. Her birinin uğraşını söyleyiniz.

Yanıtlar 93. sayfada

Ülkemizin bütün seçkin işyerlerinde itibarınızın garantisi...

GARANTİÇEK

GARANTİÇEK, seçkin işyerlerinin, seçkin müşterileri için çağdaş bir kolaylık, saygın bir ödeme biçimidir. GarantiÇek, kişisel itibarınıza yaraşan bir ayrıcalıktır.

**GARANTİ
BANKASI**

GARANTİÇEK

200.000 liraya kadar provizyonsuz ödeme garantilidir.

Garanti Bankası'nın tüm şubelerinde anında paraya çevrilir.

Bütün seçkin işyerlerinde para yerine geçer.

Hesabına faiz işler.

Ciro edilebilir.

BU SİNGAPURLU GENÇ KIZ, HER CUMARTESİ EVİNE DOĞRU YOLA ÇIKAR.

TÜSTAV

Dünyanın en modern filosunda yer alan 747'lerden biri, her Cumartesi İstanbul'dan yola çıkar... Siz konukları ve Singapurlu nazik genç kızlarıyla birlikte, gizemli bir yolculuk başlar Singapur'a. Bu zarif genç kızlar, geleneksel kıyafetleri Sarong Kebeya'lar içinde ağırlar sizleri. Diğer havayollarının bile takdirini kazanan Singapur Havayolları konukseverliği ile.

Her Cumartesi 00:40'ta direkt Singapur'a, her Cuma 04:45'te direkt Frankfurt'a uçuyoruz. Rezervasyon: (1) 132 37 06 (4 hat)

bir harika yolculuk
SINGAPORE AIRLINES

